

Fundusze
Europejskie

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Załącznik nr 1
do uchwały Zarządu nr 26/2023
z dnia 10.08.2023 r.

Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2023 – 2027 **(LSR)**

Lokalna Grupa Działania „Kraina Nafty”

Opracował zespół:
Natalia Kuliga – Helnarska
Gabriela Liwacz
Marlena Filar

Miejsce Piastowe, sierpień 2023 r.

Spis treści

Rozdział I	CHARAKTERYSTYKA PARTNERSTWA LOKALNEGO	3
Rozdział II	CHARAKTERYSTYKA OBSZARU I LUDNOŚCI OBJĘTEJ WDRAŻANIEM LSR	11
Rozdział III	PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR.....	20
Rozdział IV	ANALIZA POTRZEB I POTENCJAŁU LSR.....	33
Rozdział V	SPÓJNOŚĆ, KOMPLEMENTARNOŚĆ I SYNERGIA	48
Rozdział VI	CELE I WSKAŹNIKI	64
Rozdział VII	SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU	72
Rozdział VIII	PLAN DZIAŁANIA.....	81
Rozdział IX	PLAN FINANSOWY LSR	82
Rozdział X	MONITORING I EWALUACJA.....	84
	Wykaz wykorzystanej literatury	91

Spis tabel

Tabela 1	Gminy tworzące LGD „Kraina Nafty”	12
Tabela 2	Metody partycypacyjne wykorzystane przy opracowywaniu LSR:	23
Tabela 3	Zmiany liczby ludności w gminach na obszarze LGD „Kraina Nafty” w latach 2017-2021, na tle powiatu i województwa.....	35
Tabela 4	Procentowy udział mieszkańców wg grup ekonomicznych	35
Tabela 5	Wskaźniki demograficzne w latach 2017-2021 r.....	36
Tabela 6	Wskaźniki demograficzne dla gmin z obszaru LGD „Kraina Nafty” w 2017 i 2021 r.	36
Tabela 7	Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności	37
Tabela 8	Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem.....	38
Tabela 9	Zmiany liczby podmiotów gospodarczych w gminach objętych LSR	39
Tabela 10	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym	40
Tabela 11	Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w PUP Krosno w 2022 r.....	40
Tabela 12	Zgodność celów i przedsięwzięć LSR LGD „Kraina Nafty” z celami określonymi w dokumentach strategicznych.	55
Tabela 13	Zasady wsparcia i intensywność pomocy.	77
Tabela 14	Proces monitorowania i ewaluacji LSR.....	87
Tabela 15	Cele i przedsięwzięcia.	92
Tabela 16	Plan działania.....	95
Tabela 17	Budżet LSR.....	99
Tabela 18	Plan wykorzystania budżetu LSR.	100

Spis wykresów

Wykres 1	Liczba ludności w gminach tworzących LGD „Kraina Nafty”	12
Wykres 2	Powierzchnia gmin tworzących LGD „Kraina Nafty”	12
Wykres 3	Liczba ludności na obszarze LGD "Kraina Nafty" w latach 2017-2021.....	13
Wykres 4	Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym na obszarze LGD „Kraina Nafty”	14
Wykres 5	Cele z podziałem na źródła finansowania.	71
Wykres 6	Podział środków ze względu na fundusze / źródła finansowania LSR	83
Wykres 7	Podział środków ze względu na grupę działań.....	83

Rozdział I

CHARAKTERYSTYKA PARTNERSTWA LOKALNEGO

Lokalna Grupa Działania „Kraina Nafty” zwana dalej LGD „Kraina Nafty” jest stowarzyszeniem posiadającym osobowość prawną, powołanym na Walnym Zebraniu Członków w dniu 28 lutego 2008 roku w Bóbrce, wpisanym do Krajowego Rejestru Sądowego postanowieniem Sądu Rejonowego w Rzeszowie Wydział XII Gospodarczy, z dnia 29.05.2008 roku, pod pozycją KRS 0000306953.

Obszar LGD „Kraina Nafty” obejmuje 6 gmin tj. Chorkówka, Dukła, Iwonicz-Zdrój, Jaśliska, Jedlicze i Miejsce Piastowe, leżących w powiecie krośnieńskim, w województwie podkarpackim, spójnych terytorialnie, geograficznie, przyrodniczo, kulturowo oraz gospodarczo-ekonomicznie.

Obszar LGD wyróżnia występująca na obszarze wszystkich gmin ropa naftowa, która od drugiej połowy XIX wieku przyczyniła się do znacznej promocji i rozwoju tych ziem. Z tego też powodu, **Lokalna Grupa Działania, przyjęła wdzięcznie brzmiącą nazwę „Kraina Nafty”. Nazwę historycznie i kulturowo uzasadnioną.** Wykorzystanie ropy naftowej – naturalnego dobrodziejstwa tej ziemi – do celów przemysłowych, przyczyniło się znacznie do podniesienia poziomu życia i zamożności mieszkańców.

Gminy planowane do objęcia Lokalną Strategią Rozwoju na lata 2023-2027: Chorkówka, Dukła, Iwonicz-Zdrój, Jaśliska, Jedlicze, Miejsce Piastowe.

Stowarzyszenie zostało zawiązane z inicjatywy aktywnych społeczności lokalnych zamieszkujących i działających na obszarze LGD. Działanie opiera się na partnerstwie wszystkich grup interesu zidentyfikowanych na obszarze – podmiotów stanowiących grupę partnerów przedstawicieli sektora publicznego, gospodarczego, społecznego, w tym mieszkańców obszaru.

Pomysł powołania LGD zrodził się na początku 2007 r, inicjatorami powstania stowarzyszenia byli lokalni liderzy, przedstawiciele organizacji społecznych, przedsiębiorcy oraz podmioty publiczne – przedstawiciele gmin. Inicjatywę powołania Lokalnej Grupy Działania promowano podczas organizowanych licznych spotkań służących budowaniu partnerstwa lokalnego i opracowaniu celów i kierunków działań Lokalnej Strategii Rozwoju, a także w mediach społecznościowych, prasie lokalnej, na stronach internetowych gmin, tablicach informacyjnych oraz za pośrednictwem innych dostępnych kanałów komunikacji (zebrań i spotkań wiejskich, ogłoszeń parafialnych, sesji rad gmin). Podjęte działania miały na celu, jak najszersze dotarcie do mieszkańców obszaru i rozpropagowanie idei partnerstwa, poprzez zaangażowanie jak najszerszego grona osób chętnych do współpracy.

Celem powstania LGD była aktywizacja obszaru, wzmocnienie kapitału społecznego i rozwoju gospodarczo-ekonomicznego obszaru, a także promowanie i zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego. Rezultatem zawiązanego partnerstwa był wybór LSR w okresie programowania 2007-2013. W ramach PROW 2007- 2013 udało się zrealizować liczne projekty i inicjatywy lokalnej społeczności, jednostek samorządu terytorialnego, przedsiębiorców oraz organizacji pozarządowych - zrealizowano 102 projekty, dla których łączna kwota dofinansowania wyniosła 7 321 920,27 zł, co stanowiło 90,87% przyznanego Budżetu na Wdrażanie LSR. Zrealizowane za pośrednictwem LGD projekty, w sposób znaczący wpłynęły na poprawę jakości życia, aktywizację społeczności lokalnej, zwiększenie wiedzy i umiejętności mieszkańców w zakresie pozyskiwania środków, wzmocnienie walorów turystycznych obszaru, zachowanie/pielęgnowanie tradycji, kultury i zwyczajów regionu, poprawę sytuacji ekonomiczno-gospodarczej, rozwój przedsiębiorczości i utworzenie nowych miejsc pracy, a także wzmocnienie współpracy w ramach partnerstwa. W ramach rozwijania przedsiębiorczości zrealizowanych zostało 10 zadań inwestycyjnych przez przedsiębiorstwa pozarolnicze, utworzono 9 nowych miejsc pracy, 3 osoby uzyskały dochód z działalności pozarolniczej związanej z turystyką. Ponadto w ramach środków LSR zostały osiągnięte następujące efekty: wybudowano lub zmodernizowano 16 obiektów małej infrastruktury turystycznej, odnowiono 40 obiektów użyteczności publicznej oraz 5 obiektów zabytkowych.

Zakupiono wyposażenie dla organizacji i grup nieformalnych zajmujących się pielęgnowaniem tradycji lokalnych (32 zadania).

Ponadto LGD zrealizowała 2 projekty współpracy międzyregionalnej oraz prowadziła liczne zadania aktywizujące, szkoleniowe i promocyjno-kulturalne w ramach środków na Funkcjonowanie LGD, m.in. zorganizowała/ dofinansowała 68 imprez lokalnych promujących dziedzictwo kulturowe i produkty lokalne, zorganizowała 54 warsztaty aktywizujące, w których uczestniczyło blisko 1000 mieszkańców obszaru oraz ponad 50 szkoleń i spotkań informacyjnych, w których udział wzięło blisko 700 os. Pracownicy Biura LGD udzielili doradztwa 155 osobom. LGD zorganizowała 10 wyjazdów studyjnych dla prawie 200 osób oraz uczestniczyła w wielu wydarzeniach promocyjno- kulturalnych na swoim obszarze, jak i poza nim. W ramach swojej działalności LGD wydało ponad 44 kpl. materiałów promocyjno- informacyjnych oraz wydało 37 wydawnictw promujących obszar LGD. Działalność LGD nie zamykała się w kręgu realizacji PROW 2007-2013. Stowarzyszenie zrealizowało 5 dodatkowych projektów, w tym jeden projekt międzynarodowy zrealizowany w ramach Programu Współpracy Transgranicznej PL-BY-UA z partnerem z Ukrainy.

W wyniku działalności LGD nastąpił znaczący rozwój społeczno-gospodarczy i kulturowy obszaru. Organizacje pozarządowe w sposób bardziej aktywny włączyły się w działalność na rzecz ochrony tradycji, zwyczajów i kultury regionu, lokalni twórcy i zespoły folklorystyczne chętniej prezentowały swój dorobek podczas imprez kulturalnych, a gospodarstwa agroturystyczne i instytucje publiczne bardziej zintensyfikowały działania w kierunku promocji turystycznej obszaru, poprzez liczne wydawnictwa promujące walory obszaru. Realizację tego okresu można uznać za sukces LGD.

Podjęte inicjatywy LGD kontynuowało w okresie programowania PROW 2014-2020, skupiając się na podobnych celach. Jednak największy nacisk położony został na rozwiązywanie problemów gospodarczych obszaru, w tym rozwój przedsiębiorczości, zakładanie działalności gospodarczej i tworzenie nowych miejsc pracy, jako środka niezbędnego do rozwoju społeczno-gospodarczego i ekonomicznego obszaru. Prawie połowa zaplanowanego budżetu skierowana była na zakres związany z podejmowaniem i rozwijaniem dział. gosp. Lokalna Grupa Działania „Kraina Nafty” z sukcesem wdraża Lokalną Strategię Rozwoju 2014-2020, czego dowodem jest wysoka realizacja budżetu LSR, stan zakontraktowanych środków wg stanu na 31.05.2023 r. wynosi ponad 95% (należy tu zaznaczyć, iż na moment złożenia w konkursie wniosku o wybór LSR na okres 2023-2027 nie wszystkie wnioski zostały w pełni rozliczone), a 6 projektów oczekuje na podpisanie umowy o przyznanie pomocy. Tak więc budżet LSR będzie wykorzystany w pełnym zakresie. Podkreślić należy, iż budżet ten ulegał trzykrotnie zwiększeniu – za wysoką realizację wdrażania LSR - LGD „Kraina Nafty” otrzymała dwa „bonusy” - dodatkowe środki, które po konsultacjach ze społecznością lokalną przeznaczone zostały na działania skierowane na podejmowanie dział. gosp. i rozwój infrastruktury społecznej. Ponadto w 2021 roku wszystkie lokalne grupy działania otrzymały dodatkowe środki w związku z wydłużeniem PROW.

W ramach środków LSR w okresie programowania PROW 2014-2020 powstało 58 nowych firm, 9 firm pozyskało środki na rozwój swojej działalności - łącznie w ramach tych dwóch zakresów powstało prawie 100 nowych miejsc pracy. Ponadto powstało 56 nowych lub zmodernizowanych/ doposażonych obiektów infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej - były to zarówno inwestycje realizowane przez gminy, jak również parafie oraz stowarzyszenia działające na naszym obszarze oraz przez LGD w ramach Projektów Współpracy. Wskaźnik ten ulegnie zwiększeniu o 6 obiektów, z uwagi na trwającą procedurę przyznania pomocy. W ramach aktywizacji społeczności lokalnej wydano szereg publikacji promujących obszar, wydano liczne materiały promocyjne, angażowano lokalnych liderów, KGW, organizacje pozarządowe, dzieci i młodzież w działania animujące społeczność lokalną, poprzez organizację warsztatów, stoisk promujących, konkursów, a także udział w targach czy wizytach studyjnych. Dofinansowano wiele imprez i wydarzeń regionalnych oraz zorganizowano liczne szkolenia i spotkania informacyjne dla mieszkańców obszaru LGD, jak również pracowników i organów. Pracownicy Biura LGD udzielili doradztwa ponad 780 osobom, w tym w niemal 100 % beneficjentom udzielonej pomocy. Podejmowane

działania ukierunkowane były na grupy defaworyzowane zidentyfikowane na obszarze LGD, tj.: osoby długotrwale bezrobotne, osoby powyżej 50 r.ż., osoby o niskich kwalifikacjach zawodowych, kobiety.

Wspierano liczne inicjatywy organizacji społecznych (stowarzyszeń, KGW, OSP itp.) poprzez realizację 3 Projektów Grantowych w sferze infrastruktury i zabytków, edukacji, zachowania dziedzictwa kulturowego i promocji obszaru LGD, podtrzymywania tradycji i zwyczajów, a także wydawnictwa czy wyposażenia podmiotów działających w sferze kultury.

W ramach PROW 2014-2020 zrealizowano 3 Projekty Współpracy: *Sieć infrastruktury Rekreacyjnej, Sieć obiektów rekreacyjno-turystycznych, Międzynarodowa Promocja Enoturystyki i Dziedzictwa Lokalnego*, w tym 1 o charakterze międzynarodowym z LGD z Węgier (Zempléni Tájak Vidékfejlesztési Egyesüle).

Ponadto zrealizowano 2 projekty w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego na lata 2014-2020 (*Dotacje na start, Dotacje dla Młodych*) mające na celu zapobieganie wykluczeniu społecznemu w ramach, których powstało 108 nowych firm, a tym samym miejsc pracy.

Wszystkie podjęte przedsięwzięcia, działania i inicjatywy przyczyniły się do wzmocnienia partnerstwa lokalnego. W pełni został zrealizowany Plan komunikacji ze społecznością lokalną mający na celu przybliżanie idei przedsięwzięć określonych w LSR i aktywizowanie społeczności lokalnych do włączenia się w realizację LSR poprzez aktywne uczestnictwo w proponowanych przedsięwzięciach. Ponadto zrealizowano plan szkoleń zakładający podnoszenie kwalifikacji pracowników biura i członków organów LGD. **Budowanie partnerstwa LGD opiera się na sprawnej komunikacji i zapewnieniu równego dostępu do informacji nt. wdrażania LSR wszystkim interesariuszom i partnerom, co przyczynia się do włączenia i szerokiego angażowania różnych środowisk w dostosowanie LSR do specyfiki lokalnej i zapewnienie aktywnego udziału i inkluzywności w inicjatywach podejmowanych przez LGD.** Efektywność przyjętych metod partycypacyjnych, współpraca i zaangażowanie lokalnej społeczności, w tym członków LGD „Kraina Nafty” w proces wdrażania i realizacji LSR w obu okresach programowania potwierdza wysoki poziom realizacji budżetu w ramach LSR i innych programów. Proces ten stanowi fundament i bogate doświadczenie we wdrażaniu podejścia RLKS/LEADER na kolejny okres programowania 2023-2027.

W ramach perspektywy finansowej 2023-2027 LGD „Kraina Nafty” zamierza kontynuować podjęte inicjatywy, skupiając się na podobnych celach, jednak większy nacisk zostanie położony na problemy demograficzne, włączenie społeczne seniorów i osób w niekorzystnej sytuacji, integrację społeczną, zatrzymanie odpływu ludzi młodych do 25 r. ż. z obszaru LSR, poprawę dostępu do usług społecznych i infrastruktury publicznej. Ponadto wsparcie skierowane zostanie na rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych, rozwój turystyki i innowacyjności oraz podejmowanie działań w zakresie ochrony i zachowania dziedzictwa lokalnego oraz ochrony środowiska i klimatu.

Wśród obszarów wsparcia w ramach niniejszej strategii znajdują się działania skierowane do dzieci i młodzieży, osób młodych do 25 r. ż., osób starszych powyżej 60 r. ż., kobiet, rolników z małych gospodarstw, osób bezrobotnych (osób poszukujących zatrudnienia). Rozwój przedsiębiorczości zostanie ograniczony wyłącznie do obszarów tematycznych lub grup docelowych objętych wsparciem. Będzie elementem uzupełniającym pozostałe zakresy wsparcia i przedsięwzięcia w ramach celów zaplanowanych w LSR.

Struktura LGD opiera się na członkach i organach podejmujących decyzje oraz wykwalifikowanej kadrze. LGD posiada struktury wewnętrzne pozwalające na realizację LSR oraz odpowiednie kwalifikacje ekonomiczne oraz administracyjne niezbędne do gospodarowania środkami publicznymi.

Działalność stowarzyszenia opiera się na **inkluzywności**, która zapewnia otwartość i włączenie przedstawicieli wszystkich grup interesów lokalnej społeczności na wpływ na rozwój obszaru, przez co

rozumie się udział każdej z grup interesu¹ reprezentującej sektory społeczny, gospodarczy, publiczny, ze szczególnym uwzględnieniem zasady równości.

Początkowo LGD składało się z 98 członków założycieli, tworzących partnerstwo trójsektorowe reprezentujące interesy gospodarcze, społeczne i publiczne. Z uwagi na aktywność LGD w okresie 2007-2013 oraz 2014-2020, oraz stopniowe włączanie nowych grup i środowisk społecznych oraz zawodowych, a tym samym poszerzanie reprezentacji partnerstwa - proces budowania LGD nabierał dynamiki. Struktura i liczba członków dostosowuje się do specyfiki lokalnej i zaangażowania w zakresie realizacji LSR, odzwierciedla także charakter i ukierunkowanie nowej strategii, gdzie główny trzon skierowany jest na działania prospołeczne i problemy demograficzne.

Aktualnie LGD skupia w swoich strukturach 106 członków (wg stanu na 1.06.2023 r.) reprezentujących instytucje publiczne, lokalnych partnerów społecznych i gospodarczych oraz mieszkańców. Członkowie LGD działają aktywnie na rzecz rozwoju społeczności lokalnej i z dużym zaangażowaniem włączają się w cały proces opracowania, wdrażania i zarządzania LSR. Wśród obecnych członków liczną grupę stanowią członkowie założyciele LGD, a więc podmioty, dla których rozwój naszej małej ojczyzny od wielu lat stanowi ważny aspekt rozwoju i życia społecznego.

Na dzień złożenia LSR struktura członków LGD przedstawia się następująco: grupę interesu sektora publicznego tworzą jednostki samorządu terytorialnego i instytucje kultury i sportu (GOK-i GOSiR, biblioteki) tj. 11 członków. Grupa interesu sektora gospodarczego liczy 17 członków, są to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, przedsiębiorstwa i rolnicy. Największą grupę w LGD reprezentuje sektor społeczny tworzony przez organizacje pozarządowe, w tym fundacje, stowarzyszenia, parafie oraz inne dobrowolne zrzeszenia i ruchy obywatelskie (m.in. Koła Gospodyń Wiejskich) oraz mieszkańców – osoby zamieszkałe na obszarze objętym LSR - łącznie 78 przedstawicieli. Osoby prawne reprezentowane są w LGD przez wskazaną w uchwale osobę upoważnioną do reprezentacji. Zgodnie ze Statutem zakłada się możliwość rozwijania stowarzyszenia poprzez przyjmowanie nowych członków – osoby fizyczne lub prawne – chęć przystąpienia zainteresowani wyrażają na podstawie złożenia deklaracji członkowskiej. Nabycie i utrata członkostwa w Stowarzyszeniu następuje na podstawie uchwały Zarządu Stowarzyszenia (§ 8 ust. 1 Statutu), zasady przyjmowania nowych członków określone są w § 7 Statutu. **Statut LGD nie ogranicza członkostwa, zapewnia otwartość stowarzyszenia na nowych członków oraz równy dostęp członków do uczestnictwa w działaniach organizowanych przez LGD oraz działalności w organach. Skład LGD jest reprezentatywny w stosunku do lokalnej społeczności, bez dominacji jakiegokolwiek grupy interesu i uwzględnia przedstawicieli grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR, w tym przedstawicieli organizacji pozarządowych, parafii, instytucji publicznych, przedsiębiorców, rolników, lokalnych liderów oraz mieszkańców.**

Członkowie aktywnie uczestniczą w propagowaniu działalności LGD, udzielają się podczas konsultacji społecznych, biorą udział w spotkaniach organizowanych przez LGD czy działaniach związanych z aktywizacją. Adekwatność zaplanowanych celów i ich trafność, przyczynia się do wspólnej odpowiedzialności za zaangażowanie w partnerstwo i wdrażanie LSR. Aktywne uczestnictwo członków we wdrażanie LSR potwierdza również proces aktualizacji LSR, który do tej pory przebiegał bez zbędnej zwłoki i przynosił oczekiwane efekty.

Podstawowym dokumentem regulującym działalność LGD „Kraina Nafty” jest Statut, uchwalany i zatwierdzany przez Walne Zebranie Członków. Statut określa cele i kierunki działań podejmowanych przez Stowarzyszenie, akty prawne w oparciu, o które funkcjonuje LGD, określa strukturę organów ich podstawowe obowiązki, zadania i uprawnienia, w tym organu decyzyjnego odpowiedzialnego za wybór operacji oraz szczegółowe określenie jego kompetencji i zasad reprezentatywności, zasad zachowywania

---

¹ Grupa interesu to grupa jednostek połączonych więzami wspólnych interesów lub korzyści, której członkowie mają świadomość istnienia tych więzów. Jej członkowie mogą brać mniej lub bardziej aktywny udział w artykulacji swoich interesów wobec instytucji państwa, starając się wpłynąć na realizację tych interesów. Mogą to być np. organizacje branżowe, grupy producentów.

bezstronności członków Rady w procesie decyzyjnym, w tym przesłanki wykluczania z oceny operacji. Statut zawiera także warunki nabycia i utraty członkostwa w LGD. **Statut LGD zapewnia kadencyjność organów oraz podział kompetencji pomiędzy poszczególnymi organami, w szczególności gwarantuje rozdzielenie funkcji zarządczej, kontrolnej i decyzyjnej, w zakresie oceny i wyboru operacji do dofinansowania.**

Organy LGD

- Nadrzędnym organem Stowarzyszenia jest **Walne Zebranie Członków**, do którego kompetencji należy m.in. powoływanie i odwoływanie składu poszczególnych organów, uchwalenie ich regulaminów wewnętrznych, zatwierdzanie i aktualizowanie Lokalnej Strategii Rozwoju oraz kryteriów wyboru operacji (stanowiących załącznik do Regulaminu Rady), a także zatwierdzanie rocznych sprawozdań finansowych i merytorycznych. **Skład WZC jest reprezentatywny względem struktury obszaru i zamieszkującej go społeczności. Skupia przedstawicieli grup interesu sektora publicznego, społecznego i gospodarczego.**

Nie zdiagnozowano innych grup interesu szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR.

- **Komisja Rewizyjna** – organ kontroli wewnętrznej, składający się z 3 osób będących przedstawicielami różnych grup interesu.

- **Zarząd**, w którego skład wchodzi 3 osoby, w tym **co najmniej 1 osoba powyżej 60 r.ż.**, będące przedstawicielami różnych grup interesu.

Bieżące zarządzanie LGD, zgodnie ze Statutem, spoczywa w gestii Zarządu, który realizuje swoje zadania za pośrednictwem Biura LGD i zatrudnionych pracowników.

- **Rada LGD** będąca organem decyzyjnym w sprawach wyboru operacji realizowanych w ramach LSR oraz ustalenia kwoty wsparcia, która zachowuje poziom decyzyjny, o którym mowa w art. 33 ust. 3 lit. b) Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady 2021/1060 z dnia 22.06.2021 r. Organ ten składa się z 11 osób będących przedstawicielami grup interesu sektora:

* społecznego – mieszkańcy lub przedstawiciele organizacji pozarządowych, w tym przedstawiciel KGW,

* gospodarczego – osoby prowadzące działalność gospodarczą,

* publicznego – osoby będące przedstawicielami jednostek samorządu terytorialnego.

Struktura Rady została tak określona, by w procesie wyboru żadna pojedyncza grupa interesu nie kontrolowała procesu podejmowania decyzji. Brak dominacji pojedynczej grupy interesu jest analizowany na bieżąco w oparciu o LSR, jej cele i grupy docelowe oraz powiązania branżowe.

LGD posiada wewnętrzne dokumenty regulujące funkcjonowanie poszczególnych organów LGD tj. Regulamin Pracy Zarządu, Regulamin Rady, Regulamin Komisji Rewizyjnej, uchwalane i aktualizowane uchwałami Walnego Zebrania Członków. Określają one zasady funkcjonowania organów, kompetencje danego organu, zasady zwoływania i organizacji posiedzeń, zasady prowadzenia działań kontrolnych przez Komisję Rewizyjną, oraz w przypadku Regulaminu Rady, regulują kwestie dokonywania oceny i wyboru operacji w ramach LSR, quorum, sposób wyłączenia członka organu z oceny, zasady protokołowania posiedzeń organu decyzyjnego i podejmowania uchwał.

W LGD stosuje się **mechanizmy zarządzania** zapewniające właściwą realizację LSR. Mechanizmy te można podzielić na ludzki i procesowy.

Mechanizm ludzki opiera się na wiedzy i kompetencji zespołu wdrażającego LSR zaangażowanego od okresu programowania 2007-2013 oraz 2014-2020 - są to Zarząd, Rada oraz pracownicy biura LGD. Personel Biura tworzą Kierownik Biura, Specjalista ds. wniosków i promocji oraz Księgową. **Zarówno członkowie Zarządu, jak i personel biura posiadają odpowiednie kwalifikacje i doświadczenie związane z zarządzaniem LGD, realizowaniem projektów oraz wdrażaniem LSR w poprzednich okresach programowania tj. 2007-2013 i 2014-2020. Zbudowany potencjał LGD, w postaci organów zarządzających i decyzyjnego, personelu Biura i doświadczenia podmiotów współpracujących z LGD, zostaną wykorzystane w nowej perspektywie finansowej, poprzez dalsze zaangażowanie w rozwój obszaru i umiejętne wykorzystywanie pozyskiwanych środków. Osoby zaangażowane w pracę na rzecz LGD i realizację LSR posiadają odpowiednie wykształcenie, doświadczenie i niezbędną wiedzę do**

wdrażania i aktualizacji dokumentów strategicznych o zasięgu regionalnym i lokalnym, a także kompetencje i zasoby do tworzenia i zarządzania procesami rozwoju na poziomie regionalnym i lokalnym. Ponadto osoby te są zaangażowane w aktywizację społeczności lokalnej poprzez organizację i prowadzenie szkoleń, warsztatów, konferencji czy doradztwa. Osoby te posiadają doświadczenie w realizacji projektów z innych programów, w tym RPO. O efektywności zaangażowania świadczy wysoka realizacja budżetu LSR, a także sprawny przebieg procesu wdrażania.

Mechanizm procesowy opiera się na wdrożeniu procedur, regulaminów i wytycznych obowiązujących w LGD i opierających się na przepisach krajowych, a także wdrożenie mechanizmów naprawczych w procesie monitoringu i ewaluacji LSR. Polegają one m.in. na identyfikowaniu i śledzeniu zmian przepisów, a także sytuacji społeczno-gospodarczej zachodzącej na obszarze LGD, prowadzeniu konsultacji społecznych, analizie potrzeb i problemów. Efektem stosowania tych narzędzi jest wdrożenie planu naprawczego i aktualizacja LSR w celu zapewnienia efektywności jej wdrażania.

LGD posiada wewnętrzne regulaminy dotyczące pracy Biura, zatwierdzone uchwałą Zarządu:

- **Regulamin Pracy Biura** normuje podstawowe zasady związane z funkcjonowaniem Biura, strukturę organizacyjną, zasady obiegu dokumentów, zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD uwzględniające zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych. W regulaminie wyznaczono zadania w zakresie animacji lokalnej i współpracy oraz przewidziano metody ich pomiaru. Ponadto szczegółowo określono metody oceny i sposób pomiaru efektywności pracy personelu Biura, w tym jakości świadczonego przez pracowników LGD doradztwa dla beneficjentów i jakości organizowanych przez LGD szkoleń.

- **Regulamin naboru**, który określa zasady rekrutacji i zatrudniania pracowników oraz zawiera niezbędne wymagania w odniesieniu do konkretnych stanowisk pracy, które są adekwatne do przewidzianych obowiązków.

- **Regulamin wynagradzania** precyzuje zasady wynagradzania pracowników zatrudnionych w Biurze LGD, w tym zasady nagradzania i premiowania, a także inne dodatki przysługujące pracownikom w związku z zatrudnieniem lub zajmowanym stanowiskiem.

- **Polityka ochrony danych osobowych w LGD**, regulująca zasady ochrony i przetwarzania danych osobowych zgodnie z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27.04.2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych).

LGD dysponuje dogodnie zlokalizowanym w stosunku do wszystkich gmin obszaru, wyposażonym biurem z odpowiednim zapleczem administracyjnym i kadrowym, dostępnym dla zainteresowanych mieszkańców obszaru. W biurze przyjmowane są wnioski społeczności lokalnej oraz członków organów LGD, a także prowadzone konsultacje społeczne oraz doradztwo. U podstaw i celów właściwej realizacji LSR do zadań biura należy reakcja i działanie na zgłaszane potrzeby czy też zmienną sytuację ekonomiczno-gospodarczą obszaru. Wszystkich potrzeb nie da się zaspokoić, jednak można je w pewnym stopniu zniwelować, temu służy szybka reakcja organów, monitoring i konsultacje społeczne LSR. W podejmowaniu kluczowych decyzji biorą udział osoby znające uwarunkowania tworzenia LSR. **Aby umożliwić wszystkim chętnym udział w procesie podejmowania decyzji na rzecz społeczności lokalnych wykorzystywane będą różne kanały komunikacji m.in. strona internetowa LGD, strony członkowskich gmin wchodzących w skład LGD, spotkania, szkolenia, warsztaty, doradztwo, a także komunikacja za pomocą środków przekazu bezpośredniego (telefon czy e-mail).**

Partnerstwo LGD dostosowuje się do specyfiki lokalnej. Aktualnie LSR ukierunkowana jest na działania wspierające turystykę wiejską i agroturystykę oraz zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego i podtrzymywanie tradycji i zwyczajów, przyczyniające się do rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru. Istotne miejsce zajmują problemy demograficzne - starzejącego się społeczeństwa, osób z niepełnosprawnościami, zagrożonych wykluczeniem społecznym czy rodzin dysfunkcyjnych, likwidowanie/ zmniejszanie barier dostępu do infrastruktury publicznej, turystycznej, kulturowej i cyfryzacja starzejącego się społeczeństwa, a także działania skierowane do ludzi młodych do 25 r.ż. poprzez działania

edukacyjne, wspieranie uzdolnionej młodzieży i organizację zadań edukacyjno-warsztatowych. W mniejszym stopniu w odniesieniu do poprzedniej perspektywy działania LGD skierowane są na tworzenie nowych miejsc pracy i zakładanie działalności gospodarczej. Działania zaplanowane w LSR w sposób bezpośredni wynikają z diagnozy obszaru i potrzeb zgłaszanych przez mieszkańców w ramach szerokich konsultacji społecznych co podkreśla partycypacyjny charakter LSR. Na podstawie przeprowadzonych konsultacji społecznych określono zgodne z możliwymi zakresami wsparcia cele interwencji, na które będzie kładziony nacisk w nowej perspektywie finansowej 2023-2027 (szczegółowo zostały omówione z Rozdziale IV i VI).

Pogłębianie i poszerzanie zaangażowania społecznego realizowane będzie poprzez opracowany przez LGD przy udziale społeczności lokalnej **Plan Komunikacji**, zakładający zadania w zakresie aktywizacji i animacji, a także poprzez bezpośredni udział społeczności lokalnej w realizację celów LSR tj. realizację projektów w partnerstwie bądź indywidualnie. LGD będzie platformą współpracy, wymiany kontaktów i doświadczeń dla partnerów realizujących projekty w ramach LSR. Dotychczasowi beneficjenci LGD (organizacje pozarządowe, j.s.t. instytucje kultury, osoby fizyczne, przedsiębiorcy) posiadający doświadczenie w aplikowaniu o środki, będą pozytywnym wzorcem i zachętą dla nowych organizacji do realizacji projektów i wspólnego budowania kapitału społecznego i gospodarczego obszaru.

Wśród członków LGD są zarówno podmioty/osoby fizyczne, które uczestniczyły w realizacji LSR w poprzednich okresach programowania, jak i nowe podmioty, które przystąpiły do LGD w celu realizacji LSR na lata 2023-2027. Doświadczenie i wiedza dotychczasowych członków związana z wykorzystywaniem środków w ramach LSR, będzie niezwykle przydatna do realizacji kolejnych zadań w bieżącym okresie programowania.

Zwięzła charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

Rada jest wybierana przez Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia spośród członków tego zebrania. Struktura Rady uregulowana jest w § 15 Statutu Stowarzyszenia. Członek Rady nie może być równocześnie członkiem Komisji Rewizyjnej LGD, Zarządu LGD czy pracownikiem biura LGD. Organ decyzyjny – Rada LGD – reprezentuje poziom decyzyjny, o którym mowa w art. 33 ust. 3 lit. b rozporządzenia 1303/2013, jest odpowiedzialny za wybór operacji na poziomie lokalnym i ustalenie kwoty wsparcia - ma zapewnić, że wybrane operacje są zgodne ze strategią. **W skład Rady wchodzi 3 przedstawicieli grupy interesu sektora publicznego oraz po 4 z sektora gospodarczego i społecznego, łącznie 11 osób. Skład osobowy Rady wskazany jest w załączniku nr A do formularza wniosku o wybór LGD do realizacji LSR. Struktura Rady została tak ukształtowana, by uniknąć konfliktu interesów i zapewnić, aby żadna pojedyncza grupa interesu nie będzie kontrolowała decyzji w sprawie wyboru operacji. Zasada ta musi być zachowana każdorazowo na etapie głosowania.** W celu zapewnienia tego warunku oraz identyfikacji grup interesów – LGD prowadzi Rejestr interesów Członków Rady. Wybór operacji dokonywany jest w formie uchwał Rady, podejmowanych zwykłą większością głosów, przy obecności co najmniej połowy członków uprawnionych do głosowania, z uwzględnieniem powyższych zasad. Szczegółowo strukturę i kompetencje Rady, w tym postępowanie dotyczące wyłączenia członka oraz wystąpienia konfliktu interesów precyzuje Regulamin Rady.

Każdy z członków Rady zobowiązany jest do złożenia deklaracji o bezstronności w stosunku do ocenianych projektów. Biuro LGD we współpracy z Przewodniczącym Rady, prowadzi Rejestr interesów Członków Rady, pozwalający na identyfikację charakteru powiązań z wnioskodawcami i/lub poszczególnymi projektami. Ponadto prowadzona jest także weryfikacja powiązań kapitałowych i osobowych członków Rady z wnioskodawcami. Każdy Członek Rady zobowiązany jest do złożenia Oświadczenia dotyczącego występowania konfliktów interesów, a także do bezzwłocznego informowania o każdej sytuacji uznanej za konflikt interesów lub stwarzającej możliwość jego powstania. Regulamin Rady reguluje także inne kwestie związane z oceną projektów oraz działania dyscyplinujące wobec Członków Rady, zobowiązanie do podnoszenia wiedzy i kompetencji członków Rady w zakresie oceny i wyboru wniosków, zasady postępowania w przypadku rozbieżnych ocen członków Rady, a także upoważnienie Biura LGD do czuwania nad prawidłowym przebiegiem procesu oceny i poprawności dokumentacji wypełnianej i przedkładanej przez Radę.

Od rozstrzygnięć organu decyzyjnego w sprawie oceny zgodności operacji z LSR i oceny operacji według lokalnych kryteriów wyboru, Wnioskodawcy przysługuje prawo wniesienia protestu, zgodnie z art. 22 Ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 2022 r. poz. 943), co zostanie uregulowane w procedurach wewnętrznych. Celem LGD jest zapewnienie przejrzystości procedur oceny i wyboru operacji oraz regulaminu naborów/ konkursu.

Regulamin Rady jest uchwalany i zatwierdzany przez Walne Zebranie Członków. Procedury oceny i wyboru operacji/grantów oraz Regulaminy naborów/konkursu uchwalane i zatwierdzane będą uchwałą Zarządu LGD. Zmiany w/w dokumentów dokonywane są w tym samym trybie. Zarówno LSR, kryteria wyboru wraz z procedurami wyboru operacji/grantów oraz regulaminami naborów / konkursu udostępnione będą na stronie internetowej LGD do publicznej informacji po ich zaakceptowaniu przez Zarząd Województwa.

W nowym okresie programowania 2023-2027 LGD „Kraina Nafty” LGD nadal będzie się skupiać na pogłębionym partnerstwie członków poprzez angażowanie członków w bieżącą działalność LGD, udział w procesie decyzyjnym, umożliwienie zgłaszania propozycji i inicjatyw przez społeczność lokalną i członków Stowarzyszenia, co zapewnia § 9 ust. 2 pkt 3 Statutu, WZC może być zwołane na wniosek wąskiej grupy członków - § 14 ust. 2 Statutu, a decyzje zapadają kolegialem. Partnerstwo opierać się będzie na doborze skutecznych sposobów komunikacji z lokalną społecznością, poprzez badania ankietowe, konsultacje społeczne, spotkania i inne działania wynikające z wdrożonego Planu Komunikacji.

Istotnym elementem partnerstwa jest obustronna komunikacja w procesie tworzenia i wdrażania LSR, a więc komunikacja na linii LGD – społeczności lokalne – LGD. Takie podejście pozwala na pozyskiwanie informacji zwrotnej i służy transparentności działań LGD, co jest niezwykle ważne w budowaniu zaufania do LGD, która w swej działalności korzysta ze środków publicznych, a także zbudowaniu spójnego i pozytywnego wizerunku LGD, co służy maksymalnemu i efektywnemu wykorzystaniu środków finansowych pochodzących z Unii Europejskiej.

Rozdział II

CHARAKTERYSTYKA OBSZARU I LUDNOŚCI OBJĘTEJ WDRAŻANIEM LSR

Lokalna Grupa Działania „Kraina Nafty” obejmuje **obszar 6 sąsiadujących** ze sobą gmin położonych w południowej części powiatu krośnieńskiego, w województwie podkarpackim, są to gminy: **Chorkówka, Dukla, Iwonicz - Zdrój, Jaślika, Jedlicze i Miejsce Piastowe**. Obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju jest **spójny terytorialnie**, z uwagi na fakt, że poszczególne gminy członkowskie graniczą ze sobą.

Południowa granica LGD to Granica Państwa ze Słowacją, północna z powiatem strzyżowskim, zachodnia z powiatem jasielskim, wschodnia z powiatem sanockim. Obszar działania LGD jest dobrze usytuowany w stosunku do większych ośrodków miejskich, tj. Rzeszów, Sanok, Krosno, Jasło. Przez obszar LGD przebiegają strategiczne drogi dla całego powiatu krośnieńskiego. W trakcie budowy jest droga ekspresowa S19, która docelowo będzie wiodła od przejścia granicznego z Białorusią w Kuźnicy Białostockiej, przez bliskie sąsiedztwo Białegostoku i dalej na południe przez Lublin, aż do granicy ze Słowacją w Barwinku. Ten fragment S19 jest częścią międzynarodowego korytarza transportowego Via Carpatia łączącego kraje bałtyckie, poprzez Białystok, Lublin i Rzeszów, z południem Europy. Część odcinków drogi S19 już powstało (Lublin - Rzeszów), inne są w budowie (obecnie trwają zaawansowane prace od Rzeszowa w kierunku obszaru LGD). Przez obszar LGD przebiega również droga krajowa nr 28 Zator – Medyka oraz droga krajowa nr 19 będąca korytarzem europejskim łączącym Słowację z krajami nadbałtyckimi.

Obszar LGD to 77 miejscowości, w tym 3 miasta: Dukla, Iwonicz-Zdrój, Jedlicze. Powierzchnia LGD obejmuje ponad 63 tys. ha, liczba ludności wynosi 68 771 osób (dane z GUS wg stanu na dzień 31.12.2020 r.). Gęstość zaludnienia to 109 osób na 1 km².

Rysunek 1 Lokalizacja obszaru LGD „Kraina Nafty” na terenie powiatu krośnieńskiego

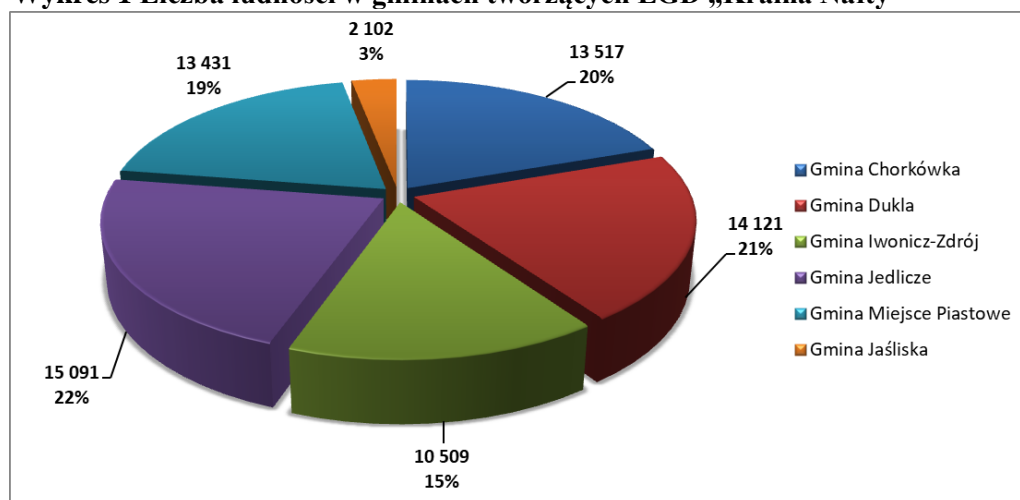
Rysunek 2 Obszar gmin tworzących LGD „Kraina Nafty”

Tabela 1 Gminy tworzące LGD „Kraina Nafty”

Nazwa Gminy	Powierzchnia w km ²	Typ gminy	Liczba ludności
Chorkówka	77	wiejska	13 517
Dukla	235	miejsko-wiejska	14 121
Iwonicz-Zdrój	46	miejsko-wiejska	10 509
Jaślicka	166	wiejska	2 102
Jedlicze	59	miejsko-wiejska	13 431
Miejsce Piastowe	51	wiejska	15 091
RAZEM:	634		68 771

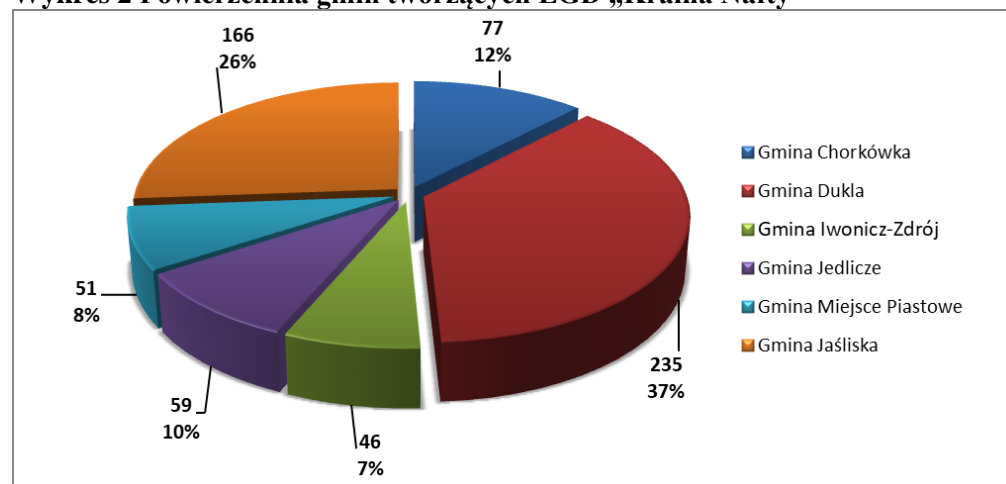
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS – stan na 31.12.2020 r.

Wykres 1 Liczba ludności w gminach tworzących LGD „Kraina Nafty”

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS – stan na 31.12.2020 r.

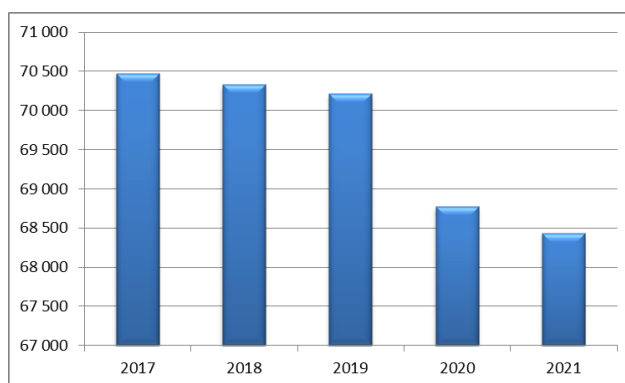
Wykres 2 Powierzchnia gmin tworzących LGD „Kraina Nafty”

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS – stan na 31.12.2020 r.

Na obszarze objętym LSR liczba mieszkańców obszaru LGD ma tendencję spadkową, co obrazuje poniższy wykres. Tendencja ta ma wiele składowych. Po pierwsze jest to ujemny przyrost naturalny. Po drugie ujemne saldo migracji. Te szczegółowe dane statystyczne zostały przedstawione w rozdziale IV Analiza potrzeb i potencjału LSR – Sytuacja demograficzna i struktura społeczna.

Wykres 3 Liczba ludności na obszarze LGD "Kraina Nafty" w latach 2017-2021

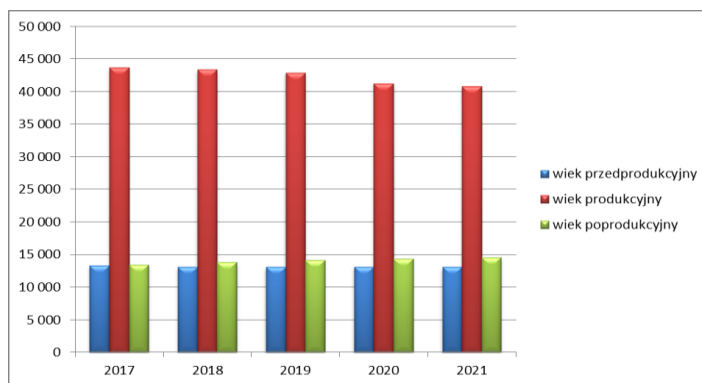
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Zjawisko migracji to przemieszczanie się ludności w związku ze zmianą miejsca zamieszkania. Ludność zamieszkująca obszar LGD to przede wszystkim ludność wiejska, migracje występują na linii wieś – miasto. Mieszkańcy obszaru LGD w miastach poszukują lepszych perspektyw pracy, nauki, jakości życia. Dodatkowo do wzrostu poziomu migracji przyczyniają się: duże rozdrobnienie gospodarstw i użytków rolnych, mało wydajna praca w rolnictwie, słaba dynamika rozwoju obszarów wiejskich oraz wysokie bezrobocie. Procesy migracyjne dotyczą przede wszystkim osób młodych - w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym. W każdej z gmin należącej do LGD spada liczba osób młodych – liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym, jest niższa od liczby ludności w wieku poprodukcyjnym. W związku z tym w LSR przewidziano działania na rzecz **aktywizacji ludzi młodych**, które przyczynią się do ich zatrzymania na obszarze LGD. Będą to dotacje na rozpoczęcie działalności gospodarczej, działania w zakresie aktywizacji zawodowej oraz rozwój infrastruktury, która umożliwi osobom młodym pracę (np. przedszkola, żłobki, zajęcia edukacyjne).

Migracje to nie jedyny problem demograficzny, z którym boryka się obszar LGD „Kraina Nafty”. Kolejnym problemem jest starzejące się społeczeństwo. W związku z odpływem młodych ludzi ze wsi do miast, na miejscu pozostają ludzie starsi – w wieku poprodukcyjnym, często z niepełnosprawnościami. Osoby starsze stanowią dużą część ludności – ponad 20% w każdej z gmin LGD, dlatego LSR przewiduje **aktywizację seniorów** – zaplanowano szereg inicjatyw skierowanych do osób starszych, z niepełnosprawnościami, zagrożonych wykluczeniem społecznym. Inicjatywy te będą wiązały się z zapewnieniem im opieki (czy to przez domy opieki społecznej, domy seniora, czy nowopowstałe firmy zajmujące się świadczeniem tego typu usług – usług w zakresie srebrnej gospodarki), działaniami integracyjnymi i edukacyjnymi, a także działaniami infrastrukturalnymi polegającymi na zmniejszaniu barier architektonicznych.

Poniższy wykres obrazuje starzenie się społeczeństwa na obszarze LGD „Kraina Nafty”. Na przestrzeni lat 2017-2021 spada liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, a wzrasta liczba ludności w wieku poprodukcyjnym. Szczegółowe dane statystyczne zostały przedstawione w rozdziale IV Analiza potrzeb i potencjału LSR.

Wykres 4 Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym na obszarze LGD „Kraina Nafty”

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Osoby młode, osoby starsze, osoby z niepełnosprawnościami to nie jedyne grupy, które powinny być szczególnie preferowane przy realizacji LSR. Preferowane będą również kobiety, szczególnie powracające na rynek pracy po przerwie związanej z macierzyństwem oraz osoby bezrobotne (osoby poszukujące zatrudnienia). Specyfika obszaru wskazuje, że wśród tych grup ciężko jest powrócić na rynek pracy. Region ten ma jeden z najwyższych wskaźników bezrobocia w kraju, wyższy o ok. 3 punkty procentowe od wskaźnika dla Polski. W związku z tym w LSR przewidziano **wsparcie grup osób w niekorzystnej sytuacji**, w szczególności będą to działania **dedykowane tym grupom społecznym – dotacje na rozpoczęcie działalności gospodarczej oraz wsparcie w podnoszeniu kwalifikacji zawodowych**.

Obszar LGD „Kraina Nafty”, podobnie jak całe województwo podkarpackie, charakteryzuje wysoki odsetek ludności wiejskiej w ogólnej liczbie mieszkańców. Wielu mieszkańców obszaru zajmuje się rolnictwem, jednak duże rozdrobnienie gospodarstw i użytków rolnych oraz brak specjalizacji rolnictwa, powoduje, iż praca ta jest mało wydajna. Coraz mniej rolników jest w stanie utrzymać się z pracy w rolnictwie i poszukuje zatrudnienia w innych branżach. W związku z tym w LSR zaplanowano **wsparcie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych**, które będzie obejmować wsparcie rolników prowadzących działalność rolniczą w małych gospodarstwach (i ich rodzin), **w zakresie tworzenia lub rozwoju gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych**.

Obszar LGD „Kraina Nafty” charakteryzuje się stosunkowo **wysokim bezrobociem**, o tendencji wzrostowej. Stopa bezrobocia dla powiatu krośnieńskiego zwiększyła się do poziomu 7,8% (stan na koniec grudnia 2022 r.), mimo tego jest niższa od stopy bezrobocia dla Województwa Podkarpackiego (8,8%). Struktura bezrobotnych w powiecie krośnieńskim w 2022 r. pokazuje, iż najwięcej zarejestrowanych bezrobotnych jest w wieku powyżej 50 roku życia, prawie ¼ bezrobotnych to osoby do 30 roku życia, blisko połowa bezrobotnych to osoby długotrwale bezrobotne, ponad 70% bezrobotnych to osoby zamieszkujące tereny gmin wiejskich lub miejsko-wiejskich, a ponad 47% nie posiada doświadczenia zawodowego lub kwalifikacji zawodowych.

Dodatkowo obszary wiejskie cechują się słabą dynamiką rozwoju. Sytuacja na rynku pracy i stopień bezrobocia, są głównymi przyczynami problemów społecznych, w tym ubóstwa, wykluczenia społecznego i marginalizacji określonych grup społecznych. Podkarpackie notuje wysoki poziom wskaźnika zagrożenia ubóstwem. W 2018 r. wskaźnik dotyczący osób żyjących poniżej relatywnej granicy ubóstwa dla regionu osiągnął 3 miejsce w kraju. Region charakteryzuje się wysoką liczbą osób korzystających z pieniężnych świadczeń pomocy społecznej (8 miejsce w kraju). W Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030 do obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją zaliczone zostały 3 gminy z obszaru LSR: Gmina Dukła, Chorkówka i Jaśliska. Wszystkie te dane zostały opisane szczegółowo w rozdziale IV Analiza potrzeb i potencjału LSR.

Cechą charakterystyczną obszaru LGD „Kraina Nafty” jest **potencjał turystyczny**, branża ta w ostatnim czasie prężnie się rozwija, jednak w dalszym ciągu wymaga nakładów finansowych. Potwierdza to przeprowadzona analiza potrzeb i potencjału LSR w rozdz. IV – Gospodarka lokalna i rynek pracy, przedsiębiorczość; Kultura, rekreacja, turystyka, przestrzeń publiczna i infrastruktura. Największym

bogactwem terenu LSR jest nieskażona przyroda z malowniczym krajobrazem. Niemal w każdej gminie znajdują się obszary Natura 2000, kilka gmin leży na obszarze chronionego krajobrazu Beskidu Niskiego, na obszarze LSR znajduje się również Jaśliski Park Krajobrazowy czy Rezerwat Tysiąclecia na Cergowej Górze. Obszar LGD „Kraina Nafty” to teren bogaty w walory przyrodniczo-krajobrazowe, szlaki turystyczne, czyste rzeki, występuje tutaj duża bioróżnorodność środowiska przyrodniczego, bogactwo flory i fauny oraz bogactwo surowców naturalnych: wody termalne, gaz ziemny, ropa naftowa. W każdej z gmin należącej do LGD znajdziemy unikatowe, nierzadko na skale światową, atrakcje turystyczne związane z walorami przyrodniczymi obszaru i jego historią.

Jedną z takich atrakcji turystycznych, jest **Góra Cergowa**, która znajduje się na południowy wschód od Dukli. Jej wysokość to 716 m n.p.m. - nie jest najwyższą górą Beskidu Niskiego, ale swoją tajemniczością, osobliwością i wyjątkowością przyciąga wielu turystów. Najciekawszymi osobliwościami są tajemnicze jaskinie szczelinowe, noszące nietypowe nazwy, jak „Jaskinia Gdzie Samolot Spadł” czy „Jaskinia Gdzie Wpadł Grotolaz”. Ciekawe są również jeziorzka osuwiskowe i ostańce skalne, czyli pojedyncze skałki wystające z podłoża. Na stokach Góry Cergowej utworzone zostały dwa rezerваты leśne: „Tysiąclecia na Cergowej Górze” oraz „Cisy” w Nowej Wsi. U podnóża Góry Cergowej znajduje się kapliczka nazywana „Złotą Studzienką”, miejsce, gdzie według podań przebywał św. Jan z Dukli. Na najwyższym z trzech szczytów góry Cergowej znajduje się wieża widokowa. Konstrukcja nawiązuje do tradycji wydobywania ropy naftowej i przypomina szyby kanadyjskie. Wieża widokowa jest drewnianą budowlą o wysokości 21,72 m (do szczytu krokwi), z której roztaczają się niezapomniane widoki na Beskid Niski, Bieszczady i Tatry.

Muzeum Przemysłu Naftowego i Gazowniczego im. Ignacego Łukasiewicza w Bóbrce jest obiektem unikalnym w skali światowej. Powstało na miejscu najstarszej w świecie kopalni ropy naftowej, założonej w 1854 roku, przez Ignacego Łukasiewicza - ojca polskiego i światowego przemysłu naftowego. Celem założenia Muzeum była idea zachowania i ocalenia przed zniszczeniem autentycznych budynków, maszyn, urządzeń, narzędzi, dokumentów o polskim przemyśle naftowym. Zwiedzając Muzeum można zobaczyć obiekty pochodzące jeszcze z czasów Ignacego Łukasiewicza m.in.: unikalne w skali światowej, nadal czynne kopanki ropne („Franek” i „Janina”), obelisk z 1872 r., upamiętniający założenie kopalni Bóbrka w 1854 roku, kuźnia kopalniana, warsztat mechaniczny, zrekonstruowana wiertnica ręczna, kotłownia wyposażona w kocioł parowy, kieraty do pompowania oraz zabytkowy budynek administracyjny tzw. Dom Łukasiewicza. Ropa naftowa stanowi atrakcję turystyczną tego obszaru – jest tzw. produktem lokalnym, wokół którego buduje się markę i rozwija promocję regionu.

Walorem obszaru jest także lecznictwo uzdrowiskowe zlokalizowane w Iwoniczu – Zdroju, wykorzystujące lokalne zasoby przyrodnicze i wody mineralne, przyciągające liczne grono turystów i kuracjuszy. **Iwonicz-Zdrój** to jeden z najpiękniejszych i najbardziej malowniczych zakątków województwa podkarpackiego. Odznacza się wyjątkowymi walorami krajobrazowymi, przyrodniczymi i klimatycznymi, z rozległymi masywami leśnymi, które wzbogacają pejzaż oraz nadają specyficzny mikroklimat posiadający leczniczy, uzdrowiskowy charakter. Iwonicz-Zdrój to jedno z najstarszych polskich uzdrowisk o ponad 400-letniej tradycji. Posiada dobrze zachowany układ przestrzenny oraz stosunkowo jednolity stylistycznie zespół drewnianej zabudowy o wyjątkowej wartości zabytkowej. Czas powstania większości obiektów przypada na drugą połowę XIX wieku i pierwszą XX w. Architektura ta stanowi jakby swoistą syntezę tak zwanego stylu szwajcarskiego, z późno klasycystycznym nurtem rodzimej architektury polskiej. To tutaj znajduje się Pijalnia Wód Mineralnych ze sklepem firmowym produktów leczniczych i kosmetycznych „Iwoniczanka” oraz galeria sztuki. Iwoniczkie wody lecznicze należą do wód typu chlorkowo-wodorowęglanowo-sodowych, jodkowych, termalnych z zawartością wolnego dwutlenku węgla. Wody mają bezpośredni wpływ przeciwwzapalny i osłaniający na: śluzówkę układu pokarmowego, drogi moczowe i drogi oddechowe.

Kolejnym punktem turystycznym na mapie LGD, o którym warto wspomnieć są **Jaśliska**. To dawne obronne miasteczko przygraniczne, które strzegło drogi na trasie z południa. Świadczą o tym pozostałości murów obronnych. Jaśliska kiedyś to duże i bogate miasto. Od początku XVI wieku od władców otrzymywało przywileje, a najcenniejszy to – skład wina. Regularnie odbywały się tutaj jarmarki – dwa w roku i cotygodniowe targi. Była tutaj także komora celna. W przełomie XVI i XVII wieku wokół Jaślisk

wzrosły kamienne mury obronne, a fortyfikację uzupełniały trzy bramy. Godną uwagi jest drewniana zabudowa rynku. Najstarsze budynki o konstrukcji przysłupowej pochodzą z połowy XIX w. Zachowały się one w zachodniej pierzei rynku. Rynek w Jaśliskach ma dobrze zachowany, typowy układ urbanistyczny z centralnym rynkiem. Natomiast pod rynkiem i wokół niego, zachowały się pamiętające XVI wiek podziemia – piwnice jaśliskie, w których przechowywano wino. Miejscowość jest siedzibą rzymskokatolickiej parafii św. Katarzyny Aleksandryjskiej, która jest celem pielgrzymek do cudownego obrazu Matki Boskiej Jaśliskiej, koronowanego w 1997 r. przez Jana Pawła II.

Słynnym na całą Polskę, obiektem na obszarze LSR jest **Sanktuarium św. Michała Archanioła i bł. Bronisława Markiewicza** w Miejscu Piastowym. Świątynia zaprojektowana została w stylu neoromańskim przez architekta Jana Sasa-Zubrzyckiego. W ołtarzu głównym stoi figura Matki Bożej Królowej Polski. Wszystkim wiernym drogę do sanktuarium wskazuje pomnik Anioła Stróża Polski, jedna z kilku rzeźb na terenie zespołu klasztorowego zaprojektowana przez prof. Wincentego Kućmę. W sanktuarium warto zwrócić uwagę na ołtarz z sarkofagiem i relikwiami bł. Bronisława Markiewicza, ojca założyciela Zgromadzeń Michalickich oraz kaplicę Matki Bożej Fatimskiej. Sanktuarium przyciąga licznych wiernych i pielgrzymów, m.in. w czasie nabożeństw fatimskich. Ks. Bronisław Markiewicz (1842-1912), ówczesny proboszcz Miejsca Piastowego, był założycielem zakładu wychowawczego dla sierot, gdzie zajmował się w utworzonych przez siebie zakładach wychowawczych młodzieżą opuszczoną i zaniedbaną. Prowadził też działalność wydawniczą. Był autorem i wydawcą wielu publikacji i dramatu pt. *Bój bezkrwawy*, w którym przepowiedział papieża Polaka. W 1897 r. skierował do biskupa przemyskiego i do papieża prośbę o pozwolenie na założenie Zgromadzenia Michała Archanioła. Mimo usilnych starań nie doczekał się chwili zatwierdzenia Zgromadzenia. Stało się to po jego śmierci. Ks. Markiewicz został beatyfikowany w dniu 19 czerwca 2005 r. w Warszawie.

Jednym z najważniejszych zabytków Gminy Jedlicze jest, znany w całej Polsce, XVIII- wieczny **dworek w Żarnowcu**. W latach 1903-1910 mieszkała tam Maria Konopnicka. Dworek został jej przekazany jako dar narodu polskiego w 25-cio lecie twórczości pisarskiej. Jest on pięknie położony, w parku krajobrazowym, na stromej skarpie tuż obok rzeki Jasiołki. Do 1956 roku w dworku mieszkała córka pisarki Zofia Mickiewiczowa. Dziś mieści się tam Muzeum biograficzne im. Marii Konopnickiej. Gabinet i jadalnia do dziś wyglądają tak samo, jak za czasów, kiedy mieszkała tam poetka. Do najcenniejszych zbiorów muzeum należą rękopisy utworów Marii Konopnickiej, autografy, dyplomy, listy poetki i innych pisarzy polskich XIX i XX wieku, m.in. Elizy Orzeszkowej, Józefa Ignacego Kraszewskiego, Stefana Żeromskiego, Stanisława Przybyszewskiego. Ponadto w muzeum znajduje się największa w Polsce kolekcja dzieł Marii Dulębianki, znakomitej malarki przełomu wieków, która mieszkała z Konopnicką w Żarnowcu. Warto nadmienić, że Konopnicką w Żarnowcu odwiedzali m. in. Henryk Sienkiewicz, Stanisław Wyspiański, Lucjan Rydel.

Doskonałym uzupełnieniem potencjału turystycznego jest pielęgnowana tu skrupulatnie **tradycja i kultura ludowa**. Tutejsi mieszkańcy są gościnni, pracowici, chętni i otwarci na współpracę, dla nich wartość dziedzictwa tych ziem zawsze była i jest ważna. Przejawia się to na co dzień dbaniem o tradycję, obrzędy i zwyczaje. Obyczaje, legendy, lokalne nazwy i gwara są tu pielęgnowane – przekazywane z pokolenia na pokolenie, z całą spuścizną tożsamości kulturowej. Tą wspólną krainę wyróżnia również tradycja wytwarzania lokalnych produktów, do których zalicza się: rzeźbę, hafciarstwo, batic, krywulki, bibułkarstwo, wikliniarstwo, stolarstwo i kowalstwo artystyczne, regionalne wzornictwo, wytwarzane tu tradycyjne miody i jadło.

Obszar LGD posiada liczne zasoby dziedzictwa kulturowego, znajduje się tu wiele zabytków kultury materialnej i sakralnej. Istotne znaczenie dla kształtowania się procesu kulturotwórczego regionu miało wielowiekowe przenikanie różnych kultur uwarunkowane przygranicznym położeniem.

Silnie kultywowane są tu **tradycje religijne** (turystyka pątnicza). Najsłynniejsze miejsca kultu to: Pustelnia św. Jana z Dukli w Trzcianie, Sanktuarium w Dukli, Sanktuarium w Jaśliskach oraz Sanktuarium Michała Archanioła w Miejscu Piastowym, w którym żywiłowo rozwija się kult Błogosławionego ks. Bronisława Markiewicza oraz kult maryjny Matki Boskiej Fatimskiej. Ośrodki te odwiedzane są corocznie przez dziesiątki tysięcy pielgrzymów. O wadze tych miejsc świadczy także wizyta papieża Jana Pawła II

w 1997 r., podczas której dokonano kanonizacji błogosławionego Jana z Dukli. Na terenie całej LGD znajdują się coraz rzadziej spotykane w innych regionach Polski - **przydrożne kapliczki**.

Na szczególną uwagę zasługują również muzea, które gromadzą najcenniejsze eksponaty charakterystyczne dla omawianego regionu. Cieszą się dużą popularnością w kraju jak i zagranicą. Na terenie LGD funkcjonują m.in. muzea:

- Muzeum Przemysłu Naftowego i Gazowniczego im. Ignacego Łukasiewicza w Bóbrce działa od 1961 r. Posiada eksponaty, obiekty i dokumenty związane z rozwojem i działalnością przemysłu naftowego.

- Muzeum Marii Konopnickiej w Żarnowcu, działa od 1960 r., zawiera eksponaty związane z twórczością poetki.

- Muzeum Historyczne – Pałac w Dukli, którego zasadniczym elementem ekspozycji są eksponaty broni i sprzętu wojskowego używanego podczas walk prowadzonych w Karpatach w okresie I i II wojny światowej. Wystawy muzealne skupione są wokół historycznych wydarzeń regionalnych tj. działania operacji karpackiej i gorlickiej (grudzień 1914 – maj 1915) oraz operacji dukielsko – preszowskiej trwającej od września do listopada 1944 r.

- Muzeum – Skansen Kultury Łemkowskiej w Zyndranowej - powstało w celu uczczenia pamięci i ocalenia od zapomnienia kultury ludności łemkowskiej zamieszkującej te tereny, a wysiedlonej w ramach akcji „Wisła”. Ekspozycję stanowi zagroda łemkowska – zabudowania mieszkalne i gospodarcze (koniusznia, kuźnia) wraz z wyposażeniem: sprzęty, narzędzia rolnicze i kowalskie, meble, wyroby rzemiosła, stroje, dzieła sztuki ludowej, a także wystawa historyczna - pamiątki z I i II wojny światowej - broń, mundury, sprzęty wojskowe. W trakcie swej wielowiekowej historii, Łemkowie wytworzyli kulturę materialną i duchową, różniącą się od kultur innych grup etnicznych zamieszkujących Karpaty.

- Muzeum Kultury Szlacheckiej w Kopytowej - mieści się na terenie dawnego zespołu dworsko – parkowego we wsi Kopytowa. Jego wyposażenie obejmuje okres od końca XVIII stulecia do lat 60. XIX w. Są to: pamiątki z powstań narodowych, meble, malarstwo, kobierce i bibeloty. Dla zwiedzających udostępniono: sien z zbiorami trofeów myśliwskich oraz broni, kuchnię z oryginalnym wyposażeniem (zabytkowe naczynia i przybory kuchenne), pokój kredensowy, jadalnię, alkierz, salon z kolekcją portretów szlacheckich oraz gabinet właścicieli z oryginalnym kantorem dworskim i biblioteczką.

- Zagroda Etnograficzna w Rogach – jest to skansen dawnej wsi - zagrody, pogórzańskiego domostwa, w skład, którego wchodzi budynek mieszkalny, wiatrak, kuźnia oraz ogródek z tradycyjnymi ziołami. To miejsce upamiętniające historię wsi, gdzie pamiątki rodzinne i przedmioty gospodarstwa domowego dają świadectwo o latach minionych. Oprócz w pełni wyposażonego budynku mieszkalnego został tu przeniesiony stary młyn wiatrowy.

- Szkoła Ludowa w Żarnowcu - jest to jeden z najstarszych obiektów architektury drewnianej na terenie Gminy Jedlicze. W latach 1903-1910 w szkole gościła poetka Maria Konopnicka. Szkoła jako placówka edukacyjna funkcjonowała do 1961 r. Obecnie w odnowionym budynku szkoły mieści się wystawa eksponatów (świadectwa szkolne, dokumenty, zdjęcia, przybory szkolne) oraz sala lekcyjna, w której organizowane są zajęcia stylizowane na XIX-wieczne lekcje.

Obszar LGD cieszy się dużym zainteresowaniem wśród turystów, głównie szukających ciszy, spokoju i wypoczynku na łonie natury. Pagórkowate wzniesienia, dziewicza przyroda, zabytki kultury, łagodne ukształtowanie terenu i szczególna atmosfera tych miejsc doskonale nadają się do wędrówek pieszych, rowerowych i konnych. Przez obszar LGD przebiega wiele **ścieżek przyrodniczych, szlaków turystycznych** (główny szlak beskidzki czerwony, szlak graniczny niebieski, jak i liczne szlaki łącznikowe i dojściówki) **i tematycznych**, niejednokrotnie wykraczają one poza obszar LGD, łącząc ze sobą zbliżone tematycznie lub kulturowo regiony. Najważniejsze z nich to:

- Szlak Świątyń Karpackich: Krosno – Stropkov (Słowacja) łączy najcenniejsze świątynie i miejsca otaczane kultem przez dawnych i obecnych mieszkańców Beskidu Niskiego;

- Szlak Architektury Drewnianej: przebiega przez teren Podkarpacia dziewięcioma trasami, z których Krośnieńsko - Brzozowska, Sanocko - Dukielska oraz Jasielsko - Dębicko - Ropczycka prowadzą fragmentami przez Beskid Niski;

- Szlak Winny: nawiązuje do dawnych tradycji handlu „węgrzynem” na trasie prowadzącej z Krosna przez Duklę, Barwinek, Jaśliska i Słowację na Węgry;

- Szlak Papieski w Beskidzie Niskim: został wytyczony w oparciu o dokumenty i relacje uczestników wypraw ks. Karola Wojtyły w latach 50-tych ubiegłego wieku. W gminie Dukla trasa wiedzie przez Chyrową na Pustelnię św. Jana z Dukli (Trzciana), stąd do sanktuarium św. Jana z Dukli, dalej do "Złotej Studzienki" na Górze Cergowej;
- Szlak Naftowy- Transgraniczny szlak łączy ze sobą miejsca związane z narodzinami i historią przemysłu naftowego. Jego główna oś to: Jasło – Krosno – Sanok – Lesko – Ustrzyki Dolne – Sambor – Borysław – Drohobycz – Lwów;
- Transgraniczny Szlak Rowerowy „Beskidzkie Muzea” – przebiega przez urokliwe tereny Beskidu Niskiego i Pogórza aż na Słowację. Szlak rozpoczyna się w Krośnie. Wiedzie przez Odrzykoń, Żarnowiec, Kopytowa, Bóbrkę, Duklę, Olchowiec i Zyndranową. Po przekroczeniu granicy w Barwinku odwiedzamy Świdnik i Medzilaborce. Z terenów słowackich szlak powraca na stronę polską turystycznym przejściem granicznym Jaśliska – Czeremcha do Rymanowa.

Obszar LGD posiada bogactwo walorów i zasobów kulturowych obszaru, które zdaniem mieszkańców należy pielęgnować, promować i tym samym wzmacniać tożsamość mieszkańców z regionem. Bogate tradycje zobowiązują kolejne pokolenia do aktywności w dziedzinie kultury, tradycji, folkloru, jednakże niewystarczające zaangażowanie środków własnych lokalnych organizacji i instytucji kultury nie pozwalają na prowadzenie działalności kulturowej na odpowiednim poziomie. W związku z tym zasadne jest ukierunkowanie działań w LSR na zachowanie dziedzictwa kulturowego i ochronę środowiska przyrodniczego (rozd. IV Analiza potrzeb i potencjału LSR – Kultura, rekreacja, turystyka, przestrzeń publiczna i infrastruktura). Mocną stroną obszaru jest duża ilość aktywnych organizacji pozarządowych, których członkowie chcą podejmować inicjatywy społeczne w tym zakresie. Na obszarze LGD działają różne organizacje społeczne, w większości są to ochotnicze straże pożarne i koła gospodyń wiejskich. Występują również inne organizacje, jak zespoły ludowe, ludowe kluby sportowe. W poszczególnych gminach organizowane są różnego rodzaju imprezy, festyny, dożynki, które integrują lokalną społeczność i kultywują lokalne tradycje i obrzędy. Duże bogactwo historyczne i tradycje w powiązaniu z zachowanymi zabytkami, jak i atrakcyjny przyrodniczo teren może stanowić szanse na przyciągnięcie rzeszy turystów.

Czynnikiem wpływającym na rozwój turystyczny obszaru jest bogactwo fauny i flory, czyste środowisko naturalne i położenie na obszarach chronionych Natura 2000. Stanowią one potencjał do rozwoju turystyki, stąd istotne jest podniesienie świadomości mieszkańców w zakresie ochrony środowiska i działań proekologicznych (rozd. IV Analiza potrzeb i potencjału LSR – Środowisko). Dzięki tym działaniom możliwe będzie wielopokoleniowe zachowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, w możliwie jak najmniej zmienionym stanie dla przyszłych pokoleń i turystów. Elementem ochrony krajobrazu kulturowego jest zachowanie tradycyjnego krajobrazu rolniczego, tradycyjnej zabudowy mieszkaniowej (łańcuchowego układu wsi), przedpoli widokowych, obiektów zabytkowych oraz obiektów technicznych, tradycyjnego przemysłu naftowego tzw. „kiwonów” i szybów naftowych, parków krajobrazowych, rezerwatów przyrody i stref chronionych.

Obszar LGD „Kraina Nafty” jest obszarem atrakcyjnym turystycznie: z dużą ilością zabytków, atrakcji, walorów przyrodniczych i krajobrazowych, szlaków i muzeów. Jednak jego potencjał nie jest w pełni wykorzystany, ponieważ baza turystyczna wymaga rozwoju i nakładów finansowych. Obszar LGD „Kraina Nafty” wciąż posiada nie w pełni rozwiniętą infrastrukturę turystyczno-rekreacyjną. Obiekty już istniejące wymagają modernizacji i rozbudowy. Coraz większą popularnością cieszą się rozwijające gospodarstwa agroturystyczne, które oferują turystom noclegi, wiejskie jedzenie i atrakcje, charakterystyczne dla agroturystyki i turystyki wiejskiej. W ostatnich latach spopularyzowano turystykę pieszą i rowerową, dzięki wytyczeniu wielu atrakcyjnych szlaków i tras. Jednakże rozwój obszaru wymaga jeszcze wielu kluczowych inwestycji, których określenie i realizacja należą m.in. do LGD.

W związku z tym pożądanym jest dalszy rozwój turystyki na obszarze, co niniejsza LSR umożliwi.

W ramach wdrażania poprzednich LSR powstało już wiele ciekawych obiektów infrastruktury turystycznej. Był to między innymi sensoryczny plac zabaw we Wrocance. Zamontowano tam urządzenia, które rozwijają nie tylko zdolności ruchowe, ale wspierają rozwój zmysłów takich jak słuch, dotyk czy wzrok. Zabawa na takich placach zabaw jest wielowymiarowa – zachęca do eksperymentowania z nauką, inspiruje, angażuje wszystkie zmysły, rozwija motorykę przez co działa terapeutycznie i edukacyjnie.

Ciekawym projektem była budowa skateparku w Jedliczu. W ramach projektu zakupiono i zamontowano urządzenia do ćwiczeń i akrobacji. Wykonano również ściankę wspinaczkową w hali sportowej MOSiR w Dukli. Ścianka posiada innowacyjne rozwiązania - dzięki zakupionemu nowoczesnemu systemowi asekuracji. W Miejscu Piastowym powstał pumtrack - rowerowy plac zabaw - czyli specjalnie przygotowany tor o ukształtowanej, falistej nawierzchni i wyprofilowanych zakrętach, składający się z licznych dolin oraz wyrzuseń zwanych muldami o min. 120 m długości i 180 cm szerokości. Pumtrack świetnie nadaje się do treningów i zabawy dla wszystkich niezależnie od wieku. W ramach środków LSR zaadaptowano także pomieszczenia na potrzeby informacji turystycznej oraz zrealizowano wiele innych projektów.

Duże zainteresowanie poprzednimi naborami na infrastrukturę publiczną i turystyczną pozwoliło na wiele pozytywnych zmian na obszarze, jednak pokazało również jak wielkie jest zapotrzebowanie na środki zewnętrzne na ten cel. Jest to w dalszym ciągu niezapełniona nisza. W związku z tym obecna strategia również przewiduje takie działania. Dzięki temu możliwy będzie dalszy rozwój, unowocześnienie i zmodernizowanie bazy turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej. Działanie to wpłynie na wykreowanie pozytywnego wizerunku obszaru, poprawę jakości życia, podniesienie atrakcyjności turystycznej, a co za tym idzie wzrost ruchu turystycznego, który przyczyni się do poprawy sytuacji ekonomicznej obszaru.

Obszar Lokalnej Grupy Działania „Kraina Nafty” jest spójny pod względem terytorialnym, geograficzno-przyrodniczym, kulturowym, i gospodarczo-ekonomicznym. Specyfika obszaru LGD „Kraina Nafty” to bogactwo krajobrazu, zasoby przyrodnicze i bogactwa naturalne, wspólne korzenie i podobne doświadczenia historyczne, dominacja osadnictwa rolniczego, podobny układ zabudowy wiejskiej, występowanie obiektów o dużej wartości historycznej i kulturowej (zabytki kultury materialnej i sakralnej), kultywowanie tradycji i obrzędów poprzez prężnie działające organizacje społeczne (OSP, KGW, NGO), działalność zespołów folklorystycznych i rękodzieło. „Kraina Nafty” to kolebka przemysłu naftowego związana z osobą Ignacego Łukasiewicza, obszar dobrze rozwinięty gospodarczo i ekonomicznie, atrakcyjny dla mieszkańców i turystów, otwarty na współpracę. To region z malowniczym krajobrazem, bogatym dziedzictwem kulturowym, obszarami chronionymi i uzdrowiskowymi, dużym potencjałem społecznym, zmierzającym do rozwoju ekonomicznego i społeczno-kulturowego mieszkańców i obszaru.

Jednocześnie jest to obszar o podobnych problemach społeczno-gospodarczych. Obszar charakteryzuje wysoki odsetek ludności wiejskiej w ogólnej liczbie mieszkańców, duże rozdrobnienie gospodarstw i użytków rolnych, przy jednoczesnym wysokim odsetku osób utrzymujących się z mało wydajnej pracy w rolnictwie. Obszary wiejskie cechują się słabą dynamiką rozwoju oraz słabo funkcjonującym rynkiem pracy, ludność poszukuje zatrudnienia w innych branżach, głównie w miastach lub za granicą, czego efektem są procesy migracyjne. Dodatkowo społeczeństwo jest starzejące się.

Trzy z sześciu gmin należących do LGD to gminy miejsko-wiejskie. Na obszarze LGD leżą trzy miasta: Dukla, Iwonicz-Zdrój i Jedlicze. Ich ludność to odpowiednio: Dukla 2.043 mieszkańców - Iwonicz-Zdrój – 1.628 mieszkańców oraz Jedlicze – 5.599 mieszkańców (dane z GUS wg stanu na dzień 31.12.2020 r.). W związku z tym, iż są to małe miasta WPR może być realizowany na ich obszarze, a co za tym idzie na całym obszarze i we wszystkich miejscowościach LGD „Kraina Nafty”, będzie realizowany RLKS wielofunduszowy.

Podsumowując, potrzeby i oczekiwania w każdej z gmin należących do LGD są podobne, wobec czego obszar LGD jest spójny społecznie, gospodarczo oraz środowiskowo. Mając na uwadze powyższe, realizacja LSR w ramach funduszu EFRROW i EFS+ będzie możliwa w pełnym zakresie na całym obszarze objętym LSR.

Rozdział III

PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR

Lokalna Strategia Rozwoju jest dokumentem określającym kierunki rozwoju LGD „Kraina Nafty” oraz dodatkowym narzędziem zarządzania strategicznego dla gmin wchodzących w skład LGD. Wyznacza wizję rozwoju obszaru objętego LSR do 2029 r., na potrzeby osiągnięcia, której zostały zaplanowane działania w ramach określonych celów operacyjnych. Realizacja Strategii ma stymulować zrównoważony rozwój wszystkich gmin tworzących LGD i prowadzić do odczuwalnej poprawy jakości życia mieszkańców, przy maksymalnym wykorzystaniu potencjału obszaru i pojawiających się szans rozwojowych.

Zamiarem twórców LSR jest, aby realizowana była z aktywnym udziałem i stałym zaangażowaniem nie tylko członków LGD, władz gmin, ale także instytucji i organizacji prowadzących działalność na tym obszarze, przedstawicieli lokalnego biznesu oraz by była wyznacznikiem inicjatyw, wokół których jednoczą się mieszkańcy, łącząc jednocześnie różne grupy interesów. Z tego względu dokument został opracowany z wykorzystaniem różnorodnych i adekwatnych metod partycypacyjnych, polegających na szerokim udziale mieszkańców i grup społecznych, na każdym kluczowym etapie powstawania dokumentu. Zaangażowanie różnych grup społecznych w opracowanie LSR, nie kończy się wraz z opracowaniem założeń dokumentu, zamiarem jest także wdrażanie partycypacyjnych metod zarządzania LSR, a więc wdrażania programów i działań przy udziale szerokiego kręgu osób zainteresowanych i mieszkańców, dzięki czemu realizowane inicjatywy i podejmowane działania będą w pełni służyły mieszkańcom i wpływały na poprawę jakości życia na tym obszarze. Przygotowanie i wdrażanie LSR to element współtworzenia i rozwijania lokalnego partnerstwa, są to procesy, które powinny wzajemnie na siebie wpływać i przenikać się.

LSR nie obejmuje wszystkich potrzeb jakie dostrzegalne są na obszarze „Krainy Nafty”, ale koncentruje się na obszarach i działaniach priorytetowych dla rozwoju obszaru i mieszkańców. Wskazuje te przedsięwzięcia, których realizacja w ramach ograniczonych możliwości finansowych, będzie stymulować rozwój obszaru LSR w najistotniejszych dla obszaru kwestiach, oraz w sposób najbardziej efektywny.

Cały proces powstawania i opracowywania LSR opierał się na zasadzie partnerstwa, był otwarty dla całej społeczności lokalnej i różnych grup interesów. Proces przewidywał alternatywne – odpowiednio dopasowane do specyfiki obszaru i odbiorców - kanały komunikacji, aby dotrzeć do jak najszerszego kręgu interesariuszy i nie wykluczyć żadnej z grup społecznych, zarówno osób młodych, jak i starszych. Spotkania dotyczące opracowania LSR odbywały się o różnych porach, tak by każdy zainteresowany mógł wybrać dogodny termin. Informacje o spotkaniach były przekazane z odpowiednim wyprzedzeniem, zamieszczone na stronie internetowej LGD, gmin należących do LGD i mediach społecznościowych (informacja dla osób młodszych, aktywnych zawodowo i społecznie, przedsiębiorców), na tablicach ogłoszeń w siedzibie LGD, w Urzędach Gmin i na tablicach/słupach ogłoszeniowych na obszarze LGD, a nawet przekazywane podczas ogłoszeń parafialnych (informacje dla osób starszych, mieszkańców). Zapewniono dostępność komunikacyjną, spotkania odbywały się w miejscowościach centralnych w danej gminie, w Urzędach Gmin lub domach ludowych, umożliwiających dostęp dla osób starszych i z niepełnosprawnościami, z dostępem do miejsc parkingowych.

Zarówno na etapie tworzenia jak i realizacji LSR, LGD przestrzegało i będzie nadal uwzględniać zasady horyzontalne określone w art. 9 rozporządzenia 2021/1060, w tym:

- poszanowanie praw podstawowych oraz przestrzeganie Karty praw podstawowych Unii Europejskiej;
- zasady równości kobiet i mężczyzn;
- zasady równości szans i niedyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, w tym zasadę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami;
- zgodność działań z celem wspierania zrównoważonego rozwoju określonego w art. 11 TFUE, oraz z uwzględnieniem celów ONZ dotyczących zrównoważonego rozwoju, a także porozumienia paryskiego i zasady „nie czynić poważnych szkód”.

LGD jako stowarzyszenie zrzeszające członków reprezentujących grupy interesów z sektora publicznego, gospodarczego i społecznego, jest zbudowane na zasadzie partnerstwa i przestrzega tej

zasady na każdym etapie działalności, zarówno w zarządzaniu, w wyborze organów oraz współpracy z beneficjentami działań, mieszkańcami i lokalnymi liderami. Zasada partnerstwa jest jedną z obowiązujących nadrzędnych zasad horyzontalnych regulujących działanie funduszy strukturalnych w ramach polityki spójności na lata 2021 – 2027, stąd jej znaczenie na szczeblu lokalnym jest niezwykle istotne. W praktyce realizacja tej zasady na gruncie LGD oznacza ścisłą współpracę LGD, władz lokalnych oraz innych instytucji publicznych, partnerów gospodarczych i społecznych, podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, tj. przedstawicieli organizacji pozarządowych oraz mieszkańców, szczególnie na etapie planowania LSR, ale i etapach późniejszych.

Na etapie wdrażania, monitorowania i ewaluacji LSR zasada partnerstwa oraz partycypacyjnego charakteru LSR będzie miała szczególne odzwierciedlenie w pracach Komisji Rewizyjnej czuwającej m.in. nad prawidłowym wdrażaniem LSR, pracach członków Walnego Zebrania, które jest nadrzędnym organem, swoistą reprezentacją przedstawicieli obszaru i najważniejszych grup społecznych działających na tym obszarze i odpowiada za całokształt działalności LGD. Ponadto na etapie realizacji i zarządzania LSR, zakłada się stałe, bieżące informowanie społeczności lokalnej o stanie wdrażania LSR, za pośrednictwem strony internetowej, badanie stopnia zadowolenia w kontekście zachodzących zmian, konsultowanie zmian i dalszych kierunków działalności.

Podstawą rzetelnego i właściwego procesu przygotowania LSR przez LGD „Kraina Nafty” było zapewnienie oddolności i szerokiego udziału lokalnej społeczności w pracach dotyczących tworzenia strategii, swobodnego przekazywania uwag i wspólnego kreowania koncepcji, na każdym etapie tworzenia strategii. Aktywny udział mieszkańców w poszczególnych fazach przygotowywania LSR, jest niezbędnym elementem do zapewnienia oddolnego charakteru LSR i zawarcia w niej celów, wynikających z potrzeb i oczekiwań mieszkańców obszaru. Oddolne, partycypacyjne planowanie, daje bowiem szansę na wspólną refleksję nad stanem aktualnym, poszukanie wspólnej tożsamości i wyznaczenie kierunków działań, które wpłyną na szeroko rozumianą poprawę jakości życia mieszkańców obszaru.

LSR LGD „Kraina Nafty” powstała przy wykorzystaniu szeregu adekwatnych partycypacyjnych metod tworzenia strategii:

1) Spotkania informacyjno-konsultacyjne z mieszkańcami obszaru i przedstawicielami różnych grup społecznych, zainteresowanych działaniami w ramach realizacji LSR.

Spotkania dotyczące opracowywanej przez Stowarzyszenie nowej strategii podzielone były na dwa cykle. **Pierwszy cykl odbywał się w okresie od 28.06 do 6.07.2022 roku – po 1 spotkaniu na terenie każdej z gmin objętych LSR.** Skierowany był do wszystkich mieszkańców obszaru LGD, w tym do przedstawicieli organizacji pozarządowych aktywnie działających na obszarze LGD tj. Kół Gospodyń Wiejskich, OSP, lokalnych liderów, sołtysów, przedsiębiorców, rolników, osób prowadzących działalność turystyczną i agroturystyczną, a także innych mieszkańców działających na rzecz rozwoju społecznego i kulturalnego obszaru lub zainteresowanych składaniem wniosków w następnej perspektywie i ubieganiem się o wsparcie za pośrednictwem LGD. Zaproszenia na spotkania zostały także przekazane do jednostek samorządu terytorialnego – wójtów i burmistrzów gmin będących członkami LGD, gminnych jednostek organizacyjnych, instytucji kultury, Gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej, dyrektorów szkół. Informacje o spotkaniach były zamieszczone na stronie internetowej LGD, gmin należących do LGD i mediach społecznościowych, na tablicach ogłoszeń w siedzibie LGD, w Urzędach Gmin i na tablicach/słupach ogłoszeniowych, a nawet przekazywane podczas ogłoszeń parafialnych, ponadto za pośrednictwem poczty tradycyjnej lub e-mailowej wysłano ponad 400 pism – zaproszeń na spotkania, w tym 68 pocztą tradycyjną, a pozostałe w formie e-mailowej.

Pierwszy cykl spotkań poświęcony był w szczególności dokonaniu diagnozy obszaru LGD „Kraina Nafty” - analizie potrzeb rozwojowych i potencjału obszaru, a także celów strategii, analizie obszaru pod względem mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń, określenie wstępnej misji i celów LSR. Zakres ten został zbadany m.in. poprzez przeprowadzenie badania ankietowego oraz wspólną dyskusję, zgłaszanie propozycji i wniosków. W formie burzy mózgów, uczestnicy zgłaszali poszczególne elementy stanowiące słabe lub mocne strony, walory obszaru lub problemy i potrzeby, z którymi spotykają się na co dzień podczas swojej pracy społecznej lub zawodowej i na tej podstawie analizowano dalsze możliwości rozwojowe obszaru. Zebrane w ciągu całego cyklu spotkań informacje, wnioski pozwoliły na opracowanie analizy SWOT,

stanowiącej niezbędny i niezwykle istotny element LSR. Spotkania pozwoliły na poznanie problemów, oczekiwań, pomysłów i inicjatyw społeczności lokalnej, które zostały ujęte w przygotowywanej LSR. Podczas spotkań przedstawiono także główne wnioski i rekomendacje wynikające z przeprowadzonej Ewaluacji Zewnętrznej LSR LGD „Kraina Nafty” na lata 2014-2020, zaprezentowano dotychczasowe działania i osiągnięcia LGD, poziom realizacji wskaźników, celów i budżetu dotychczasowej LSR. Omówione zostały również podstawowe założenia RLKS w kontekście projektu Planu Strategicznego WPR na lata 2023-2027 oraz EFS+, Priorytetu 8 w ramach Funduszy Europejskich dla Podkarpacia na lata 2021-2027. Omówienie tych zagadnień pozwoliło zebranych uczestnikom spotkań, zapoznać się z założeniami i możliwościami wsparcia w ramach planowanej do opracowania LSR, w kontekście potrzeb i oczekiwań mieszkańców. Z uwagi, iż zakres wsparcia z obu w/w programów jest w pewien sposób ograniczony, nie pozwala na podjęcie interwencji we wszystkich obszarach, ta wiedza była niezbędnym punktem odniesienia do dalszych prac w zakresie tworzenia LSR i pozwoliła na skonkretyzowanie działań możliwych do realizacji w ramach strategii.

Drugi cykl spotkań to dwa spotkania podsumowujące dla mieszkańców całego obszaru i członków LGD „Kraina Nafty”, które odbyły się: 27.07.2022 r. w Muzeum Przemysłu Naftowego i Gazowniczego im. Ignacego Łukasiewicza w Bóbrce i 28.09.2022 r. w Restauracji Rogaty Gościniec w Rogach. Mające na celu zebranie i usystematyzowanie zgłoszonych wniosków i propozycji, w odniesieniu do potrzeb całego obszaru LGD, a nie wyłącznie w ujęciu danej gminy, tym bardziej, iż działania realizowane w ramach LSR skierowane są do ogółu mieszkańców i organizacji, a nie tylko do danej gminy. Podobnie jak w poprzednim cyklu spotkań, konsultacje dotyczące LSR prowadzone były z szerokim kręgiem mieszkańców, osób planujących rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej, rolnikami, przedsiębiorcami, przedstawicielami branży turystycznej oraz przedstawicielami j.s.t. i lokalnych organizacji społecznych, pod kątem potrzeb i możliwości rozwoju ekonomiczno-gospodarczego i turystycznego obszaru oraz poprawy jakości życia. Następnie przedstawione zostały wyniki diagnozy obszaru LGD „Kraina Nafty”, przeprowadzonej w ramach badań ankietowych i podczas spotkań, które stały się podstawą do dalszych rozważań w zakresie ukierunkowania obszarów tematycznych LSR, w oparciu o potrzeby mieszkańców, problemy i walory obszaru. Kolejnym zakresem omówionym na spotkaniach było wstępne określanie założeń LSR, które polegało na przedstawianiu propozycji celów strategii, podejmowanych działań/przedsięwzięć oraz formułowanie wskaźników, które mogą zostać osiągnięte w ramach LSR. Do formułowania celów i wskaźników posłużyły głównie wyniki badań ankietowych, analiza SWOT obszaru, propozycje zgłaszane w dyskusji podczas spotkań oraz dane statystyczne. Na potrzeby spotkań z mieszkańcami przygotowane zostały kolejne 2 ankiety – dotycząca kryteriów wyboru oraz odnosząca się do metod aktywizacji, których wyniki pozwoliły na właściwe ukierunkowanie dalszych prac związanych z opracowywaniem Lokalnej Strategii Rozwoju i jej późniejszej realizacji oraz Planu Komunikacji. Podczas spotkań omawiano i konsultowano także zasady wyboru projektów, proponowane kryteria wyboru operacji, działania komunikacyjne i możliwe do wykorzystania środki komunikacji, zasady monitoringu i ewaluacji LSR. Uczestnicy obu spotkań zgłaszali propozycje obszarów tematycznych, które powinny zostać ujęte w LSR. Wśród najczęściej pojawiających się znalazło się wsparcie przedsiębiorczości i tworzenie miejsc pracy, wsparcie turystyki, pojawiała się tematyka dotycząca wsparcia osób starszych i niepełnosprawnych, zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Podsumowaniem konsultacji i prac nad LSR była prezentacja LSR na Walnym Zebraniu Członków – stanowiącym swoistą reprezentację lokalnej społeczności LGD, podczas którego nastąpiła prezentacja założeń strategii, celów i wskaźników, kryteriów, zasad wyboru operacji, monitoringu i ewaluacji oraz komunikacji ze społecznością lokalną. Spotkanie to pozwoliło na ostateczne ukształtowanie LSR.

2) Spotkania zespołu roboczego odpowiedzialnego za koordynację prac nad strategią, złożonego z pracowników Biura LGD oraz przedstawicieli gmin należących do LGD, który odpowiedzialny był za koordynację prac nad strategią. Na etapie ostatecznego opracowywania LSR, formułowania zakresów tematycznych, celów i wskaźników realizacji LSR - wykorzystane zostały propozycje projektów oraz planowane inicjatywy wskazywane przez potencjalnych beneficjentów w ankietach oraz przedstawiane podczas spotkań i konsultacji z mieszkańcami.

3) Badania ankietowe - ankiety identyfikujące potrzeby i oczekiwania mieszkańców obszaru: **ankieta analiza potrzeb mieszkańców i potencjału obszaru, ankietę dotyczącą kryteriów wyboru, ankietę dotyczącą animacji i komunikacji.**

Badania w formie **ankiety papierowej** (anonimowej) były przeprowadzane wśród uczestników spotkań, miały na celu ocenę i zbadanie dotychczasowej działalności LGD, określenie potrzeb, kierunków i dalszych działań, planowanych w ramach wdrażania LSR. Ankiety w wersji papierowej były także dostępne w Biurze LGD dla osób korzystających z doradztwa lub poszukujących informacji bezpośrednio w Biurze LGD oraz zamieszczone na stronie internetowej LGD. Ankiety miały formę wypunktowanego spisu zagadnień (np. problemów, słabych i mocnych stron obszaru), z którego respondent mógł wybrać te, które jego zdaniem są najistotniejsze lub wskazać własne propozycje. Wyniki ankiet zostały wykorzystane do Analizy SWOT oraz określenia celów i wskaźników ujętych w LSR. Za pośrednictwem strony internetowej i podczas spotkań przeprowadzane były ankiety dotyczące kryteriów wyboru, ankietę dotyczącą animacji i komunikacji, dzięki którym udało się określić odpowiednie dla potencjalnych Beneficjentów kryteria oceny oraz ustalić podstawowe zasady poszczególnych działań i procedur LGD. Pozyskane w ten sposób informacje, wnioski zostały wykorzystane do kluczowych etapów opracowywania LSR.

Dla zapewnienia szerokiego udziału społeczności lokalnej przeprowadzone było także badanie ankietowe za pośrednictwem strony internetowej – **ankieta CAWI** (Computer Assisted Web Interview) – jest to aktualnie bardzo popularna metoda, w ramach której ankietowani odpowiadają na pytania w ankiecie zamieszczonej w Internecie na stronie LGD. **Ankieta dotyczyła propozycji obszarów tematycznych i zakresu wsparcia.** Dla zwiększenia zainteresowania udziałem w badaniu link do ankiety został skierowany do członków i beneficjentów LGD. Dzięki czemu wyniki ankiety prezentują bardziej miarodajne wyniki. Badanie było anonimowe (wyłącznie krótka metryczka) i pozwoliło w szybki sposób zebrać wiarygodne dane (ilościowe i jakościowe).

Wyniki ankiet pozwoliły właściwie ukierunkować działania, które zawarte zostały w LSR, określić cele, zadania i wskaźniki. Należycie przeprowadzona diagnoza i analiza obszaru są bowiem niezbędna z punktu widzenia prawidłowego opracowywania i późniejszej realizacji założeń LSR.

4) Konsultacje społeczne kluczowych elementów LSR za pośrednictwem strony internetowej LGD.

5) Punkt konsultacyjny w Biurze LGD „Kraina Nafty”, gdzie na bieżąco odbywały się **konsultacje społeczne** kluczowych elementów, poszczególnych części opracowywanej LSR, przeprowadzane za pośrednictwem Biura i strony internetowej, na której sukcesywnie zamieszczane były informacje wraz z terminem zgłaszania uwag i wniosków dotyczących danego zakresu LSR.

Włączenie społeczności lokalnej w proces tworzenia LSR miało miejsce w następujących kluczowych etapach: diagnoza partycypacyjna, identyfikacja grup docelowych LSR, określenie celów, ich hierarchii i systematyki, poszukiwanie rozwiązań stanowiących sposób realizacji strategii oraz formułowanie wskaźników, ustalanie kryteriów wyboru oraz zasad monitoringu i komunikacji.

Tabela 2 Metody partycypacyjne wykorzystane przy opracowywaniu LSR:

Lp.	Kluczowe etapy przygotowania LSR	Wykorzystane metody partycypacyjne
1	Diagnoza i analiza potrzeb rozwojowych i potencjału; identyfikacja grup docelowych LSR	1. Spotkania informacyjno-konsultacyjne na obszarze każdej z gmin LGD – prowadzone w oparciu o ocenę partycypacyjną: 28.06.2022 r. - Urząd Gminy w Jedliczu; 30.06.2022 r. - Centrum Kultury Wiejskiej w Łękach Dukielskich; 4.07.2022 r. godz. 12:00 Remiza OSP w Iwoniczu; 4.07.2022 r. godz. 15:00 - Urząd Gminy Chorkówka; 5.07.2022 r. - Urząd Gminy w Miejscu Piastowym; 6.07.2022 r. - Sala widowiskowa GOKiCz w Jaśliskach; 2. Badanie ankietowe ankietę analiza potrzeb mieszkańców i potencjału obszaru (dostępna na spotkaniach, na stronie internet. oraz w Biurze LGD) 3. Punkt konsultacyjny – biuro LGD (składanie ankiet, konsultacje z mieszkańcami);

2	Wstępne określanie zakresów tematycznych, celów, w odniesieniu do opracowania LSR, opracowanie zasad wyboru operacji i ustalania kryteriów wyboru; zasad monitorowania i ewaluacji oraz planu komunikacyjnego	1. Spotkania informacyjno-konsultacyjne (spotkania otwarte) dla mieszkańców i członków LGD: 27.07.2022 r. - Muzeum Przemysłu Naftowego i Gazowniczego im. Ignacego Łukasiewicza w Bóbrce; 28.09.2022 r. - Restauracja Rogaty Gościniec w Rogach; 2. Badanie ankietowe - ankietę dotyczącą kryteriów wyboru i ankietę dotyczącą animacji i komunikacji – dostępne na stronie internetowej oraz w Biurze LGD, 3. Konsultacje społeczne - za pośrednictwem strony internetowej; 4. Punkt konsultacyjny – biuro LGD - udzielanie informacji, konsultacje z mieszkańcami, przyjmowanie wniosków zgłaszanych przez mieszkańców;
4	Określanie zakresów tematycznych, celów, przedsięwzięć i wskaźników oraz budżetu LSR	1. Spotkania zespołu roboczego odpowiedzialnego za koordynację prac nad strategią: 7 grudzień 2022 r. Biuro LGD „Kraina Nafty” w Miejscu Piastowym; 29 grudzień 2022 r. Biuro LGD „Kraina Nafty” w Miejscu Piastowym; 2. Ankieta CAWI dotycząca propozycji obszarów tematycznych i zakresów wsparcia; 3. Konsultacje społeczne - za pośrednictwem strony internetowej; 4. Punkt konsultacyjny – przyjmowanie wniosków zgłaszanych przez mieszkańców;

Metodologia dokonania analizy przyjęcia bądź odrzucenia wniosków z konsultacji: zebrane w ramach wspomnianych działań konsultacyjnych uwagi i wnioski, uzupełnione o informacje statystyczne z GUS, dane z gmin, a także wyniki przeprowadzonych badań ankietowych oraz wnioski z badania ewaluacyjnego LGD przeprowadzonego w 2022 r., zostały wykorzystane w procesie formułowania celów, przedsięwzięć i wskaźników strategii.

Podczas analizy danych odrzucane były:

- wnioski marginalne, odnoszące się do pojedynczych osób/potrzeb/problemów,
- a także wnioski-zakresy, które w badaniu ankietowym lub podczas spotkań informacyjnych cieszyły się najmniejszym zainteresowaniem i poparciem,
- nie zostały uwzględnione także wnioski – zakresy wskazywane przez mieszkańców, ale nie mieszczące się w zakresie wsparcia PS WPR 2023-27 lub EFS+, niezgodne z w/w programami oraz nie wpisujące się w określone na spotkaniach z mieszkańcami cele LSR.

Analizie poddano wnioski z badań ankietowych oraz zgłaszane przez mieszkańców podczas spotkań informacyjnych. W ramach konsultacji prowadzonych za pośrednictwem strony internetowej oraz w Biurze LGD nie zostały zgłoszone żadne formalne wnioski. W ramach spotkań grupy roboczej zgłoszono jedynie uwagi edytorskie, literówki do projektu LSR, które zostały uwzględnione.

Analiza przyjęcia bądź odrzucenia wniosków z konsultacji LSR:

Zakres	Rodzaj konsultacji	Uwagi dotyczące przyjęcia bądź odrzucenia wniosków z konsultacji LSR
Dziedziny tematyczne, w których należy podjąć najpilniejsze działania na obszarze LGD „Kraina Nafty”	Badanie ankietowe/spotkania informacyjne	- odrzucono zakres dotyczący ochrony zdrowia, gdyż w niewielkim stopniu wpisuje się w zakresy określone w PS WPR na lata 2023-27, - odrzucono zakres dotyczący ekonomii społecznej, z uwagi na małe zainteresowanie tym zakresem wśród uczestników badania ankietowego-15% - rolnictwo – uwzględniono częściowo, w zakresie tworzenia i rozwoju gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych. <u>Wnioski - zakresy tematyczne - uwzględnione w ramach LSR, w badaniu ankietowym uzyskały ponad 40 % głosów:</u>

		- rynek pracy i przedsiębiorczość, - infrastruktura publiczna, - dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze, ochrona środowiska, - usługi społeczne i opiekuńcze, - aktywizacja i integracja mieszkańców.
Jakie inicjatywy w aspekcie gospodarczym są najbardziej potrzebne mieszkańcom obszaru	Badanie ankietowe/ spotkania informacyjne	<ul style="list-style-type: none"> - odrzucono zakres dotyczący wspierania rolników w zakresie rozwoju krótkich łańcuchów żywnościowych – z uwagi na małą liczbę producentów rolnych na obszarze LGD oraz brak wiedzy nt. szczegółowych warunków wsparcia w ramach tego zakresu, kosztów kwalifikowalnych itp.; - odrzucono zakres dotyczący gospodarstw opiekuńczych z uwagi na małe zainteresowanie i nieznaną formę świadczenia usług opiekuńczych przez mieszkańców; - wspieranie cyfryzacji i innowacyjnych działań na obszarach wiejskich - zakres uwzględniony został częściowo w ramach grantów oraz uwzględniony zostanie w ramach lokalnych kryteriów wyboru, - ochrona klimatu, wspieranie rozwoju zielonej gospodarki, rozwiązań ekologicznych, odnawialnych źródeł energii – zakres uwzględniony został częściowo w ramach grantów oraz uwzględniony zostanie w ramach lokalnych kryteriów wyboru, - odrzucony z uwagi na brak możliwości realizacji w ramach PS WPR 2023-27 został zakres dotyczący finansowania instalacji OZE dla mieszkańców, - podnoszenie kompetencji mieszkańców obszaru LSR – odrzucono zakres, gdyż nie wpisuje się w zakresy określone w PS WPR na lata 2023-27. <p><u>Wnioski - inicjatywy w aspekcie gospodarczym - uwzględnione w ramach LSR, które w badaniu ankietowym uzyskały ponad 50 % głosów:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - tworzenie nowych miejsc pracy i rozwój lokalnej przedsiębiorczości, - zakładanie działalności gospodarczej, - wsparcie rolnictwa w zakresie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych m.in. agroturystyka, zagrody edukacyjne.
Inicjatywy w aspekcie usług społecznych i integracji społecznej najbardziej potrzebne mieszkańcom obszaru	Badanie ankietowe	<ul style="list-style-type: none"> - zakres dot. szkoleń i kursów podnoszących kompetencje i kwalifikacje kadr świadczących usługi społeczne – nie został wyodrębniony jako osobne przedsięwzięcie z uwagi na małe zainteresowanie tym zakresem wśród uczestników badania ankietowego – zaledwie 20%, - odrzucono zakres dotyczący poprawy warunków mieszkaniowych, w zakresie ich dostosowania do potrzeb osób starszych i niepełnosprawnych (np. podjazdy, dostosowanie łazienki) – z uwagi na niskie poparcie w badaniu ankietowym – poniżej 40 %. <p><u>Wnioski - inicjatywy w aspekcie usług społecznych i integracji społecznej - uwzględnione w LSR, w badaniu ankietowym uzyskały ok 40% głosów:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - tworzenie lub wsparcie już istniejących placówek wsparcia seniora - usługi opiekuńcze i asystenckie, opieka wytchnieniowa, - wsparcie kierowane do dzieci i młodzieży zagrożonych wykluczeniem społ., - aktywizacja seniorów poprzez np. kluby, warsztaty, - tworzenie wypożyczalni sprzętu wspomagającego i rehabilitacyjnego, - aktywizacja i integracja mieszkańców gminy, w tym ludzi młodych.
Działania w aspekcie edukacji oraz kształcenia poza formalnego dzieci i	Badanie ankietowe	<p>Odrzucono działania, które w ramach badania ankietowego otrzymały małą ilość głosów:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zajęcia dydaktyczno-wychowawcze skierowane do uczniów z trudnościami edukacyjnymi, - wsparcie uczniów w nabywaniu i rozwijaniu kompetencji kluczowych, - wsparcie psychologiczno-pedagogiczne uczniów,

młodzieży, które są najbardziej potrzebne na obszarze LSR		<p>- wdrażanie programów dotyczących przeciwdziałania zjawiskom patologicznym w szkole.</p> <p><u>Wnioski - działania w aspekcie edukacji, które zostały uwzględnione w LSR otrzymały w badaniu ankietowym powyżej 50% głosów:</u></p> <p>- zajęcia warsztatowe/szkolenia rozwijające kompetencje, uzdolnienia, umiejętności oraz zainteresowania uczniów poza edukacją formalną (szkolną)</p> <p>- wyjazdy studyjne i szkoleniowe oraz półkolonie tematyczne rozwijające kompetencje, uzdolnienia, umiejętności oraz zainteresowania uczniów,</p> <p>- pomoc uczniom w radzeniu sobie w trudnych sytuacjach, rozwiązywaniu problemów, np. związanych z pandemią, stresem, presją społeczną.</p>
Grupy docelowe LSR / gr. w niekorzystnej sytuacji	Badanie ankietowe	<p>Odrzucono następujące gr. docelowe: - os. z niskim wykształceniem, - samotni rodzice, - rodzice małych dzieci (do lat 3)</p> <p>– uwagi iż nie wpisują się w grupy w niekorzystnej sytuacji określone w PS WPR na lata 2023-27.</p>
Jakie działania powinny zostać objęte wsparciem w ramach celu dot. rozwoju turystycznego	Badanie ankietowe	<p>Odrzucone zakresy - wnioski – z uwagi na niskie poparcie w badaniu ankietowym:</p> <p>- rozwój gosp. opiekuńczych (6%), - biogospodarka i ochrona środowiska (9%), - promocja obszaru na rynku lokalnym i krajowym, w tym promocja produktów lokalnych (27%).</p> <p><u>Wnioski - działania, które zostały uwzględnione w LSR otrzymały w badaniu ankietowym największą liczbę głosów – powyżej 50%:</u></p> <p>- poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej turystycznej/rekreacyjnej</p> <p>- wsparcie przedsiębiorstw z branży turystycznej,</p> <p>- rozwój gosp. agroturystycznych i zagród edukacyjnych</p> <p>- wspieranie dziedzictwa kulturowego obszaru.</p>
Jakie działania należy podjąć w zakresie włączenia społecznego	Badanie ankietowe	<p>Zwiększenie infrastruktury turystyczno-rozrywkowej - odrzucony wniosek – z uwagi na niskie poparcie w badaniu ankietowym (27%).</p> <p><u>Wnioski - działania, które zostały uwzględnione w LSR otrzymały w badaniu ankietowym największą liczbę głosów – powyżej 50%:</u></p> <p>- zwiększenie dostępności i rozwój infrastruktury publicznej, zapobiegającej wykluczeniu społecznemu, w tym dla osób starszych, osób z niepełnosprawnościami (windy, podjazdy itp.),</p> <p>- zwiększenie dostępu do usług społecznych (kluby seniora, wypożyczalnie sprzętu rehabilitacyjnego, usługi opiekuńcze, asystenckie itp.),</p> <p>- działania w zakresie integracji społecznej (warsztaty, wyjazdy, szkolenia zapobiegające wykluczeniu cyfryzację i aktywizację społeczności lokalnej).</p>
Preferowane działania skierowane na zatrzymanie odpływu ludzi młodych z obszaru LSR	Badanie ankietowe	<p>Odrzucone wnioski – z uwagi na niskie poparcie w badaniu ankietowym:</p> <p>- działania w zakresie integracji społ. (wyjazdy, wydarzenia) – 28%</p> <p>- zwiększenie infrastruktury turystyczno-rozrywkowej – 24%.</p> <p><u>Wnioski - działania, które zostały uwzględnione w LSR otrzymały w badaniu ankietowym największą liczbę głosów:</u></p> <p>- zwiększenie dostępu do usług lokalnych (punkty opieki, żłobki, przedszkola, świetlice) - 62%</p> <p>- wsparcie ludzi młodych i w niekorzystnej sytuacji w zakładaniu firm - 72%</p> <p>- szkolenia w zakresie podnoszenia kompetencji i kwalifikacji zawodowych, aktywizacja zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym – 52%,</p> <p>- wsparcie rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym lub przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze – 38%.</p>
Kryteria lokalne	Badanie	Odrzucone kryteria – uznane przez ankietowanych za <u>mało ważne:</u>

	ankietowe	- wnioskowana kwota pomocy niższa od wskazanego limitu, - wyższy niż wymagany wkład własny Wnioskodawcy - wielkość miejscowości, w której realizowany będzie projekt. <u>Kryteria uwzględnione jako kluczowe uznane jako ważne przez średnio 80% ankietowanych:</u> - innowacyjność, - powiązanie z obszarem, - doświadczenie Wnioskodawcy w realizacji projektów lub kwalifikacje związane z zakresem planowanej działalności, - partnerstwo, - projekty skierowane do grup w niekorzystnej sytuacji.
Inne uwagi/wnioski	Spotkania informacyjne / spotkania grupy roboczej	- uwagi edytorskie, literówki do projektu LSR – zostały uwzględnione; - poprawki w części diagnostycznej LSR (braki w danych, pomyłki) – uwzględniono, - na spotkaniach informacyjnych postulowano, aby obszary interwencji zakresy przedsięwzięć, które będą realizowane w LSR były możliwie najszersze, aby nie ograniczać dostępu do wsparcia – wniosek uwzględniono, szczególnie w ramach EFS+, - na spotkaniach informacyjnych wnioskowano o jak najszersze uwzględnienie wsparcia przedsiębiorczości - wniosek uwzględniono, w każdym celu finansowanym z PS WPR uwzględniono przedsięwzięcie dotyczące przedsiębiorczości tematycznie powiązane z danym celem.

Dane z ankiet/konsultacji:

- ponad 70% badanych pozytywnie ocenia zmiany społeczno-gospodarcze zachodzące na obszarze LGD „Kraina Nafty” w ostatnich 5 latach;
- blisko połowa ankietowanych uznała, że słabo rozwiniętą dziedziną jest: rynek pracy i przedsiębiorczość (49% ankietowanych), rolnictwo (62%), infrastruktura publiczna (49,7%), mała infrastruktura turystyczna (51%), edukacja i aktywizacja społeczna i oferta spędzania czasu wolnego (47%), usługi społeczne i opiekuńcze dla osób starszych (48%), ochrona środowiska i dziedzictwo kulturowe (43%);
- **najslabszą zdaniem badanych dziedziną jest aktywność społeczna ludzi młodych – 78%, a także integracja społeczna i wykluczenie społeczne – zaledwie 15% uznało tę dziedzinę jako dobrze rozwiniętą, podobnie w przypadku innowacyjności i cyfryzacji (niespełna 14%),** na średnim poziomie oceniono sport i rekreację (blisko 50%), ochronę zdrowia (ponad 30%);
- wśród dziedzin wymagających wsparcia najczęściej wskazywano: rynek pracy i przedsiębiorczość (63%), infrastruktura publiczna (53%), aktywizacja mieszkańców (59%), wsparcie NGO (58%), dziedzictwo kulturowe (52%), usługi opiekuńcze (41%), a także edukacja (31%);
- w aspekcie gospodarczym inicjatywy najbardziej potrzebne mieszkańcom obszaru to: tworzenie nowych miejsc pracy i rozwój lokalnej przedsiębiorczości (79%), zakładanie dział. gosp., (50%) oraz wsparcie rolnictwa, w zakresie pozarolniczych funkcji gosp. rolnych m.in. agroturystyka, zagrody edukacyjne (61%);
- w aspekcie społecznym najbardziej pożądanymi działaniami są: tworzenie lub wsparcie już istniejących placówek wsparcia seniora (52%), usługi opiekuńcze (44%), wsparcie kierowane do dzieci i młodzieży zagrożonych wykl. społ. oraz wsparcie skierowane do rodzin wychowujących dzieci, w tym przeżywających trudności opiekuńczo-wychow. (ponad 30%) oraz aktywizacja i integracja mieszkańców (67%);
- w aspekcie edukacji preferowane są: zajęcia warsztatowe/szkolenia/ korepetycje rozwijające kompetencje, uzdolnienia, umiejętności oraz zainteresowania uczniów poza edukacją formalną (szkolną) - 70%, wyjazdy studyjne i szkoleniowe oraz półkolonie tematyczne - 55%, wsparcie psychologiczne uczniów - 50%.

Zebrane informacje pozwoliły na **sformułowanie poniższych wniosków**, w oparciu, o które zostały opracowane obszary tematyczne, cele i przedsięwzięcia LSR.

- **Pożądanymi inicjatywami dla społeczności lok., z uwagi na utrzymujący się poziom bezrobocia i brak atrakcyjnych ofert pracy, są: przedsięwzięcia w zakresie rozwoju przedsiębiorczości, służące tworzeniu nowych m-c pracy i zakładaniu dział. gosp., wspierające turystykę wiejską i agroturystykę.** Na każdym ze spotkań informacyjno-konsultacyjnych uczestnicy podkreślali sytuację ekonomiczną obszaru LGD, która stale się poprawia, jednak nie jest na wystarczająco dobrym poziomie w porównaniu do powiatu

czy województwa. Dlatego część środków powinna trafić do rąk przedsiębiorców lub osób planujących założyć firmę, którzy utworzą nowe miejsca pracy, zmniejszą bezrobocie na obszarach wiejskich i w ten sposób przyczynią się do rozwoju społeczno-gosp. obszaru oraz zapobiegania wykluczeniu społecznemu.

- **Obszar LGD „Kraina Nafty” posiada bogaty potencjał do rozwoju turystyki, który powinien być w jak największym stopniu wykorzystany, podobnie jak lokalne dziedzictwo kulturowe oraz bogate tradycje i zwyczaje, które powinny być utrzymywane w pamięci, kultywowane i przekazywane do jak najszerzego grona odbiorców.** Istotnym zagadnieniem z punktu widzenia mieszkańców i władz lokalnych, są inwestycje w zakresie infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, wspierające rozwój turystyki na obszarze LGD, poprawiające warunki do jej dalszego rozwoju oraz projekty z zakresu zachowania lok. dziedzictwa kulturowego, infrastruktury społ., poprzez wsparcie lokalnych inicjatyw oraz aktywności mieszkańców.

- **Obszar „Krainy Nafty”, jak większość obszarów wiejskich, zmagają się z problemami demograficznymi - starzejące się społeczeństwo i odpływ ludzi młodych, wykształconych poza tereny wiejskie.** Jest to problem, z którym borykają się niemal wszystkie gminy wiejskie lub małe miejsko-wiejskie. **Problem starzejącego się społeczeństwa, osób z niepełnosprawnościami, zagrożonych wykluczeniem społecznym czy rodzin dysfunkcyjnych,** był poruszany przez przedstawicieli ośrodków pomocy społecznej, którzy zgłaszali potrzeby w zakresie rozwoju usług społecznych, skierowanych do tych grup i podejmowania szeregu działań w zakresie opieki nad osobami starszymi, niepełnosprawnymi itp. **Inicjatywy, które najbardziej są potrzebne w naszym środowisku to domy pomocy społecznej, zapewnienie opieki dziennej, wypożyczalnie sprzętu rehabilitacyjnego, działania integracyjne tj. tworzenie lub wspieranie już istniejących klubów seniora, działania edukacyjne z zakresu cyfryzacji dla osób starszych.** W ramach działań dla osób starszych i z niepełnosprawnościami, należy realizować **działania infrastrukturalne w zakresie zmniejszania barier tj. windy, podjazdy, odpowiednie oznakowania lub informacje głosowe dla osób z wadami słuchu lub niedowidzących.**

Aby zapobiegać negatywnym skutkom **migracji osób młodych** z terenu gmin LGD, w LSR powinny znaleźć się także **działania skierowane w sposób szczególny do ludzi młodych do 25 r.ż., działania edukacyjne, wsparcie w zakładaniu działalności gospodarczej, tworzenie miejsc pracy, poprawa dostępności komunikacyjnej, rozwój budownictwa mieszkaniowego, dostęp do kultury, sportu i rozszerzanie oferty spędzania czasu wolnego i wypoczynku dla dzieci i młodzieży, wspieranie uzdolnionej młodzieży i organizacja zadań edukacyjno-warsztatowych.** W obecnych czasach jest to bardzo ważny aspekt dla rozwoju obszarów wiejskich, szczególnie zagrożonych marginalizacją, oddalonych od większych ośrodków miejskich czy kulturalnych.

Jako grupy, które powinny być szczególnie preferowane - szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR mieszkańcy wskazywali, w szczególności:

- **osoby z niepełnosprawnościami i szczególnymi potrzebami (54%),**
- **seniorzy, osoby starsze powyżej 60 r.ż. (35%),**
- **kobiety, szczególnie powracające na rynek pracy po przerwie związanej z macierzyństwem (ok 45%)**
- **osoby młode do 25 r.ż. (30%)**
- **osoby bezrobotne (osoby poszukujące zatrudnienia) – 33%.**

Zebrane wielopłaszczyznowo materiały, dotyczące terenu obejmującego LGD można uznać za miarodajne, z uwagi na różnorodność metod ich pozyskania oraz szeroki zasięg aktywizacji społeczności lokalnej przy tworzeniu LSR. W zorganizowanych spotkaniach na obszarze wszystkich 6 gmin tworzących LGD (**10 spotkań**), wzięło udział łącznie **ponad 200 osób** (na podstawie list obecności). Uczestników spotkań można wskazać jako potencjalne grupy docelowe i interesariuszy LSR tj. **przedstawiciele instytucji publicznych, NGO, KGW, OSP, parafie, przedstawiciele branży turystycznej, przedsiębiorcy, rolnicy, osoby prowadzące działalność agroturystyczną i osoby fizyczne, mieszkańcy.**

Badania ankietowe przeprowadzono wśród ponad 200 osób. Ponadto kluczowe etapy prac nad strategią konsultowane były za pośrednictwem strony internetowej: www.kraina-nafty.pl oraz

bezpośrednio w Biurze, co umożliwiło szerokiej grupie mieszkańców, zapoznać się z najważniejszymi zagadnieniami zawartymi w LSR i zgłaszać co do nich uwagi lub wnioski.

LGD w równym stopniu angażowała do prac nad strategią przedstawiciele poszczególnych sektorów i grup interesów, na szczególną uwagę zasługuje udział **grup istotnych z punktu widzenia realizacji LSR tj. organizacje społeczne, KGW, OSP i grupy nieformalne tj. zespoły folklorystyczne, kluby seniora, przedsiębiorcy, osoby planujące rozpoczęcie działalności gospodarczej, w tym z grup w niekorzystnej sytuacji (kobiety, osoby bezrobotne, osoby z niepełnosprawnościami) oraz zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (m.in. seniorzy).**

Przy opracowywaniu strategii, LGD nie korzystała ze wsparcia zewnętrznego w postaci ekspertów. Po zebraniu niezbędnych informacji wśród mieszkańców i wspólnym dokonaniu analizy SWOT, zespół roboczy, złożony z pracowników Biura, Zarządu i kluczowych przedstawicieli sektorów, dokonał analizy i uszeregowania pozyskanych informacji. Ostatecznego opracowania LSR dokonał zespół redagujący.

Zebrane w sposób kompleksowy wnioski, informacje mieszkańców oraz analiza oczekiwań, obszarów zainteresowania i możliwości społeczności lokalnej, pozwoliły na wstępne określenie i identyfikację **grup docelowych ujętych w strategii, są to: mieszkańcy – osoby fizyczne, rolnicy z małych gospodarstw rolnych, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, w tym KGW, turyści.**

Wśród grup docelowych strategii znajdują się także w niekorzystnej sytuacji oraz szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR: kobiety, osoby z niepełnosprawnościami, bezrobotni, osoby starsze po 60 r. ż., osoby do 25 r. ż.

W LSR ujęto działania i dedykowane wsparcie:

- dla grup w niekorzystnej sytuacji (w tym os. dla osób z niepełnosprawnościami), a także dla osób starszych po 60 r.ż.

- oraz działania ukierunkowane na zatrzymanie odpływu ludzi młodych z obszaru, w tym dotacje na rozpoczęcie działalności gospodarczej skierowane do osób młodych do 25 r. ż., kobiet, osób z niepełnosprawnościami, osób bezrobotnych.

LGD poprzez **ogłoszenia o spotkaniach, plakaty i informacje na stronie internetowej LGD oraz stronach gmin, informacje w mediach społecznościowych**, pisma kierowane bezpośrednio do zainteresowanych podmiotów, dążyła do jak najszerszego włączenia w/w grup docelowych, w tym grup w niekorzystnej sytuacji do aktywnego uczestnictwa w spotkaniach, zgłaszania propozycji projektów, kreowania celów i przedsięwzięć LSR. Udział tych osób potwierdzony jest na podstawie list obecności.

Zakładanym celem działań partycypacyjnych było zebranie informacji i przeprowadzenie konsultacji wśród mieszkańców obszaru LGD i władz samorządowych, na temat planowanych założeń LSR, tak by działania i projekty zaplanowane w ramach strategii odpowiadały w jak największym stopniu potrzebom społeczności, potrzebom demograficznym i zmierzały w kierunku zrównoważonego rozwoju obszaru, zarówno pod kątem ekonomiczno-gospodarczym, jak również turystycznym i kulturowym. Wspólne i właściwe określenie mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń, potrzeb i możliwości, pozwoliło na zaplanowanie odpowiednich działań i dobór środków służących ich realizacji. Umożliwiło to określenie zakresów tematycznych, celów i wskaźników wpisanych w LSR oraz ułatwiło wypracowanie procedur i zasad określonych w LSR. **Zaangażowanie lokalnej społeczności na etapie przygotowywania LSR przyniesie wymierne korzyści w kontekście składania i realizacji projektów w ramach strategii, które sami proponowali lub dostrzegali potrzebę realizacji.**

Dzięki zastosowaniu różnorodnych partycypacyjnych metod tworzenia strategii oraz wykorzystaniu różnych technik komunikacji – informacje dotyczące prac nad LSR dotarły do szerokiego kręgu mieszkańców, a tym samym przedstawiciele wszystkich grup interesów zainteresowanych realizacją LSR, mogli wziąć udział w planowanych spotkaniach i fazach przygotowywania strategii. Zaplanowane działania informacyjne miały na celu aktywne włączenie różnych środowisk w prace związane z przygotowywaniem LSR, a tym samym zapewnienie szerokiego i otwartego udziału społeczności lokalnej w procesie tworzenia strategii, co przesądziło o jej oddolnym charakterze. Należy ponadto podkreślić, że w proces tworzenia LSR

w pierwszej kolejności angażowane były przede wszystkim te grupy, których wiedza, doświadczenie, bądź plany odnośnie do przyszłego rozwoju, łączą się z zakresem i tematyką niniejszej strategii.

Rola społeczności w opracowywaniu LSR to początek wspólnej pracy nad wcielaniem w życie założonych celów i przedsięwzięć oraz realizacją strategii. LGD zakłada partycypację mieszkańców na każdym etapie jej wdrażania. Udział społeczności lokalnej w procesie wyboru projektów, będzie zapewniony poprzez obecność grupy interesów sektora społecznego w organie decyzyjnym (osoby fizyczne, przedstawiciele NGO) oraz grupy interesów sektora gospodarczego – przedsiębiorcy.

Rola społeczności w definiowaniu i realizacji projektów, polegać będzie na składaniu wniosków odpowiadających założeniom LSR, będących odpowiedzią na wskazane potrzeby mieszkańców. LGD zakłada także zaangażowanie społeczności w monitorowanie i ocenę realizacji strategii, poprzez udostępnianie za pośrednictwem strony internetowej oraz innych środków komunikacji, informacji/raportów okresowych z realizacji strategii oraz ankiet sondażowych/monitorujących.

Współuczestnictwo społeczności w procesie aktualizacji strategii oraz w opracowaniu i zmianie lokalnych kryteriów wyboru, będzie zagwarantowane poprzez stosowanie przejrzystej procedury aktualizacji LSR. Każda zmiana LSR, w tym kryteriów oceny, wymagać będzie uzasadnienia i zatwierdzenia przez podmiot wdrażający, natomiast zmiana celów szczegół. i lokalnych kryteriów wyboru poprzedzona będzie konsultacjami ze społ. lokalną za pośrednictwem strony internetowej.

W celu animacji społeczności lokalnej i zwiększenia jej zaangażowania we wdrażanie LSR, LGD planuje przeprowadzanie spotkań informacyjnych/ szkoleń przed planowanymi naborami wniosków, w celu przygotowania potencjalnych beneficjentów do aplikowania o środki. Prowadzone będą także indywidualne konsultacje i doradztwo w Biurze. W sposób szczególny LGD planuje wspierać słabszych członków społeczności (tj. małe, nowopowstałe organizacje pozarządowe, grupy w niekorzystnej sytuacji, osoby z niepełnosprawnościami, podmioty ubiegające się po raz pierwszy o dofinansowanie), poprzez pomoc ekspertów – pracowników biura - w zakresie rozwijania/przekształcania własnych pomysłów/ inicjatyw w projekty kwalifikujące się do objęcia wsparciem oraz dodatkowe punkty w kryteriach. Ponadto LGD poprzez działania promocyjne i informacyjne (udział w wydarzeniach kulturalnych, działalność wydawnicza) stymulować będzie proces rozwoju lokalnego, czego efektem będzie aktywizowanie potencjalnych beneficjentów do składania wniosków i wpływania w ten sposób na poprawę jakości życia na obszarze LGD.

W ramach animacji społeczności na rzecz wdrażania projektów innowacyjnych w zdefiniowanych obszarach (m.in. projekty w zakresie rozwoju przedsiębiorczości z branży turystycznej, projekty z zakresu ochrony i zachowania lokalnego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego obszaru) w lokalnych kryteriach uwzględniona zostanie punktacja dla Wnioskodawców planujących działania wpisujące się w koncepcję innowacyjności LSR i planowanych do realizacji z udziałem partnerów lokalnych (projekty w partnerstwie – w szczególności projekty realizowane w ramach Projektów Grantowych), mające na celu rozwinięcie i wzmocnienie współpracy między podmiotami z obszaru LGD. Szczegółowa definicja innowacyjności zawarta jest w rozdz. VII Sposób wyboru i oceny operacji...

W ramach realizacji projektów w partnerstwie, LGD będzie animowało i motywowało potencjalnych wnioskodawców do nawiązywania współpracy i angażowania różnych podmiotów do realizacji wspólnych inicjatyw i przedsięwzięć. Dzięki czemu LGD stanie się niejako platformą współpracy i wymiany doświadczeń oraz dobrych praktyk, łączenia różnych interesów i kojarzenia partnerów. Takie podejście spowoduje faktyczny, prawdziwy i szeroki udział lokalnej społeczności w rozwijaniu i realizowaniu LSR i kształtowaniu rozwoju obszaru „naszej małej ojczyzny”.

LGD „Kraina Nafty” zapewniła szerokie konsultacje i w pełni zaangażowała społeczność lokalną w działania dotyczące przygotowania i opracowania lokalnej strategii rozwoju. Partycypacyjny udział mieszkańców został zapewniony poprzez organizację otwartych dla wszystkich zainteresowanych spotkań z lokalną społecznością oraz partnerami publicznymi, gospodarczymi i społecznymi. W tym celu zorganizowany został cykl spotkań informacyjno-konsultacyjnych, mających na celu wypracowanie

kierunków działań, które będą możliwe do zrealizowania w nowej perspektywie przy współdziałaniu środków unijnych. W trakcie tych spotkań zostały poruszone tematy dot. polityki społecznej, sytuacji demograficznej, publicznej infrastruktury oraz rozwijania przedsiębiorczości. Równie duże znaczenie dla przygotowania ostatecznej wersji LSR miały konsultacje społeczne. Podejmowane były wszelkie niezbędne działania, które zapewniły ich wielostronny charakter. Do udziału w konsultacjach zaproszono szerokie grono osób i instytucji, a w szczególności przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego, partnerów społecznych i gospodarczych, lokalne organizacje pozarządowe, mieszkańców. W celu zapewnienia oddolnego procesu przygotowania LSR oraz szerokiego udziału lokalnej społeczności we wdrażaniu LSR, przeprowadzono konsultacje społeczne z udziałem wszystkich grup interesów i sektorów tworzących LGD tj. społeczny, gospodarczy i publiczny oraz mieszkańcy. Tak by priorytety każdej z grup interesów znalazły odzwierciedlenie w ramach działań planowanych do objęcia wsparciem w ramach LSR. Zakładanym celem działań konsultacyjnych wśród mieszkańców obszaru LGD, przedsiębiorców i władz samorządowych, było wypracowanie takiego dokumentu, aby działania i projekty zaplanowane w ramach strategii odpowiadały w pełni potrzebom i oczekiwaniom społeczności, zmierzały w kierunku zrównoważonego rozwoju obszaru, zarówno pod kątem ekonomiczno-gospodarczym, jak również turystycznym i kulturowym. Właściwe określenie mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń, potrzeb i możliwości, pozwoli na założenie odpowiednich działań i dobór środków służących ich realizacji. Dzięki temu możliwe będzie określenie i osiągnięcie wskaźników wpisanych w LSR. Ponadto zaangażowanie lokalnej społeczności na etapie przygotowywania LSR przyniesie wymierne skutki w kontekście składania i realizacji projektów. Zgłoszone w trakcie spotkań czy konsultacji uwagi i wnioski, zostały poddane dokładnej analizie i pogłębionej ocenie pod kątem możliwości uwzględnienia i wykorzystania LSR. W przypadku ich zasadności, zostały dokonane odpowiednie korekty w założeniach strategii. Ewentualny brak możliwości pozytywnego rozpatrzenia i uwzględnienia uwag w projekcie dokumentu został w należyty sposób uzasadniony i przekazany do wiadomości zgłaszającego. Możliwe odrzucenie uwag wynikało z braku możliwości realizacji danej inicjatywy w ramach programu. W celu uspołecznienia procesu związanego z pracami nad nową LSR, LGD na stronie internetowej www.kraina-nafty.pl utworzyła zakładkę dotyczącą Wsparcia Przygotowawczego i procesu opracowywania LSR, umożliwiając zainteresowanym potencjalnym beneficjentom zapoznanie się z bieżącym stanem prac, a także relacjami ze spotkań informacyjnych. Na stronie tej zamieszczono materiały z poszczególnych etapów konsultacji społecznych LSR.

Dialog społeczny jest kluczowym elementem funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego i partnerstwa lokalnego. Niezwykle istotne z punktu widzenia partycypacyjnego charakteru LSR, jest, aby wszystkie ważne podejmowane działania i decyzje były szeroko konsultowane z mieszkańcami obszaru i lok. partnerami. W celu zapewnienia skutecznej komunikacji ze społ. lokalną w zakresie opracow. LSR oraz na et. późniejszego wdrażania, LGD wykorzystuje różnorodne narzędzia i instrumenty komunikacji:

- strona internetowa pod adresem: www.kraina-nafty.pl – na której zamieszczone były najważniejsze informacje związane z poszczególnymi etapami tworzenia LSR, a później publikowane będą informacje związane z realizowanymi działaniami, naborami i zakresami wsparcia;
- strony internetowe gmin i GOK-ów z obszaru LGD – źródło wiedzy dla wielu mieszkańców, lokalne strony są częściej odwiedzane niż strona LGD, w związku z tym LGD chce zapewnić przepływ informacji;
- media społecznościowe – prosty i szybki przekaz do bardzo szerokiego grona odbiorców, od młodzieży, ludzi młodych, po osoby publiczne czy osoby starsze;
- plakaty, ogłoszenia, informacje na tablicach/ słupach ogłoszeniowych np. w urzędach gmin - tradycyjne metody publikowania informacji, sprawdzają się szczególnie w małych miejscowościach, są kierowane do osób starszych, które nie mają umiejętności cyfrowych lub w małym stopniu korzystają z mediów;
- wiadomości e-mail do członków LGD – informujące o spotkaniach i wydarzeniach, dzięki czemu do grupy reprezentatywnej obszaru LGD docierają w sposób bezpośredni bieżące informacje, które są przekazywane dalej w środowisku lokalnym;
- pisma-informacje do gmin, sołtysów, NGO, KGW, OSP w celu wsparcia promocji działań LGD;
- **spotkania informacyjno-konsultacyjne (jako forma partnerstwa i animacji wspierająca współpracę podmiotów);**
- konsultacje społeczne za pośrednictwem strony internetowej;

- badania ankietowe – zostały przeprowadzone do etapu przygotowania i będą kontynuowane na etapie wdrażania i zarządzania LSR, gdyż jest to możliwość bezpośredniego wypowiedzenia się mieszkańców i zainteresowanych podmiotów na temat działalności LGD oraz oczekiwań stawianych wobec LGD i LSR w nowym okresie programowania.

Za pośrednictwem w/w kanałów komunikacji będziemy starali się zachęcić jak największą grupę uczestników do aktywnego udziału i zaangażowania w kolejnych etapach budowania i realizowania naszej LSR. **Wybór narzędzi jest szeroki i powinien zapewnić dotarcie do grup społecznych, zarówno pod kątem wieku, umiejętności, aktywności zawodowej, gdyby jednak pożądaný efekt w postaci składanych projektów, udziału w wydarzeniach nie został osiągnięty, to wówczas dobierane będą bardziej dostosowane do danej grupy docelowej działania komunikacyjne np. informacje w szkołach i współpraca ze szkołami w przypadku działań dla dzieci i młodzieży, ogłoszenia parafialne w przypadku osób starszych, mieszkańców, ulotki w lokalnych sklepach i miejscach użyteczności publicznej, bezpośrednie informacje w terenie, poprzez sołtysów, radnych, lokalnych liderów. Trudno jest na tym etapie przewidzieć możliwe nieprawidłowości i niepowodzenia, ale stosowane dotychczas różne metody aktywizacji, animacji i komunikacji ze społecznością lokalną okazywały się trafione, odpowiednio dobrane do grup docelowych i skuteczne.**

Realizacja planu włączenia społeczności w prace dotyczące realizacji LSR odbywała się z zachowaniem obowiązków dotyczących informowania i rozpowszechniania informacji o pomocy otrzymanej z EFRROW oraz EFS+, dotyczy to opracowywanych plakatów, ankiet, broszur, list uczestników. Na każdym spotkaniu był umieszczony w widocznym miejscu roll`up LGD, zawierający odpowiednie logotypy.

Sporządzona Lokalna Strategia Rozwoju jest dokumentem wskazującym na możliwości dynamizacji rozwoju lokalnego pod względem gospodarczym i społecznym. W przyszłości dopuszcza się zmiany i aktualizację dokumentu, zgodnie z opisanymi w treści dokumentu założeniami oraz w związku ze zmieniającymi się przepisami i wytycznymi programowymi.

Niniejsza strategia obejmuje zadania stanowiące wyzwania dla całej społeczności lokalnej oraz wszystkich podmiotów działających na terenie LGD. Instytucje i podmioty, zaangażowane w proces wdrażania strategii tworzą trzy główne grupy (zgodnie z zasadą „trójkąta współpracy”):

- grupa interesów sektora publicznego – władze samorządowe gminy i jednostki gminne;
- sektor biznesowy – przedsiębiorcy, kluczowi pracodawcy, org. otoczenia biznesu, zrzeszenia gospodarcze;
- sektor społeczny – mieszkańcy, org. pozarządowe, gr. nieformalne, liderzy społeczni i osoby publiczne, reprezentanci młodzieży itp.

Skuteczność proponowanych działań będzie zależała w dużym stopniu od skali aktywności i zintegrowania wielu środowisk, dlatego realizacja dokumentu została oparta o następujące główne zasady i mechanizmy, w tym w szczególności:

- partycypacja i partnerstwo, czyli współpraca i równorzędne traktowanie reprezentantów różnych środowisk i instytucji;
- otwartość, pozwalająca uczestniczyć jak największej liczbie osób i organizacji w partnerstwie, gwarantująca jego zróżnicowany skład;
- zintegrowana aktywność, będącą efektem podzielenia wspólnej wizji rozwoju obszaru LGD;
- transparentność, przejrzystość działań, założenie dialogu, informowanie i bieżące konsultowanie decyzji oraz rozwiązań rozwojowych;
- elastyczność reagowania, zakładająca możliwość modyfikacji i dostosowania strategii w zależności od zmian zachodzących na obszarze, – efektywność, oznaczająca dokonywanie takich wyborów sposobu wykorzystania zasobów, który zapewni celowość i oszczędność realizacji działania, przy uzyskaniu najlepszych efektów.

Realizacja LSR, dzięki zaawansowanym formom współpracy wszystkich interesariuszy zarówno publicznych, społecznych jak i prywatnych, może przynieść wartość dodaną w postaci realizacji projektów dokładnie dopasowanych do miejscowych potrzeb, umożliwiając rozwiązywanie problemów konkretnych obszarów z uwzględnieniem ich specyfiki historycznej, przyrodniczej, kulturowej i społecznej, a równocześnie wzmocnić kapitał społeczny, którego słabość jest jednym z problemów naszego społeczeństwa.

Rozdział IV ANALIZA POTRZEB I POTENCJAŁU LSR

Niniejsza część Strategii stanowi punkt wyjścia i bazę dla określenia obszarów i kierunków rozwoju obszaru LGD „Kraina Nafty” w latach 2023 – 2027/29. Przedstawia przegląd stanu obecnego gmin objętych LSR w różnych dziedzinach ich funkcjonowania, z uwzględnieniem aspektów społecznych, gospodarczych i infrastrukturalnych.

Podstawą przygotowania strategii przez LGD „Kraina Nafty” była diagnoza obszaru, której celem była identyfikacja procesów zachodzących na terenie gmin tworzących LGD, wpływających na ich możliwości rozwojowe oraz sformułowanie problemów i potrzeb rozwojowych. Na tej podstawie w tworzonym dokumencie strategicznym zostały określone cele, do osiągnięcia których należy dążyć w perspektywie finansowej do 2029 oraz działania służące ich realizacji. W ramach diagnozy wyodrębniono kilka obszarów strategicznych, kluczowych z punktu widzenia realizacji LSR i rozwoju obszaru.

Dokonana analiza dotyczyła problemów i potrzeb mieszkańców obszaru, jak również zasobów i potencjału obszaru i lokalnej społeczności. Diagnoza przygotowana została w oparciu o przeprowadzone badania ankietowe i spotkania informacyjne z mieszkańcami obszaru. Ich celem było poznanie opinii dotyczącej jakości życia na obszarze LGD „Kraina Nafty”, potrzeb mieszkańców oraz określenia priorytetów rozwojowych na najbliższe lata. Na ich podstawie sformułowane zostały wnioski, problemy, walory i bariery obszaru, kierunki rozwoju, obszary tematyczne wymagające wsparcia oraz propozycje rozwiązań.

Na potrzeby diagnozy stanu społeczno-gospodarczego obszaru LGD „Kraina Nafty” przeprowadzone zostały badania ankietowe wśród mieszkańców w formie kwestionariusza papierowego i ankiety zamieszczonej na stronie internetowej.

Uwarunkowania społeczno-gospodarcze.

LGD „Kraina Nafty” obejmuje obszar 6 sąsiadujących ze sobą gmin położonych w południowej części powiatu krośnieńskiego, w województwie podkarpackim, są to gminy: Chorkówka, Dukła, Iwonicz - Zdrój, Jaśliska, Jedlicze i Miejsce Piastowe. Południowa granica LGD to Granica Państwa ze Słowacją. Jest to obszar głównie wiejski, z 3 miastami, z przeważającym rolnictwem i słabo rozwiniętym przemysłem. Obszar LGD „Kraina Nafty” jest spójny pod względem terytorialnym, geograficzno-przyrodniczym, kulturowym i gospodarczo-ekonomicznym. Łączą go tradycje historyczne, tożsame zasoby przyrodnicze i naturalne oraz wspólne dziedzictwo kulturowe. Przez obszar LGD przebiegają strategiczne drogi dla całego powiatu krośnieńskiego - droga krajowa Nr 28 Zator – Medyka oraz droga krajowa nr 19 biegnąca z północy kraju w kierunku Barwinka/ międzynarodowa E371. Przez obszar naszej LGD będzie przebiegać zaprojektowana i częściowo już budowana droga ekspresowa S19 – Via Carpathia.

Do głównych deficytów rozwojowych tego obszaru zaliczyć należy m.in. peryferyjne położenie, słabą dostępność przestrzenną (zdaniem 36% badanych), **brak miejskich i atrakcyjnych rynków pracy** (uważa tak ponad 60% badanych), **niekorzystną strukturę demograficzną** czy niekonkurencyjne, niskotowarowe rolnictwo (46%). Poważnym wyzwaniem jest także utrzymanie odpowiedniego dostępu do usług publicznych wysokiej jakości. **W Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030 do obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją zaliczone zostały 3 gminy z obszaru LSR: Gmina Dukła, Chorkówka i Jaśliska.** Lokalne władze samorządowe, dążą do eliminowania deficytów w sferze życia społecznego i gospodarczego, m.in. przy udziale różnego typu środków pomocowych, z funduszy UE i programów rządowych, aby nasz region mógł stać się obszarem innowacyjnego i zrównoważonego rozwoju gospodarczego, odpowiedzialnie wykorzystującego potencjał i zasoby lokalne i zapewniającego jak najwyższy poziom jakości życia mieszkańców we wszystkich miejscowościach. Region „Krainy Nafty” dysponuje znacznym potencjałem i zasobami rozwojowymi, co pozwala kontynuować korzystne trendy, skutecznie pokonując zidentyfikowane zagrożenia. **Bogata tradycja, kultura i historia lokalna tego regionu przejawiają się w znaczącym potencjale dziedzictwa kulturowego. Dziedzictwo kulturowe stanowi potencjał dla rozwoju turystyki** (uważa tak 59% ankietowanych), wymaga jednak nowego podejścia do jego wykorzystania poprzez przygotowanie odpowiednich produktów turystycznych. Krajobraz kulturowy regionu charakteryzuje się wielością i różnorodnością materialnych zasobów kultury, w tym,

zabytków oraz bogatym dziedzictwem kultury niematerialnej. Podstawą atrakcyjności obszaru LGD „Kraina Nafty” jest Beskid Niski z malowniczym krajobrazem, jednak **analizowany obszar wciąż posiada nie w pełni rozwiniętą infrastrukturę turystyczno-rekreacyjną** (potwierdzają to badania ankietowe 65%). Obiekty już istniejące wymagają modernizacji i rozbudowy (zdaniem 49% badanych). Coraz większą popularnością cieszą się rozwijające gospodarstwa agroturystyczne, które oferują turystom noclegi, wiejskie jedzenie i atrakcje, charakterystyczne dla agroturystyki. W ostatnich latach spopularyzowano turystykę pieszą i rowerową, dzięki wytyczeniu wielu atrakcyjnych szlaków i tras. Jednakże rozwój obszaru wymaga jeszcze wielu kluczowych inwestycji, których określenie i realizacja należą m.in. do LGD.

Sytuacja demograficzna i struktura społeczna.

Obszar LGD posiada **nieoceniony potencjał, którym są mieszkańcy** otwarci na rozwój i innowacyjność, przedsiębiorczy, chętni do współpracy, jednocześnie zachowujący swoją tożsamość kulturową, pielęgnujący lokalne tradycje. Obszar LGD „Kraina Nafty”, podobnie jak całe Województwo Podkarpackie, charakteryzuje wysoki odsetek ludności wiejskiej w ogólnej liczbie mieszkańców, duże rozdrobnienie gospodarstw i użytków rolnych, przy jednoczesnym wysokim odsetku osób utrzymujących się z mało wydajnej pracy w rolnictwie. Obszary wiejskie cechują się słabą dynamiką rozwoju oraz słabo funkcjonującym rynkiem pracy, coraz mniej osób jest w stanie utrzymać się wyłącznie z pracy w rolnictwie i poszukuje zatrudnienia w innych branżach, głównie w miastach lub za granicą, czego efektem są procesy migracyjne (uznało tak ponad 62% os.).

Wśród czynników utrudniających rozwój obszaru objętego LSR, wg badanych, znajdują się: bezrobocie, brak miejsc pracy (65%) lub brak odpowiedniej jakości i dobrze płatnych miejsc pracy, niski poziom płac w regionie (77%), co skutkuje odpływem w szczególności młodych i wykształconych osób do większych i umożliwiających rozwój ośrodków miejskich (np. do Rzeszowa). Problemem są także **braki w infrastrukturze publicznej, technicznej, społecznej, sportowo-rekreacyjnej** (uważa tak ok 30% badanych), **mniejsza dostępność usług** (ok 30%), w tym medycznych, braki w zakresie budownictwa mieszkaniowego.

Bezrobocie, ubóstwo (w 2019 r. stopa ubóstwa skrajnego wyniosła w Polsce 4,2%, woj. podkarpackie pod względem wartości tego wskaźnika zajmuje 6 miejsce w kraju - 5,3%), **wykluczenie społeczne, niski poziom edukacji i kapitału społecznego oraz niewystarczający poziom uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym to podstawowe problemy społeczne, na których rozwiązanie powinna odpowiadać LSR.** Podkarpacie notuje wysoki poziom wskaźnika zagrożenia ubóstwem. W 2018 r. wskaźnik dotyczący osób żyjących poniżej relatywnej granicy ubóstwa dla regionu osiągnął wartość 20,8% (3 miejsce; śr. kraju 14,2%), wskaźnik ubóstwa ustawowego 16,1% (śr. kraju 10,9%). Region charakteryzuje się wysoką liczbą osób korzystających z pieniężnych świadczeń pomocy społ. (w 2018 r. skorzystało 308,2 os. w przeliczeniu na 10 tys. ludności) i zajmuje 8 miejsce w kraju.

Z diagnozy sytuacji społecznej obszaru LGD „Kraina Nafty” wynika, że w ostatnim okresie obserwowany jest stały spadek liczby mieszkańców (wykres 3). Jednocześnie można zauważyć, iż jest to tendencja obserwowana nie tylko we wszystkich gminach obszaru, a także zdecydowanej większości gmin z powiatu krośnieńskiego.

O spadku liczby ludności decydowały dwa czynniki: przyrost naturalny, który w tym okresie przeważnie pozostawał ujemny oraz saldo migracji, które w omawianym okresie także w większości lat przyjmowało wartości ujemne. W ciągu ostatnich lat, można zaobserwować ujemny wskaźnik przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców, dla gmin z obszaru LGD „Kraina Nafty” kształtował się on na poziomie znacznie niższym niż wskaźnik obliczony dla całości powiatu krośnieńskiego oraz województwa podkarpackiego. Ujemny wskaźnik przyrostu naturalnego jest m.in. pochodną ujemnego salda migracji. Zauważalna tendencja spadkowa liczby mieszkańców obszaru LGD, wynika także ze stopniowego odpływu mieszkańców z terenów wiejskich, na rzecz dużych i średnich miast. Utrzymanie się tendencji starzenia się społeczeństwa i migracji ludzi młodych, wykwalifikowanych, poza tereny wiejskie, w wymiarze długofalowym będzie negatywnie wpływać na gospodarkę gmin należących do obszaru LGD „Kraina

Nafty”, prowadząc m.in. do spadku jakości kapitału społecznego, do zmniejszenia się rynku zbytu, a w konsekwencji także do zmniejszenia możliwości rozwoju gospodarczego obszaru.

Tabela 3 Zmiany liczby ludności w gminach na obszarze LGD „Kraina Nafty” w latach 2017-2021, na tle powiatu i województwa

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021	Średnia dynamika
Woj. Podkarpackie	2 129 138	2 129 015	2 127 164	2 096 166	2 085 932	98,0%
Powiat krośnieński	112 481	112 414	112 283	110 184	109 633	97,5%
Gmina Chorkówka	13 469	13 463	13 464	13 517	13 505	100,3%
Gmina Dukła	14 665	14 631	14 554	14 121	14 023	95,6%
Gm. Iwonicz-Zdrój	10 945	10 885	10 886	10 509	10 432	95,3%
Gmina Jedlicze	15 497	15 449	15 432	15 091	15 005	96,8%
Gm. Miejsce Piastowe	13 675	13 684	13 691	13 431	13 371	97,8%
Gmina Jaśliska	2 225	2 217	2 185	2 102	2 099	94,3%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wraz z ogólnym spadkiem liczby mieszkańców poszczególnych gmin obszaru objętego LSR, zmienia się również liczba osób w poszczególnych grupach wiekowych. Na obszarze LGD obserwowany jest proces starzenia się społeczeństwa, potwierdzają to zarówno dane statystyczne, jak i badania ankietowe (55%). Na przestrzeni ostatnich lat wzrasta liczba osób w wieku poprodukcyjnym, jednocześnie maleje udział mieszkańców w wieku produkcyjnym. **W ciągu ostatnich pięciu lat liczba osób w wieku przedprodukcyjnym zmniejszyła się o 212 osób, w wieku produkcyjnym o 2918 osób. Z kolei liczba osób w wieku poprodukcyjnym wzrosła o 1089 osób.** Na uwagę zasługuje fakt, w jaki sposób zmienia się procentowy udział osób w poszczególnych grupach wiekowych w ogólnej liczbie mieszkańców. Można zaobserwować wzrost znaczenia dwóch grup: przedprodukcyjnej oraz poprodukcyjnej. W przypadku pierwszej z wymienionych jej udział wzrósł z 19,2% na 19,4%, zaś w przypadku drugiej nastąpił wzrost z poziomu 19,1% na 21,2%. **Wyraźnie spada natomiast udział osób w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców: z 61,8% na 59,4%.**

Zjawisko postępującego starzenia się populacji na obszarze LGD jest zgodne z trendem występującym powszechnie na terenie kraju. Według „Prognozy demograficznej GUS na lata 2014 – 2050” niekorzystny trend w strukturze wieku ludności będzie się stopniowo pogłębiał. Struktura wieku mieszkańców gmin objętych LSR wskazuje na utrzymywanie się niekorzystnych trendów w zakresie populacji, co w kolejnych latach będzie stawać się wyzwaniem społeczno-gospodarczym dla poszczególnych gmin.

Tabela 4 Procentowy udział mieszkańców wg grup ekonomicznych

Wyszczególnienie	w wieku przedprodukcyjnym		w wieku produkcyjnym		w wieku poprodukcyjnym	
	2017	2021	2017	2021	2017	2021
Woj. Podkarpackie	18,3	18,9	62,4	59,9	19,3	21,3
Powiat krośnieński	19,2	19,4	61,8	59,4	19,1	21,2
Gmina Chorkówka	19,8	19,7	61,8	60,3	18,4	20,0
Gmina Dukła	18,6	18,5	62,3	59,7	19,1	21,8
Gmina Iwonicz-Zdrój	19,6	19,7	62,0	59,4	18,4	20,9
Gmina Jedlicze	18,3	19,4	62,0	58,5	19,7	22,1
Gm. Miejsce Piastowe	18,5	18,7	62,0	60,0	19,5	21,3
Gmina Jaśliska	19,6	18,7	61,0	60,0	19,5	21,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Tabela 5 Wskaźniki demograficzne w latach 2017-2021 r.

Wyszczególnienie	ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym					ludn. w wieku nieproduk. na 100 osób w wieku prod.	ludn. w wieku poproduk. na 100 osób w wieku przedproduk.	przyrost naturalny na 1000 ludn.
	2017	2018	2019	2020	2021			
Woj. Podkarpackie	30,9	32,0	33,2	34,8	35,5	67,00	112,70	-4,10
Powiat krośnieński	30,9	31,9	32,9	34,8	35,7	68,30	109,10	-4,20
Gmina Chorkówka	29,8	30,7	31,4	32,7	33,1	65,80	101,30	-4,23
Gmina Dukła	30,7	31,9	33,4	35,8	36,6	67,60	118,00	-4,41
Gmina Iwonicz-Zdrój	29,6	30,7	32,2	33,3	35,2	68,40	105,90	-1,81
Gmina Jedlicze	31,8	33,0	34,5	36,7	37,7	70,90	113,60	-4,72
Gmina Miejsce Piastowe	31,4	32,3	33,2	35,0	35,5	66,60	114,10	-4,47
Gmina Jaśliska	31,9	32,3	32,5	35,1	35,5	66,70	113,70	-1,43

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Tabela 6 Wskaźniki demograficzne dla gmin z obszaru LGD „Kraina Nafty” w 2017 i 2021 r.

Wyszczególnienie	mieszkańcy w wieku produkcyjnym (%) ludność w wieku 25-34 lat w stosunku do ludności ogółem			senioralne obciążenie demograficzne (%) ludność w wieku poproduk. w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym		
	2017	2021	dynamika	2017	2021	dynamika
Województwo podkarpackie	15,9	13,5	84,8	23,0	26,9	117,0
Powiat krośnieński	15,3	12,7	83,5	23,1	26,9	116,5
Gmina Chorkówka	14,8	12,8	86,7	22,0	25,3	115,0
Gmina Dukła	15,5	13,3	85,6	23,3	27,8	119,3
Gmina Iwonicz-Zdrój	15,8	13,8	87,4	21,8	26,1	119,7
Gmina Jedlicze	15,4	12,1	78,5	23,5	28,1	119,6
Gmina Miejsce Piastowe	14,7	12,7	86,1	23,4	27,0	115,4
Gmina Jaśliska	15,3	12,0	78,3	24,2	26,1	107,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Pogłębiona analiza struktury demograficznej obszaru LGD „Kraina Nafty” pokazuje także, że stopniowo zmniejsza się liczba osób w tzw. wieku ściśle produkcyjnym – kreatywnym (ludność w wieku 25-34 lata), co powoduje także spadek udziału tej grupy w ogólnej liczbie ludności. Niska wartość tego wskaźnika, potwierdza zachodzące zmiany demograficzne, które wskazują, iż liczba mieszkańców obszaru LGD, która powinna stanowić główną siłę napędową rozwoju ekonomicznego i gospodarczego obszaru, niestety maleje. Mimo iż jest to tendencja charakterystyczna zarówno dla Województwa Podkarpackiego, powiatu krośnieńskiego oraz większości gmin w całym kraju, należy mieć na uwadze, iż w wymiarze długofalowym, będzie to skutkowało negatywnie dla funkcjonowania poszczególnych gmin LGD i wpływać będzie na zmniejszanie atrakcyjności inwestycyjnej obszaru LGD. Zmiany w strukturze demograficznej ludności, związane ze **starzeniem się społeczeństwa**, przyczynią się w przyszłości do coraz większego obciążenia osób w wieku produkcyjnym, które będą musiały utrzymywać powiększającą się stale liczbę osób w wieku poprodukcyjnym. Jednym z przydatnych wskaźników demograficznych określających przyszłe tendencje demograficzne jest wskaźnik obciążenia demograficznego, przedstawiający ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. Wartość tego wskaźnika stopniowo wzrasta,

w powiecie krośnieńskim osiągając w 2021 roku wartość odpowiednio 35,7 osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

Jednocześnie, co należy podkreślić, w każdej gminie objętej LSR, wzrasta wskaźnik senioralnego obciążenia demograficznego, odzwierciedlający stosunek ludności w wieku poprodukcyjnym do ludności w wieku produkcyjnym z poziomu 23,1% w roku 2017 do poziomu 26,9% w roku 2021. Wartość ta kształtuje się na wyższym poziomie w prawie wszystkich gminach LGD niż w jednostkach porównywalnych tj. powiat krośnieński i Województwo Podkarpackie. Diagnoza społeczno-gospodarcza regionu wskazuje na niekorzystne trendy demograficzne, które determinują zwiększoną potrzebę na usługi społeczne dostosowane dla seniorów i osób starszych, z niepełnosprawnościami i szczególnymi potrzebami. Zmieniająca się sytuacja demograficzna będzie w przyszłości skutkowałą zmianą popytu na usługi publiczne: oświatę i wychowanie, opiekę nad osobami starszymi, usługi, kulturę i sport, ale przede wszystkim na rynek pracy, w którym pojawiać się będą braki, w zakresie zapotrzebowania na pracowników, zmniejszenie liczby osób aktywnych zawodowo, odpływ wysoko wykwalifikowanej kadry pracowniczej itp.

Problemy i potrzeby rozwojowe w dziedzinie demografii

- Niekorzystne procesy demograficzne, w tym depopulacja, starzenie się społeczeństwa, zmniejszanie się liczby osób w wieku produkcyjnym;

- Konieczność rozwoju infrastruktury społ. dostosowanej do potrzeb starzejącego się społeczeństwa (wg 40% badanych);

- Zaspokajanie zwiększonych potrzeb w zakresie usług medycznych oraz opieki społecznej (uważa tak ok. 30% ankietowanych);

- **Aktywizacja społeczna osób starszych;**

- **Odływ młodych osób do większych miast i za granicę;**

- **Prowadzenie polityki prorodzinnej;**

- Zapobieganie emigracji zarobkowej młodych mieszkańców LGD.

Włączenie i integracja społeczna, pomoc społeczna.

Główny cel pomocy społecznej to umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężenia trudnych sytuacji życiowych, których nie są w stanie pokonać wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Zadania te realizują działające na obszarze każdej z gmin LGD, gminne lub miejskie ośrodki pomocy społecznej. Pomoc społeczna wkracza w sytuacje osób i rodzin wtedy, gdy nie są one w stanie pokonać trudności życiowych własnym działaniem. Wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zaspokajania niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka, a także zapobiega powyższemu zjawiskom poprzez podejmowanie działań zmierzających do życiowego usamodzielnienia oraz integracji ze środowiskiem.

Tabela 7 Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021
Województwo Podkarpackie	779	697	619	549	477
Powiat krośnieński	672	572	533	477	425
Gmina Chorkówka	441	426	382	311	281
Gmina Dukla	1 221	1 058	1 042	981	827
Gmina Iwonicz-Zdrój	569	350	293	226	234
Gmina Jedlicze	623	568	523	460	436
Gmina Miejsce Piastowe	504	468	451	422	402
Gmina Jaśliska	1 674	1 599	1 441	1 233	949

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Tabela 8 Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021
Województwo podkarpackie	7,8%	7,0%	6,2%	5,5%	4,8%
Powiat krośnieński	6,7%	5,7%	5,3%	4,8%	4,3%
Gmina Chorkówka	4,4%	4,3%	3,8%	3,1%	2,8%
Gmina Dukla	12,2%	10,6%	10,5%	9,9%	8,3%
Gmina Iwonicz-Zdrój	5,7%	3,5%	2,9%	2,3%	2,3%
Gmina Jedlicze	6,2%	5,7%	5,2%	4,6%	4,4%
Gmina Miejsce Piastowe	5,0%	4,7%	4,5%	4,2%	4,0%
Gmina Jaśliska	16,9%	16,1%	14,6%	12,4%	9,5%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Główne powody przyznania pomocy to: ubóstwo, długotrwała choroba, niepełnosprawność, bezrobocie, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego, alkoholizm, potrzeba ochrony macierzyństwa, zdarzenie losowe.

W ciągu ostatnich pięciu lat na terenie gmin objętych LSR, stale rośnie liczba osób starszych korzystających z oferty ośrodków wsparcia. Ludzie starsi objęci systemem pomocy społecznej korzystają z różnych form wsparcia, w tym między innymi: usług opiekuńczych, pomocy materialnej, pobytu w domu pomocy społecznej lub zakładzie opiekuńczo-pielęgnacyjnym, a także pobytu w domach lub klubach seniora.

Dostrzegając aktualną sytuację społeczno-gospodarczą, problemy demograficzne i chcąc minimalizować negatywne skutki zmian w strukturze społeczeństwa, niezbędne jest podjęcie na poziomie gmin, ale także LGD, szeregu działań na rzecz świadomej polityki demograficznej, zwłaszcza przeciwdziałaniu negatywnym skutkom migracji, poprzez działania w zakresie polityki prospołecznej i podniesienia jakości usług społecznych, które przełożą się na podniesienie jakości życia na obszarze objętym LSR i przyczynią się do zmniejszania odpływu ludzi młodych z obszarów wiejskich. W tym celu w LSR przewidziano działania ukierunkowane, w szczególności dla ludzi młodych do 25 r.ż., kobiet, rodzin z dziećmi, osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym, zmierzające do poprawy sytuacji ekonomicznej osób w niekorzystnej sytuacji i skierowane na zatrzymanie odpływu ludzi młodych z obszaru LSR. W ramach wsparcia przewidziano dotacje dla w/w grupy docelowej umożliwiające podjęcie własnej działalności gospodarczej, wspieranie lokalnego kapitału społecznego, poprzez aktywizację zawodową i angażowanie ludzi młodych w rozwój obszaru, jak również wsparcie usług świadczonych dla lokalnej społeczności w zakresie opieki nad dziećmi i usług czasu wolnego dla młodzieży. Te różnorodne, ale kompleksowe działania (praca lub firma, opieka i infrastruktura dla dzieci i młodzieży, wzmacnianie aktywności mieszkańców) mogą w dłuższej perspektywie czasowej przyczynić się do zmniejszenia migracji i zatrzymania odpływu ludzi młodych z obszaru LSR.

Gospodarka lokalna i rynek pracy, przedsiębiorczość.

Na specyfikę obszaru LGD zdecydowanie wpływa **struktura agrarna gospodarstw rolnych, duże rozdrobnienie i mała powierzchnia gospodarstw rolnych** (potwierdza to 46% badanych). Ma on charakter rolniczo – usługowy, znaczna część społeczeństwa utrzymuje się z pracy zarówno w indywidualnych gospodarstwach rolnych, jak i w przemyśle, budownictwie, handlu czy usługach. Jedną z zasadniczych gałęzi w skali całej regionalnej gospodarki są małe i średnie przedsiębiorstwa (wg badanych 20%). Od ich działania zależna jest w dużej mierze kondycja lokalnego rynku pracy. Bardzo często przedsiębiorstwa te stanowią o sile rozwoju ekonomicznego gmin i całego obszaru LGD, stanowiąc jedno z najważniejszych źródeł utrzymania mieszkańców.

Miernikiem obrazującym nasycenie przedsiębiorczością w danym regionie jest wskaźnik liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności. W woj. podkarpackim na przestrzeni lat 2017-2022 jego wartość systematycznie wzrastała – w 2020 r. wyniósł on 899, jednak w rankingu województw pod

względem tego wskaźnika nasze województwo zajmowało ostatnią lokatę w kraju. Rozwój przedsiębiorczości w naszym województwie, które wg danych GUS za 2020 r. plasuje się na ostatnim miejscu w kraju także pod względem liczby przedsiębiorstw zatrudniających od 0-9 pracowników na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym (wartość dla woj. podkarpackiego 1399,8; dla kraju 1974,9; dla porównania woj. mazowieckie 2698,8), wymaga zintensyfikowanych działań i dalszego wsparcia. Podkarpacie zajmuje również ostatnie miejsce w kraju pod względem liczby os. fizycznych prowadzących dział. gosp. na 10 tys. mieszkańców (663 – woj. podkarpackie, kraj 862, woj. mazowieckie 1067). Jesteśmy na przedostatnim miejscu, pod względem nowo zarejestrowanych podmiotów w rejestrze REGON.

Według danych opublikowanych przez GUS na terenie gmin należących do LGD „Kraina Nafty”, w bazie REGON zarejestrowane były w 2022 r. 5422 podmioty gospodarcze. Stanowiło to 58,8% wszystkich podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie powiatu krośnieńskiego.

Tabela 9 Zmiany liczby podmiotów gospodarczych w gminach objętych LSR

Nazwa Gminy	2017		2022		Wzrost liczby zarejestrowanych podmiotów w okresie 2017-2022
	liczba zarejestrowanych podmiotów w REGON	odsetek w powiecie	liczba zarejestrowanych podmiotów w REGON	odsetek w powiecie	
Chorkówka	814	10,5%	986	10,7%	172
Dukla	839	10,8%	1 005	10,9%	166
Iwonicz-Zdrój	831	10,7%	975	10,6%	144
Jedlicze	948	12,2%	1 131	12,3%	183
Miejsce Piastowe	1 002	12,9%	1 158	12,5%	156
Jaśliska	126	1,6%	167	1,8%	41

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Liczba podmiotów zarejestrowanych w REGON w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w 2021 r.: Gmina Chorkówka - 71; Gmina Dukla – 70, Gmina Iwonicz-Zdrój – 91, Gmina Jedlicze – 73, Gmina Miejsce Piastowe – 85, Gmina Jaśliska – 77 (dane GUS).

Niekorzystne zmiany na podkarpackim rynku pracy, w tym także na naszym obszarze, wynikające z czynników demograficznych, ekonomicznych, rozwoju technologii, ale i osłabienia epidemią COVID-19, skutkujące utrzymującym się wysokim na tle kraju poziomem bezrobocia, wskazują na konieczność podjęcia działań aktywizacyjnych na rzecz wsparcia osób w trudnej sytuacji na rynku pracy - os. bezrobotnych, kobiet, os. starszych i młodych do 25 r.ż. **Region ma jeden z najwyższych wskaźników bezrobocia w kraju, wyższy o ok. 3 punkty procentowe od wskaźnika dla Polski, wynoszący wg danych z listopada 2020 r. 8,9%.** Na ten wzrost składa się także destabilizacja rynku pracy wywołana spadkiem koniunktury gosp. oraz zwolnieniami w wyniku pandemii, a także wybuchem konfliktu zbrojnego na Ukrainie, sąsiadującej z naszym krajem i województwem. **Najliczniejszą grupę wymagającą wsparcia w regionie stanowią osoby długotrwale bezrobotne,** które stanowią 55,2% ogółu bezrobotnych. Ich liczba w stosunku do roku poprzedniego wzrosła o 13,2%. **Problem długotrwałego bezrobocia dotyczy głównie osób z terenów wiejskich,** gdzie odsetek ten sięga 61% ogółu osób niezatrudnionych. **Dostrzegalny jest problem niewystarczającego udziału kobiet w rynku pracy. Pandemia pokazała, że poszkodowane są także osoby młode, dopiero wchodzące na rynek pracy.** Odsetek osób do 30 r.ż. w regionie stanowi 28,5% ogółu bezrobotnych. Statystycznie częściej grozi im utrata pracy, napotykają większe bariery przy wejściu na rynek, spowodowane chociażby mniejszym popytem ze strony pracodawców, zakłóceniami procesu kształcenia z powodu ograniczeń lub przerwania edukacji. Osoby bez stażu pracy i ze stażem do 5 lat stanowią w sumie 61,1% ogółu bezrobotnych w województwie.

Problem bezrobocia dotyka w sposób bezpośredni obszar objęty LSR. Jest to istotny dla tego obszaru problem, z uwagi na obszary wiejskie, brak większych ośrodków przemysłowych, dużą odległość od większych miast oraz peryferyjne położenie.

Diagnoza obszaru dokonana przy udziale mieszkańców w zakresie ich potrzeb i oczekiwań, została poprzedzona analizą ekonomiczną – gospodarczą obszaru pod kątem rynku pracy i poziomu bezrobocia, w oparciu o dane GUS.

Tabela 10 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym

Gmina Chorkówka	3,6 %
Gmina Dukła	3,8 %
Gmina Iwonicz-Zdrój	3,3 %
Gmina Jedlicze	2,9 %
Gmina Miejsce Piastowe	2,8 %
Gmina Jaśliska	3,6 %

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Według stanu na koniec października 2022 r. na terenie działania Powiatowego Urzędu Pracy w Krośnie (obejmującego obszar LGD „Kraina Nafty”) zarejestrowanych było 2518 bezrobotnych, w tym 1434 kobiety (56,9 %).

Tabela 11 Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w PUP Krosno w 2022 r.

Wyszczególnienie	Liczba bezrobotnych wg stanu na koniec IX 2022 r.	Liczba bezrobotnych wg stanu na koniec X 2022 r.	Wzrost/spadek w stos. do poprzedniego m-ca
<i>Krosno</i>	709	680	-29
<i>Powiat krośnieński</i>	1836	1838	2
Gmina Dukła	290	289	-1
Gmina Jaśliska	50	45	-5
Gmina Jedlicze	225	228	3
Gmina Iwonicz-Zdrój	185	178	-7
Gm. Miejsce Piastowe	200	208	8
Gmina Chorkówka	277	281	4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PUP Krosno.

Stopa bezrobocia w końcu września 2022 r. w województwie podkarpackim wynosiła 8,7 % (była wyższa od krajowej o 3,6 pkt. procentowych). W powiecie krośnieńskim stopa bezrobocia wynosiła 7,1 %.

Wśród ogółu bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Krośnie na koniec października 2022 r. odnotowano:

- 568 bezrobotnych do 30 roku życia tj. 22,6% ogólnej liczby bezrobotnych,
- 289 bezrobotnych do 25 roku życia tj. 11,5% ogólnej liczby bezrobotnych,
- 1255 długotrwale bezrobotnych, tj. 49,8%,
- 463 kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka tj. 18,4 %,
- 664 bezrobotnych powyżej 50 roku życia tj. 26,4%,
- 747 bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych tj. 29,7%,
- 485 bezrobotnych bez doświadczenia zawodowego tj. 19,3%,
- 356 bezrobotnych niepełnosprawnych, tj. 14,1%.

Obszar LGD „Kraina Nafty” charakteryzuje się stosunkowo wysokim bezrobociem, o tendencji wzrostowej. Biorąc za punkt wyjściowy, stan na koniec grudnia 2022 r., stopa bezrobocia dla powiatu krośnieńskiego zwiększyła się do poziomu 7,8% (grudzień 2020 - 6,7%, grudzień 2021 - 5,5%), mimo tego jest niższa od stopy bezrobocia dla województwa podkarpackiego (8,8%). Struktura bezrobotnych w powiecie krośnieńskim w 2022 r. pokazuje, iż najwięcej zarejestrowanych bezrobotnych jest w wieku pow. 50 r.ż., prawie ¼ bezrobotnych to osoby do 30 r.ż., blisko połowa bezrobotnych to osoby długotrwale bezrobotne, ponad 70% bezrobotnych to osoby zamieszkujące tereny gmin wiejskich lub miejsko-wiejskich, a ponad 47% nie posiada doświadczenia zawodowego lub kwalifikacji zawodowych

Jak wynika z badania „Rynek pracy a osoby bezrobotne 50+. Szanse i bariery”, coraz większy problem stanowią osoby bezrobotne po 50 r.ż., które są słabo wykształcone, posiadają kwalifikacje niedopasowane do aktualnych wymogów rynku pracy, a więc po utracie zatrudnienia jest im bardzo trudno zdobyć nową pracę i powrócić na rynek pracy. Aby poprawić ich sytuację na lokalnym rynku pracy konieczne jest wsparcie tych osób, w zakresie zdobywania nowych kwalifikacji, odpowiadających aktualnym potrzebom rynku pracy oraz poszerzanie już zdobytych umiejętności np. w zakresie umiejętności komputerowych czy językowych². Niewątpliwie ważne jest także tworzenie dla tych osób warunków umożliwiających zakładanie własnej działalności, która pozwoli im na powrót na rynek pracy.

Niewątpliwie zmieniająca się sytuacja demograficzna wymusza zmianę kierunku rozwoju przedsiębiorczości na obszarze i dostosowywanie wspieranych usług, w kierunku osób starszych czy z niepełnosprawnościami. W związku ze zmieniającą się strukturą społeczeństwa, w ciągu najbliższych kilku lat pojawi się zapotrzebowanie na usługi skierowane do osób starszych i to one będą stanowić główny trzon odbiorców usług – klientów. Tak więc odpowiadając na takie zapotrzebowanie w LSR, zaplanowano **działania w zakresie rozwijania przedsiębiorczości i usług w zakresie srebrnej gospodarki, zwanej również gospodarką senioralną** – jest to system wytwarzania, dystrybucji i konsumpcji dóbr i usług ukierunkowany na wykorzystanie potencjału nabywczego osób starszych i starzejących się oraz zaspokajający ich potrzeby konsumpcyjne, bytowe oraz zdrowotne. Tak więc zakłada się wsparcie dział. gosp. ukierunkowanych na zaspokajanie potrzeb osób starszych i z niepełnosprawnościami i świadczących usługi skierowane do tej grupy docelowej.

Istotnym zagadnieniem związanym ze starzejącym się społeczeństwem jest **problem wykluczenia cyfrowego** wśród osób starszych, mieszkańców wsi. Także i w tej kwestii pragniemy podjąć działania zapobiegające wykluczeniu. **Planowane działania w obszarze cyfryzacji mają przyczynić się do podnoszenie umiejętności cyfrowych osób starszych, w szczególności pod kątem e-usług publicznych oraz w obszarze zdrowia.**

Sytuacja na rynku pracy i stopień bezrobocia, są głównymi przyczynami problemów społecznych, w tym ubóstwa, wykluczenia społecznego i marginalizacji określonych grup społecznych. Skala tych zjawisk stopniowo się zmniejsza, m.in. poprzez działalność organizacji społecznych i instytucji publicznych (MOPS, GOPS, PCPR), jednakże w dalszym ciągu jest to istotny problem, którego niwelowanie wpływać będzie na poprawę jakości życia na obszarze LGD. Realizacja inicjatyw w zakresie wspierania i rozwijania lokalnej przedsiębiorczości, zakładania firm i tworzenia nowych miejsc prac na obszarach wiejskich, wpłynie na rozwiązywanie zidentyfikowanych problemów w sferze życia gospodarczego. Promocja samozatrudnienia i wsparcia przedsiębiorstw, jest niejako warunkiem koniecznym do poprawy sytuacji ekonomicznej mieszkańców. Z uwagi na zakres możliwy do realizacji, **wsparcie objęte będą branże lub grupy docelowe, szczególnie grupy w niekorzystnej sytuacji, wpisujące się w cele-zakresy tematyczne – określone w LSR, jako niezbędne czynniki rozwojowe dla tego obszaru.**

Obszar LGD, mimo wielu dysproporcji w zakresie rozwoju przedsiębiorczości, posiada potencjał do stworzenia oraz **rozwijania innowacyjnych i technologicznych przedsiębiorstw** i tworzenia nowych

---

² Badanie „Rynek pracy a osoby bezrobotne 50+. Szanse i bariery”, oprac. Barbara Rysz-Kowalczyk, Akademia Rozwoju Filantropii w Polsce.

miejsc pracy dla swoich mieszkańców, szczególnie w coraz lepiej rozwijającej się branży turystycznej, która dla terenów słabo rozwiniętych przemysłowo, jest nadzieją na zatrudnienie i źródło zarobkowania. Kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru ma **branża turystyczna i okololeturystyczna** (48% - potwierdza to badanie ankietowe), która z jednej strony wpływa na rozwój ekonomiczny regionu, a jednocześnie jest niezbędna do rozwoju turystyki i zachowania dziedzictwa lokalnego.

Wg danych GUS dla powiatu krośnieńskiego udzielone noclegi w okresie I-XII 2020 r. wyniosły 24 125, liczba turystów korzystających z noclegów na 1000 ludności: 348,57. Za obszar dobrze rozwinięty pod względem turystycznym, uznaje się ten, dla którego wartość wskaźnika Schneidera osiąga liczbę 500. Dla Krosna jego wartość od lat systematycznie rośnie osiągając w 2019 r. 83,2 punkty (2014 r. - 45,79; 2018 r. - 69,37). Liczba obiektów noclegowych, w tym gospodarstw agroturystycznych i pensjonatów, na obszarze LGD sięga blisko 100. Trudno jednak ten obszar zaliczyć do obszarów w pełni rozwiniętych turystycznie.

Branża turystyczna stale się rozwija, wymaga jednak wprowadzania kompleksowych, zintegrowanych ofert produktów i usług turystyki wiejskiej, aby była w stanie w pełni zaspokoić rosnące potrzeby turystów krajowych i zagranicznych. Oczekiwania turystów skupiają się na kompleksowej obsłudze, która obejmuje zakwaterowanie, wyżywienie oparte na lokalnych, tradycyjnych produktach, zapewnienie atrakcji, zwiedzanie ciekawych miejsc, poznawanie tradycji, kultury i historii, walorów przyrodniczych, a więc pełnego i aktywnego wykorzystania czasu pobytu. Taka forma podejścia do turystyki, korzystnie wpływać będzie na rozwój ekonomiczny obszaru, gdyż angażuje różne branże w kontekście osiągnięcia wspólnego celu – rozwój turystyki. Słabym punktem obszaru, wymagającym interwencji jest **niska innowacyjność przedsiębiorstw** (def. Innowacyjności LSR zawarta jest w rodz. VII) oraz brak odpowiedniego zaplecza inwestycyjnego, brak innowacyjnych, zintegrowanych ofert służących wsparciu turystyki. W związku z tym lokalne podmioty gospodarcze nie są konkurencyjne w stosunku do innych firm. **Rozwój przedsiębiorczości z branży turystycznej wpłynie na podniesienie jakości życia mieszkańców oraz rozwój ekonomiczny obszaru.** Odpowiedzią na zidentyfikowane problemy będzie wspieranie podejmowania i rozwijania działalności gospodarczej, tworzenia nowych miejsc pracy, tworzenia zintegrowanych ofert turystycznych, w ramach wsparcia na realizację strategii.

Kultura, rekreacja, turystyka, przestrzeń publiczna i infrastruktura.

Ogromnym bogactwem terenu LGD „Kraina Nafty” jest **nieskażona przyroda z malowniczym krajobrazem** (Beskid Niski, Jaślicki Park Krajobrazowy), sprzyjająca rozwojowi turystyki, głównie pieszej i rowerowej oraz agroturystyki. Obszar LGD to atrakcyjne miejsca dla turystów i amatorów aktywnego wypoczynku (narciarstwo, turystyka konna, turystyka rowerowa, paralotniarstwo). Walorem obszaru jest także **lecznictwo uzdrowiskowe zlokalizowane w Iwoniczu – Zdroju** (zdaniem 42% badanych), wykorzystujące lokalne zasoby przyrodnicze i wody mineralne, przyciągające liczne grono turystów i kuracjuszy. Cennym zasobem są **tradycje naftowe** (wg 23% badanych), związane z Muzeum Przemysłu Naftowego i Gazowniczego w Bóbrce oraz wpisujące się w obraz całego obszaru liczne kopanki i szyby naftowe. Złóża ropy naftowej eksploatowane były tu od momentu wynalezienia przez Ignacego Łukasiewicza sposobu ich wydobycia i przetwórstwa. Przez długi okres czasu przemysł naftowy kształtował rozwój gospodarczy tego regionu. Ropa naftowa stanowi atrakcję turystyczną tego obszaru – jest tzw. produktem lokalnym, wokół którego buduje się markę i rozwija promocję regionu.

Specyfika obszaru LGD „Kraina Nafty” to bogactwo krajobrazu, zasoby przyrodnicze i bogactwa naturalne, wspólne korzenie i podobne doświadczenia historyczne, dominacja osadnictwa rolniczego, podobny układ zabudowy wiejskiej (dworki), występowanie obiektów o dużej wartości historycznej i kulturowej (zabytki kultury materialnej i sakralnej), kultywowanie tradycji i obrzędów poprzez prężnie działające organizacje społeczne (OSP, KGW, NGO), działalność zespołów folklorystycznych i rękodzieło.

Turystyka jest jedną z branż, która w ostatnich latach rozwija się niezwykle dynamicznie, ważne jest, aby turystyczne obszary rozwijały się z poszanowaniem lokalnych zasobów, bogactw przyrody, kultury i historii, czyli w myśl koncepcji turystyki zrównoważonej. Dlatego niezwykle istotne jest tworzenie i promowanie konkurencyjnych i zintegrowanych produktów turystycznych, szeroko wykorzystujących bogaty potencjał regionu, do których zaliczyć można szlaki turystyczne, miejsca atrakcyjne przyrodniczo oraz zabytki.

Wspólnym wyzwaniem dla obszarów kultury i turystyki jest odbudowanie aktywności turystyczno-kulturalnej, szczególnie dotkniętej wskutek pandemii COVID-19. Doprowadziło to do znacznego spadku ruchu turystycznego ogółem, jak i uczestnictwa w życiu kulturalnym i społecznym. Straty sektora turystycznego za 2020 r. są ogromne. Istotnie ucierpiał również sektor kultury, w następstwie wprowadzonych regulacji prawnych zakazujących lub istotnie ograniczających funkcjonowanie placówek kultury. Tym samym silnie zidentyfikowano potrzebę wprowadzenia zmian w dotychczasowym funkcjonowaniu placówek. Koniecznym jest w szczególności dostosowanie bieżącej oferty do postępujących zmian w dziedzinie kultury, w tym poszukiwaniu nowych rozwiązań dążących do efektywnego wykorzystania potencjału kulturalnego regionu, w szczególności szerszego udostępnienia dóbr kultury. W tym miejscu podkreślić należy, że region posiada bardzo bogaty potencjał oparty na pograniczu narodowościowym, etnicznym i wyznaniowym oraz działalności instytucjonalnej w obszarze kultury.

Kolejnym obszarem objętym LSR będzie zachowanie dziedzictwa kulturowego i ochrona środowiska przyrodniczego. LGD posiada bogactwo walorów i zasobów kulturowych obszaru, które zdaniem mieszkańców należy pielęgnować, promować i wzmacniać tym samym tożsamość mieszkańców z regionem. Bogate tradycje zobowiązują kolejne pokolenia do aktywności w dziedzinie kultury, tradycji, folkloru, jednakże niewystarczające zaangażowanie środków własnych lokalnych organizacji i instytucji kultury nie pozwalają na prowadzenie działalności kulturowej na odpowiednim poziomie. **Duże koszty organizacji imprez, renowacji zabytków, prac konserwatorskich, wysokie koszty publikacji, niewystarczające wyposażenie podmiotów z dziedziny kultury, niska wiedza mieszkańców i turystów na temat walorów kulturowych obszaru, niewystarczający poziom świadomości ekologicznej wśród mieszkańców** (to najczęściej wskazywane problemy w tej sferze) sprawiają, że konieczne jest ukierunkowanie działań LGD w tym zakresie. **Mocną stroną obszaru jest duża ilość aktywnych organizacji pozarządowych** (ponad 300), których członkowie chcą podejmować inicjatywy społeczne w tym zakresie. Z uwagi na tak liczny sektor społeczny, **LGD będzie animować lokalne organizacje do współpracy i wspólnego podejmowania inicjatyw nie tylko w ramach LSR, gdzie punktowane będzie partnerstwo, ale będzie także swego rodzaju platformą do wymiany doświadczeń, wspólnego poszukiwania partnerów i wspólnych działań. Aspekt współpracy lokalnej, budowania partnerstwa i łączenia interesów, jest wielokrotnie podejmowany w całym dokumencie strategicznym jakim jest LSR.**

Czynnikiem wpływającym na rozwój turystyczny obszaru jest bogactwo fauny i flory, czyste środowisko naturalne i położenie na obszarach chronionych Natura 2000. Stanowią one **potencjał do rozwoju turystyki**, stąd istotne jest **podniesienie świadomości mieszkańców w zakresie ochrony środowiska i działań proekologicznych.** Dzięki tym działaniom możliwe będzie wielopokoleniowe zachowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, w możliwie jak najmniej zmienionym stanie dla przyszłych pokoleń i turystów. Mocną stroną jest coraz większy stopień wykorzystania odnawialnych źródeł energii wśród mieszkańców i w ramach inwestycji publicznych.

Na obszarze LGD „Kraina Nafty” działalność kulturalna, sportowa i rekreacyjna realizowana jest przez Gminne Centra Kultury, Sportu i Czytelnictwa (Gmina Chorkówka, Miejsce Piastowe, Jaślicka) lub Gminne Ośrodki Kultury (Gmina Iwonicz-Zdrój, Jedlicze, Dukla) oraz Gminne Ośrodki Sportu i Rekreacji (Gmina Jedlicze i Dukla). Instytucje kultury i sportu prowadzą wielokierunkową działalność w zakresie wychowania, edukacji, upowszechniania kultury i wychowania fizycznego, wychodzącą naprzeciw potrzebom i oczekiwaniom społeczności lokalnej.

Istotnym obszarem interwencji, w zakresie którego LGD zamierza podjąć działania jest szeroko rozumiana infrastruktura, przestrzeń publiczna i baza turystyczna. Analiza obszaru oraz konsultacje z mieszkańcami pozwoliły na zdefiniowanie następujących problemów w tej dziedzinie: **niewykorzystywany w pełni potencjał do rozwoju turystyki (43%), słabo rozwinięta baza turystyczna LGD (49%), niewystarczająco rozwinięta infrastruktura publiczna (65%), społeczna, w tym dla osób niepełnosprawnych (41%), drogowa i duże koszty na realizację i utrzymanie inwestycji infrastrukturalnych, sportowych, rekreacyjnych.**

Odpowiedzią na zidentyfikowane problemy będzie rozwój, unowocześnienie i zmodernizowanie bazy turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej oraz infrastruktury publicznej, w tym przystosowanie dla osób starszych, z niepełnosprawnościami lub szczególnymi potrzebami, gdyż braki tego typu infrastruktury są

bardzo widoczne na obszarze LGD „Kraina Nafty”. Działanie to wpłynie na wykreowanie pozytywnego wizerunku obszaru, poprawę jakości życia mieszkańców, jak również podniesienie atrakcyjności turystycznej, a co za tym idzie wzrost ruchu turystycznego, który przyczyni się do poprawy sytuacji ekonomicznej mieszkańców obszaru.

Edukacja.

Pomimo poprawy dostępności edukacji przedszkolnej w województwie podkarpackim (udział dzieci objętych opieką przedszkolną w wieku 3-5 lat osiągnął w 2022 r. 85,7,3% dla kraju – 88,3%), nadal występują gminy, w których poziom jej upowszechniania jest niski. Widoczne są dysproporcje pomiędzy terenami miejskimi i wiejskimi (szczególnie położonymi peryferyjnie). Na obszarze LGD: najwyższy wskaźnik wykazuje gm. Miejsce Piastowe - 86,8; gm. Iwonicz-Zdrój - 78,6; gm. Chorkówka - 77,5; gm. Dukla - 71,8; stosunkowo niski wskaźnik wykazuje gm. Jedlicze - 66,3; najniższy występuje w gm. Jaśliska - 54,5. Największą liczbę punktów opieki żłobkowej na terenie LGD ma gm. Miejsce Piastowe (3), po jednym w gm. Dukla, Jedlicze i Chorkówka, brak tego typu miejsc występuje na terenie gm. Iwonicz-Zdrój i Jaśliska.

Należy zwiększyć liczbę punktów opieki dla dzieci i podnieść efektywność kształcenia oraz włączenia społecznego uczniów, przy uwzględnieniu ich zróżnicowanych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych. Zdaniem ponad połowy ankietowanych niezbędne są **działania wspierające kreatywność uczniów, rozwijanie indywidualnych zdolności oraz usuwanie barier w środowisku nauczania i wychowania**. Mając na uwadze postęp cywilizacyjny i technologiczny należy wdrażać niekonwencjonalne ścieżki, projekty i zajęcia edukacyjne kształtujące umiejętności oraz kwalifikacje dzieci i młodzieży. Istotne będą działania z zakresu **edukacji poza formalnej umożliwiające uczniom realizację zainteresowań i zdobywanie konkretnych umiejętności**.

Środowisko.

Na szczególną uwagę zasługują powstające na naszym obszarze w ostatnim czasie gospodarstwa agroturystyczne, ekologiczne, rolne produkujące zdrową żywność i rozwijające się rolnictwo ekologiczne. Trendowi temu sprzyja nieskażone środowisko naturalne. Na terenie LGD jest ok. 20 gospodarstw / producentów posiadających certyfikat ekologiczny.

Działalność związana z ochroną środowiska oraz zmniejszeniem negatywnego wpływu działalności człowieka na przyrodę oraz klimat stanowi ważny aspekt funkcjonowania obszaru LGD „Kraina Nafty” (wg ponad połowy ankietowanych). W ostatnich latach podjęto szereg działań mających na celu poprawę stanu środowiska naturalnego i jego ochronę. Na obszarze gmin należących do LGD postępuje stała rozbudowa sieci kanalizacyjnej. Podejmowane są działania zmierzające do rewitalizacji cieków wodnych. Mieszkańcy wszystkich gmin mają także możliwość uzyskania dotacji celowej na wymianę źródła ogrzewania i inwestycji termomodernizacyjnych w ramach programu „Czyste Powietrze”.

Kwestia zmian klimatu jeszcze kilka lat temu bardzo odległa stała się teraz tematem bardzo bliskim, widocznym w codziennym życiu. Koniecznym jest prowadzenie **edukacji ekologicznej**, zmierzające do zmiany postaw i upowszechnienia ekologicznych praktyk, **kształtowanie właściwych postaw proekologicznych**, ale przede wszystkim podejmowanie konkretnych działań i inwestycji, które w perspektywie długoterminowej przyniosą korzyści w sferze środowiskowej i ekologicznej, co również znajdzie odzwierciedlenie w ramach planowanych działań w LSR.

Grupy docelowe ujęte w strategii to: mieszkańcy – osoby fizyczne (w tym dzieci, młodzież, rodziny, osoby starsze, osoby młode do 25 r.ż.), rolnicy z małych gospodarstw rolnych, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, w tym KGW oraz turyści.

Wśród grup docelowych szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR, w tym grup w niekorzystnej sytuacji, wsparciem zostaną objęte: osoby starsze po 60 r.ż, osoby z niepełnosprawnościami, osoby młode do 25 r. ż., kobiety, bezrobotni.

LGD przewiduje następujące sposoby animacji, komunikacji i informowania lokalnej społeczności o działaniach na rzecz osób z grup w niekorzystnej sytuacji (stosowane podejście do każdej z grup):

- strona internetowa LGD oraz strony internetowe Gmin i GOK-ów z obszaru LGD – mające zapewnić przepływ informacji na obszarze;
- media społecznościowe – prosty i szybki przekaz do bardzo szerokiego grona odbiorców, ludzi młodych, po osoby publiczne czy osoby starsze, kobiety, os. bezrobotne, os. z niepełnosprawnościami;
- plakaty, ogłoszenia, informacje na tablicach ogłoszeń np. w urzędach gmin - tradycyjne metody publikowania informacji, sprawdzają się szczególnie w małych miejscowościach, są kierowane do osób starszych, które posiadają umiejętności cyfrowych lub w małym stopniu korzystają z mediów;
- spotkania informacyjno-konsultacyjne,
- doradztwo w Biurze LGD.

Wybór narzędzi jest szeroki i powinien zapewnić dotarcie do w/w grup społecznych, zarówno pod kątem wieku, umiejętności, aktywności zawodowej, gdyby jednak pożądany efekt w postaci składanych projektów, udziału w wydarzeniach nie został osiągnięty, to wówczas dobierane będą działania komunikacyjne bardziej dostosowane do danej grupy docelowej np. ogłoszenia parafialne w przypadku osób starszych, mieszkańców, ulotki w lokalnych sklepach i miejscach użyteczności publicznej, bezpośrednie informacje w terenie, poprzez sołtysów, radnych, lokalnych liderów. Trudno jest na tym etapie przewidzieć możliwe nieprawidłowości i niepowodzenia, ale stosowane dotychczas różne metody aktywizacji, animacji i komunikacji ze społecznością lokalną okazywały się trafione, odpowiednio dobrane do grup docelowych i skuteczne.

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych metod diagnostycznych. Służy uporządkowaniu i segregacji informacji, stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Poniżej przedstawiono analizę SWOT, która określa mocne i słabe strony, ale także szanse i zagrożenia w odniesieniu do bloków tematycznych uwzględnionych w Strategii.

Analiza SWOT jest narzędziem pozwalającym na zidentyfikowanie i ocenę: silnych stron (strengths) – cech wewnętrznych obszaru LSR, które wpływają na jego rozwój; słabych stron (weaknesses) – cech wewnętrznych, które mogą blokować rozwój; szans (opportunities) – uwarunkowań zewnętrznych, które nie zależą bezpośrednio od podmiotu, a które odpowiednio wykorzystane mogą przyczynić się do rozwoju; zagrożeń (threats) – uwarunkowań zewnętrznych, na które nie mamy bezpośredniego wpływu, a które mogą hamować rozwój obszaru. W ramach prac nad LSR przeprowadzono badanie ankietowe wśród mieszkańców obszaru, którego celem była identyfikacja głównych problemów oraz propozycji ich rozwiązań i oczekiwanych działań prorozwojowych.

Na ich podstawie zidentyfikowano następujące problemy – słabe strony oraz silne strony obszaru LGD oraz szanse mogące warunkować jego rozwój.

Problem jest tu rozumiany jako nieakceptowana sytuacja odnosząca się do podmiotu strategii, uniemożliwiająca utrzymanie pożądanego stanu lub osiągnięcie zamierzonych celów/rezultatów. Problem, to także nieakceptowany skutek oddziaływania wewnętrznych lub zewnętrznych czynników rozwojowych.

Problemy/ słabe strony/ zagrożenia:

- Starzejące się społeczeństwo.
- Migracja młodych, wykwalifikowanych osób poza teren gminy.
- Brak lub mała liczba atrakcyjnych ofert pracy na lokalnym rynku pracy.
- Niska konkurencyjność lokalnych przedsiębiorstw.
- Niski poziom płac w regionie.
- Ograniczona oferta opieki i spędzania wolnego czasu dla seniorów.
- Niewystarczająca opieka żłobkowa i ograniczona dostępność opieki przedszkolnej.
- Niewystarczające wsparcie specjalistyczne i finansowe dla rodzin z problemami.

- Brak dodatkowych zajęć sportowych w szkołach (np. nauka pływania, tańca, śpiewu itp.).
- Ograniczona oferta sportowo-rekreacyjna dla dzieci, młodzieży i dorosłych.
- Niewystarczająco rozwinięta infrastruktura rekreacyjna i turystyczna.
- Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura komunikacyjna lub jej zły stan (drogi, chodniki, oświetlenie).
- Nie w pełni rozwinięta infrastruktura techniczna (wodociągi, gaz, elektryczność, kanalizacja).
- Nie w pełni wykorzystany potencjał turystyczny obszaru.
- Ograniczona dostępność obiektów i przestrzeni publicznych dla osób z niepełnosprawnościami.
- Zjawisko wykluczenia społecznego osób z niepełnosprawnościami.
- Niewystarczająco szeroka i atrakcyjna oferta kulturalna.
- Niski poziom uczestnictwa mieszkańców w wydarzeniach kulturalnych.
- Niski poziom aktywności społecznej mieszkańców.
- Przypadki wykluczenia cyfrowego mieszkańców.
- Niezadawalająca świadomość ekologiczna części mieszkańców.
- Zanikająca produkcja w małych gospodarstwach rolnych, niewykorzystany potencjał gosp. Rolnych i agroturystycznych.
- Mała ilość gospodarstw ekologicznych.
- Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura noclegowa i turystyczna.
- Niewystarczająco rozwinięta baza gospodarstw agroturystycznych, ekologicznych, miejsc noclegowych, niska świadomość mieszkańców z korzyści wynikających ze świadczenia usług turystycznych.
- Niewystarczający poziom oferty edukacyjnej umożliwiającej m.in. rozwój postaw kreatywnych i innowacyjnych u uczniów.
- Ograniczone możliwości podnoszenia kwalifikacji zawodowych.
- Niski poziom cyfryzacji obszaru.
- Mała ilość miejsc rekreacji i wypoczynku dla mieszkańców i turystów (plac zabaw, zielone sale fitness, parki linowe, altany, świetlice wiejskie).
- Bariery architektoniczne w miejscach publicznych, w tym dla osób niepełnosprawnych.
- Duża ilość osób korzystających z pomocy społecznej.
- Brak lub mała ilość usług społecznych i opiekuńczych.
- Zbyt mała ilość działań skierowanych do rodzin z trudnościami wychowawczymi.
- Słaba oferta pozaszkolnych zajęć edukacyjnych.

Mocne strony /szanse:

- Systematyczna poprawa infrastruktury technicznej, drogowej i bazy sportowo-rekreacyjnej.
- Bogata działalność kulturowa i sportowa (zespoły, KGW, twórcy, kluby sportowe, imprezy kulturalne).
- Liczne zabytki kultury i historii (miejsca kultu religijnego, kościoły, cerkwie, architektura, skanseny, muzea).
- Uzdrowisko z bazą leczniczo-sanatoryjną.
- Korzystne położenie geograficzne na głównych ciągach komunikacyjnych oraz transgraniczność regionu.
- Indywidualna inicjatywa i przedsiębiorczość mieszkańców, wzrastająca ilość podmiotów gospodarczych.
- Istniejący potencjał dla rozwoju turystyki, walory przyrodniczo - krajobrazowe, szlaki turystyczne, obszary chronione, czyste rzeki, bogactwo surowców naturalnych (wody mineralne, gaz ziemny, ropa naftowa, piasek, żwir).
- Pozytywny stosunek władz lokalnych dla inicjatyw społecznych.
- Zwiększająca się aktywność społeczna.
- Promocja i wsparcie rozwoju obszaru za pośrednictwem LGD.
- Budowa drogi S19.

„Kraina Nafty” to kolebka przemysłu naftowego związana z osobą Ignacego Łukasiewicza, obszar dobrze rozwinięty gospodarczo i ekonomicznie, atrakcyjny dla mieszkańców i turystów, otwarty na współpracę. To

region z malowniczym krajobrazem, bogatym dziedzictwem kulturowym, obszarami chronionymi i uzdrowiskowymi, dużym potencjałem społecznym, zmierzającym do rozwoju ekonomicznego i społeczno-kulturowego mieszkańców i obszaru.

Wizja obszaru LGD „Kraina Nafty” stanowi wyobrażenie o sytuacji obszaru w przyszłości, określa jej stan docelowy, który zostanie osiągnięty poprzez współpracę przedstawicieli wszystkich sektorów i grup interesu, partnerów oraz mieszkańców w realizacji zaplanowanych w ramach strategii celów i działań.

Obszar LGD „Kraina Nafty” to nowoczesne gminy zapewniające wysoką jakość życia i rozwój mieszkańców, przyciągające turystów oraz tworzące atrakcyjne warunki prowadzenia działalności gospodarczej i turystycznej, z poszanowaniem zasad zrównoważonego rozwoju. Infrastruktura publiczna odpowiada na potrzeby mieszkańców i charakteryzuje się dostępnością. Widoczna jest wspólna dbałość o harmonijny rozwój i poszanowanie środowiska naturalnego. Oferta kulturalna odpowiada na potrzeby zarówno osób starszych jak i młodych, którzy przyszłość wiążą ze swoją małą ojczyzną. Integracja społeczna przynosi korzyści w postaci aktywnych i zaangażowanych mieszkańców, działających wspólnie na rzecz rozwoju gminy i obszaru LSR. Partnerskie zarządzanie oparte na wspólnym dialogu wszystkich grup interesu podnosi komfort życia mieszkańców oraz jakość i dostępność usług publicznych.

Kapitał ludzki i kapitał społeczny są w dzisiejszych czasach podstawowym czynnikiem rozwoju społeczno-gospodarczego. Najważniejszą wartością LGD jest więc społeczność lokalna - mieszkańcy, dla których odpowiednio do ich potrzeb, należy zapewnić dobrej jakości usługi społeczne oraz atrakcyjną przestrzeń publiczną. Dzięki takim działaniom, obszar Krainy Nafty będzie miejscem przyjaznym i bezpiecznym, otwartym na wszystkie grupy społeczne i wspierającym ich aktywność. Ważnym elementem rozwoju LSR są również przedsiębiorcy, których należy wspierać w rozwijaniu przedsiębiorczości lokalnej i turystyki, a także dziedzictwo kulturowe i środowisko przyrodnicze wraz z jego walorami turystyczno-rekreacyjnymi. Aktywność mieszkańców wspierana będzie także poprzez zapewnienie dostępu do usług z zakresu kultury i rekreacji. Buduje to również tożsamość lokalną i sprzyja integracji mieszkańców.

Rozdział V

SPÓJNOŚĆ, KOMPLEMENTARNOŚĆ I SYNERGIA

Podejście LEADER, jest podejściem unikatowym wśród środków unijnych, które mogą być wdrażane na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej, w tym na terenie LGD „Kraina Nafty”. LEADER charakteryzuje się nieustannie innowacyjnym i wyjątkowym podejściem w kontekście rozwoju lokalnego. Jest to oddolne działanie, „szyte na miarę” dla obszarów wiejskich, umożliwiające dopływ środków finansowych z Unii Europejskiej do niemal każdej wsi w Polsce, a tym samym mające ogromny wpływ na rozwój społeczny, wzrost potencjału członków lokalnych społeczności oraz oddziaływujące na rozwój obszaru, na terenie którego jest wdrażany. LEADER zakłada, że lokalna społeczność jest najlepiej zorientowana w swoich własnych potrzebach i potencjale, dzięki czemu to te właśnie społeczności mają większą kontrolę nad procesem rozwoju i mogą dostosowywać strategię rozwoju, w powiązaniu z uwarunkowaniami na danym obszarze. Umożliwia im się to poprzez warsztaty, konsultacje społeczne, które pozwalają na udział mieszkańców w identyfikowaniu priorytetów rozwojowych i tworzeniu lokalnych inicjatyw, co sprzyja większej akceptacji zaplanowanych działań i zwiększeniu zaangażowania lokalnej społeczności w działania rozwojowe.

Działania LEADER promują partycypację społeczną, aktywne zaangażowanie lokalnych mieszkańców w procesie rozwoju obszaru, na którym mieszkają, wsparcie grup beneficjentów nieujętych w innych środkach europejskich, możliwość realizacji projektów wykraczających poza obszar jednostek administracyjnych, brak dominacji sektora publicznego. **LEADER to również innowacyjność i różnorodność projektów, które są wartością dodaną do rozwoju lokalnego.**

Realizacja LSR, dzięki zaawansowanym formom współpracy wszystkich interesariuszy zarówno publicznych, społecznych jak i prywatnych, może przynieść wartość dodaną w postaci realizacji projektów dokładnie dopasowanych do miejscowych potrzeb, umożliwiając rozwiązywanie problemów konkretnych obszarów z uwzględnieniem ich specyfiki historycznej, przyrodniczej, kulturowej i społecznej, a równocześnie wzmocnić kapitał społeczny, którego słabość jest jednym z problemów naszego społeczeństwa.

LGD „Kraina Nafty” w swoich działaniach koncentruje się przede wszystkim na bogactwie w zasoby obszaru, na którym funkcjonuje oraz niewyczerpalnym potencjale jego mieszkańców. Oddolne działanie LEADER, sprzyja wielosektorowej integracji w zakresie turystyki, ochrony środowiska, kultury czy przedsiębiorczości. Umożliwia to holistyczne podejście do rozwoju lokalnego, w którym różne sektory wzajemnie ze sobą działają, uzupełniają się i wspierają. Podejście LEADER ma ogromny wpływ na rozwój społeczny i wzrost potencjału lokalnej społeczności. Jest to możliwe dzięki aktywnemu zaangażowaniu lokalnych społeczności w proces tworzenia LSR, a następnie jej realizacji, co prowadzi do wzmocnienia lokalnej tożsamości, więzi społecznych, wzrostu zaangażowania i odpowiedzialności mieszkańców wobec własnego regionu. Obszar działania LGD „Kraina Nafty” ma niesamowity potencjał - jest to kapitał, który dzięki odpowiednio zaplanowanym działaniom z każdym okresem programowania zyskuje, co przekłada się na budowanie potencjału lokalnego, takiego jak wykorzystanie zasobów, dziedzictwa kulturowego, bogactwa regionu. Poprzez wsparcie rozwoju lokalnej gospodarki, infrastruktury, edukacji, turystyki, LEADER przyczynia się do wzrostu potencjału członków lokalnych społeczności i ich zdolności do samodzielnego rozwoju, co jest dominantem rozwoju całego obszaru. Kolejnym ważnym aspektem jest możliwość budowania kapitału społecznego jako sieci relacji, zaufania i współpracy, pomiędzy partnerami z różnych sektorów. Nie byłoby to możliwe bez zaangażowania i wsparcia lokalnych liderów, którzy to motywują lokalne społeczności do zmian. Rozwój kompetencji, umiejętności, wiedzy tych osób to ogromna wartość dodana przy procesie wdrażania LSR. Rozwój społeczny nie może odbywać się bez rozwoju przedsiębiorczości na obszarze danej LSR. Zaplanowane w ramach tego dokumentu działania umożliwią rozwój przedsiębiorczości, oddolnych inicjatyw mieszkańców, poprawę warunków ich życia, zrównoważony rozwój obszaru, tworzenie nowych miejsc pracy, lepszą dostępnością usług publicznych, integrację społeczną.

Zakres wsparcia wskazany w LSR został wypracowany na podstawie diagnozy obszaru i szerokich konsultacji z mieszkańcami-przyszłymi beneficjentami działań. Wszystkie cele wyrażone

w LSR i dedykowane im przedsięwzięcia łączą się ze sobą, wykazują komplementarność oraz wysoką synergię.

LSR jest spójna, została gruntownie przemyślana. Określono przedsięwzięcia i działania, które w pełni w sposób całościowy wpływają na osiągnięcie celu. Wskaźniki wpisują się w realizację celu i określają efekty, jakie mają nastąpić po realizacji przedsięwzięć i wpisują się w zakres wynikający z programów (PS WPR, FEP).

Cel szczegółowy nr 1: *Rozwój turystyczny obszaru LGD „Kraina Nafty” z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i kulturowych obszaru LSR oraz podnoszenie jakości oferty turystycznej i tworzenie warunków do jej dalszego funkcjonowania i rozwoju, poprzez zwiększenie dostępności do infrastruktury publicznej i usług dla ludności, innowacje i wykorzystanie istniejącego potencjału - zostanie osiągnięty dzięki zaplanowanym, uzupełniającym się wzajemnie działaniom, skierowanym zarówno do j.s.t., przedsiębiorców z branży turystycznej, rolników prowadzących dział. agroturystyczną, a także lokalnych organizacji.* Realizacja zaplanowanych w ramach celu operacji umożliwi zwiększenie atrakcyjności turystycznej obszaru LGD „Kraina Nafty”, co bezpośrednio przełoży się na korzyści ekonomiczne dla jego mieszkańców. Rozwój turystyki, tworzy nowe możliwości zatrudnienia i zwiększenie dochodów lokalnych i przyszłych przedsiębiorców, ale także będzie miał duży wpływ na stymulowanie ochronę i promocję dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego obszaru - zostanie zwiększona świadomość lokalnej społeczności odnośnie do własnego dziedzictwa obszarowego, co przyczyni się do wdrożenia działań na rzecz jego zachowania i ochrony. Uatrakcyjnienie infrastruktury publicznej będzie wypadkową rozwoju turystyki, co przyczyni się do stworzenia odpowiednich warunków dla odwiedzających, jednocześnie poprawiając jakość życia lokalnej społeczności i zwiększając dostęp do usług dla ludności. Obecni jak i przyszli przedsiębiorcy będą zobligowani do wykorzystywania istniejącego potencjału istniejących zasobów, tradycji, lokalnych produktów spożywczych oraz wprowadzaniu innowacji, które bezpośrednio przełożą się na rozwój turystyki oraz stworzenie unikalnej oferty dla turystów.

Rozwój turystyczny obszaru zostanie osiągnięty poprzez powstanie infrastruktury publicznej, rozwój przedsiębiorczości oraz ochronę i promowanie dziedzictwa kulturowego, co jest uzasadnieniem dla wybrania następujących zakresów wsparcia z PS WPR, tj. zakres nr 1, 2, 6 i 9. Wielość zakresów wsparcia wpłynie na bardziej komplementarny, synergiczny, wieloobszarowy rozwój obszaru LGD „Kraina Nafty” na wielu płaszczyznach.

Cel szczegółowy nr 2: *Włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji, zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osób starszych, osób z niepełnosprawnościami lub szczególnymi potrzebami, poprzez poprawę dostępności i kształtowanie integracji społecznej. Zaplanowane w LSR działania w ramach celu pozwolą na zmniejszenie wykluczenia społecznego oraz włączenie w pełni osób będących w niekorzystnej sytuacji do życia społecznego, wyrównanie szans i dostępu do zasobów oraz usług, niwelowanie barier architektonicznych oraz integrację tych osób ze środowiskiem lokalnym.* Działania realizowane będą przez j.s.t., ośrodki pomocy społecznej, przedsiębiorców świadczących usługi w zakresie srebrnej gospodarki oraz organizacje pozarządowe. Na włączenie osób wykluczonych duży wpływ będą miały operacje skupiające się na poprawie dostępności fizycznej, np. dostęp do budynków użyteczności publicznej, infrastruktury, ale także działania edukacyjne, rekreacyjne, dzięki którym zwiększy się komfort życia takich osób oraz wzrośnie ich samodzielność. Skupienie się na integracji społecznej pozwoli na realizację przedsięwzięć charakteryzujących się wysokim oddziaływaniem na samodzielność oraz autonomię osób wykluczonych - uczestnictwo w życiu społecznym, aktywność zawodowa, rozwijanie swoich zainteresowań i umiejętności, przekłada się na większą niezależność i kontrolę nad własnym życiem, a także rozwój całego obszaru LGD. Niezbędne jest stworzenie inkluzyjnej przestrzeni, w której osoby zagrożone wykluczeniem wraz z pozostałymi mieszkańcami obszaru LGD, będą mogły współdziałać, budować więzi społeczne, promować postawy wzajemnej tolerancji i zrozumienia. Dla osób zagrożonych wykluczeniem, będzie to szansa na poczucie się częścią „całości”, możliwość podzielenia się doświadczeniami, umiejętnościami, co doprowadzi nie tylko do włączenia społecznego osób wykluczonych, a pozwoli na stworzenie bardziej zrównoważonego, dostępnego i sprzyjającego rozwojowi obszaru społeczności lokalnej.

Efektym będzie bardziej sprawiedliwe i zrównoważone społeczeństwo, w którym każdy jego członek będzie miał możliwości zaprezentowania i wykorzystania swojego potencjału.

Włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji, zagrożonych wykluczeniem społecznym zostanie osiągnięte poprzez nowe lub zmodernizowane obiekty małej infrastruktury publicznej, rozwój przedsiębiorczości, integrację społeczną, poprawę dostępności do usług społecznych, co jest uzasadnieniem dla wybrania następujących zakresów wsparcia z PS WPR, tj. zakres nr 1, 6, 8 oraz działanie 8.5 w ramach FEP (EFS+ priorytet 8). Wielość zakresów wsparcia wpłynie na bardziej komplementarny, synergiczny, wieloobszarowy rozwój obszaru LGD „Kraina Nafty” na wielu płaszczyznach.

Cel szczegółowy nr 3: *Podnoszenie jakości życia mieszkańców, w tym poprzez działania zmierzające do poprawy sytuacji ekonomicznej osób w niekorzystnej sytuacji, zagrożonych ubóstwem (dzieci, młodzieży i rodzin) i wykluczeniem społecznym (os. z niepełnosprawnościami, bezrobotni, kobiety) oraz działania skierowane na zatrzymanie odpływu ludzi młodych z obszaru LSR.* **Szeroki wachlarz zaplanowanych działań mających na celu poprawę sytuacji ekonomicznej osób w niekorzystnej sytuacji lub wykluczonych społecznie, przełoży się na rozwój przedsiębiorczości na obszarze LGD, wyrównanie szans, wzrost samodzielności, niezależności, co bezpośrednio będzie miało wpływ na zmniejszenie zależności od pomocy społecznej i wsparcia publicznego.** W ramach celu możliwe będzie także wsparcie skoncentrowane na działaniach skierowanych do dzieci, młodzieży i rodzin przeżywających trudności. Dzięki kompleksowym działaniom zwiększy się komfort życia mieszkańców obszaru, w tym dzieci, młodzieży, rodzin, osób z niepełnosprawnościami, bezrobotnych, kobiet. Poprawa warunków finansowych i bytowych, dostępu do usług dla lokalnych społeczności, stworzenie atrakcyjnych możliwości rozwoju będzie rozwiązaniem problemu jakim jest odpływ młodych ludzi z obszaru wdrażania LSR. Działania ukierunkowane na tworzenie miejsc pracy, oferowanie perspektyw rozwoju zawodowego, wspieranie przedsiębiorczości i inicjatyw lokalnych, przyciągną młodych mieszkańców i zachęcą ich do pozostania w regionie. Młode osoby to ogromny potencjał i kapitał, a także zapalnik sprzyjający społeczno-gospodarczemu rozwojowi obszaru, wprowadzania innowacji, kreowania pozytywnych zmian, oraz motywatorzy kobiet i mężczyzn w gorszej sytuacji życiowej.

Wsparcie lokalnego kapitału w podejmowaniu dział. gosp. przełoży się na rozwój obszaru i umożliwi stworzenie dogodnych warunków do życia. W takich warunkach włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji będzie naturalnym i skutecznym procesem. Synergiczne działania pozwolą na realizację celu, a obszar LGD „Kraina Nafty” stanie się bardziej atrakcyjny, zrównoważony i przyjazny dla mieszkańców w każdym w wieku i w każdej sytuacji.

Podnoszenie jakości życia mieszkańców oraz działania skierowane na zatrzymanie odpływu ludzi młodych z obszaru LSR zostaną osiągnięte poprzez umożliwienie ludności wiejskiej lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu WPR, rozwój przedsiębiorczości, projekty skupiające się na włączeniu społecznym, aktywizacji zawodowej i społecznej, co jest uzasadnieniem dla wybrania następujących zakresów wsparcia z PS WPR, tj. zakres nr 1, 4, 8 oraz działanie 8.6 FEP (EFS+ priorytet 8). Różnorodność zakresów wsparcia wpłynie na bardziej komplementarny, synergiczny, wieloobszarowy rozwój obszaru LGD „Kraina Nafty” na wielu płaszczyznach.

Cel szczegółowy nr 4: *Inspirowanie dzieci i młodzieży do działania wykraczającego poza ramy tradycyjnej edukacji, poprzez rozwijanie umiejętności, kompetencji, uzdolnień i zainteresowań uczniów poza edukacją formalną.* **Działania wpływające na rozwój zdolności uczniów poza edukacją formalną umożliwią dzieciom i młodzieży rozwijanie swoich umiejętności, kompetencji, zainteresowań, odkrywanie nowych dziedzin, co przyczyni się w przyszłości do rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru LGD „Kraina Nafty”.** Ciekawe formy edukacji pozaformalnej zaproponowane dzieciom i młodzieży, przełożą się na wzrost motywacji i zaangażowania podczas udziału w zajęciach - proces nauki stanie się bardziej przyjazny i pozwoli na radzenie sobie w trudnych sytuacjach spowodowanych np. pandemią, stresem, presją społeczną, zagrożeniem. Każdy beneficjent przedsięwzięć będzie miał szansę na kształtowanie swoich umiejętności, uzdolnień, pasji, rozwój kompetencji. Wszystkie zaplanowane w LSR w tym zakresie działania

pozwolą na wszechstronny rozwój dzieci i młodzieży oraz przygotowanie ich do pełnego uczestnictwa w lokalnej społeczności, co będzie miało bezpośredni wpływ na rozwój obszaru działania LGD.

Inspirowanie dzieci i młodzieży do działania zostanie osiągnięte poprzez szeroki wachlarz wsparcia, działań edukacyjnych i dydaktyczno-wychowawczych, wyjazdów studyjnych, półkolonii tematycznych, co jest uzasadnieniem dla wybrania następującego zakresu wsparcia z FEP działanie 8.1 (EFS+ priorytet 8). Wybrany zakres wsparcia wpłynie na bardziej komplementarny, synergiczny, wieloobszarowy rozwój obszaru LGD „Kraina Nafty” na wielu płaszczyznach. Ten cel, mimo iż realizowany przez jedno przedsięwzięcie także wpisuje się w spójność LSR, z uwagi, iż wsparcie w ramach LSR zostało skierowane kompleksowo do całej społeczności lokalnej tj. osób starszych (z uwagi na zachodzące zmiany demograficzne), osób młodych, rodzin, dzieci (z uwagi na potrzeby w tej grupie społecznej).

Spójność LSR to także tożsame dla wszystkich grupy docelowe, wsparcie w postaci dział. gosp. – przedsiębiorczość, wsparcie szkoleniowo-edukacyjne, wsparcie społeczne – integracja społeczna oraz rozwój usług i infrastruktury potrzebnej dla tych grup docelowych i sprzyjającej rozwojowi obszaru.

Opisane powyżej zależności między celami, uzasadnienie zakresu wsparcia i specyfiki przedsięwzięć w sposób dogłębny pokazuje, że wszystkie zaplanowane w ramach LSR przedsięwzięcia tam, gdzie to możliwe i uzasadnione wykazują synergię i komplementarność oraz pozwolą na osiągnięcie każdego celu w LSR. Cele oddziałują na siebie wzajemnie, przedsięwzięcia wzajemnie uzupełniają się, a ich synergiczne wdrażanie pozwoli na rozwój obszaru LGD „Krainy Nafty” w najbardziej szeroki kompleksowy sposób.

Dobór zakresu wsparcia przedstawionego w LSR LGD „Kraina Nafty, wybór dostępnych źródeł finansowania oraz sposobu wdrażania LSR wynika z uwarunkowań obszaru objętego dokumentem, analizy aktów prawnych dotyczących nowej perspektywy finansowej 2023-2027, przeprowadzonych konsultacji z lokalną społecznością oraz badań ankietowych. Jest to również efekt dogłębnie przeprowadzonej analizy SWOT, z której wnioski pozwoliły na zaplanowanie spójnych, komplementarnych działań, stanowiących odpowiedź na zidentyfikowane potrzeby społeczności lokalnej. Działania będą charakteryzować się długofalowym efektem oraz umożliwią syntetyczną realizację przedsięwzięć, celów oraz realizację wskaźników. Istotą RLKS jest skupienie na oddolnym zaangażowaniu się społeczności lokalnej w planowanie, realizowanie wspólnych działań i wyzwań rozwojowych określonych w LSR, a przede wszystkim dostosowanie planowanych działań do ich potrzeb. W ramach celów szczegółowych przewidziana jest realizacja przedsięwzięć w formule projektów grantowych, które przyczynią się do animacji społeczności lokalnej w procesie wdrażania LSR, rozwiną i wzmocnią współpracę między podmiotami z obszaru LGD. **LGD planuje realizację Projektów Grantowych dotyczących następujących zakresów: włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji, ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego polskiej wsi. LGD „Kraina Nafty” zakłada premiowanie Wnioskodawców planujących działania wpisujące się w koncepcję innowacyjności LSR i planowanych do realizacji z udziałem partnerów lokalnych - w ramach realizacji projektów w partnerstwie.** LGD, będzie animowało i motywowało potencjalnych wnioskodawców do nawiązywania współpracy oraz angażowania różnych podmiotów do realizacji wspólnych inicjatyw i przedsięwzięć. Dzięki temu LGD stanie się niejako platformą współpracy i wymiany doświadczeń oraz dobrych praktyk, łączenia różnych interesów. Takie podejście spowoduje faktyczny, prawdziwy i szeroki udział lokalnej społeczności w rozwijaniu i realizowaniu LSR i kształtowaniu rozwoju obszaru „naszej małej ojczyzny”.

W Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Kraina Nafty” zostały zaplanowane wyłącznie działania, które definiują pojęcia takie jak spójność, komplementarność i synergia, ponieważ to one mają największą szansę powodzenia. Cele oraz przedsięwzięcia zawarte w niniejszym dokumencie zostały gruntownie przemyślane, poddane analizie i oddolnie skonsultowane z lokalną społecznością. Planowane zakresy działań, przyczynią się do maksymalizacji wykorzystania zasobów występujących na obszarze LGD i osiągnięcie synergii efektów, co przełoży się na rozwój obszaru oraz rozwój lokalnej społeczności. Spójność odnosi się do harmonijnego, logicznego połączenia celów i przedsięwzięć w ramach LSR, które są ze sobą powiązane i wzajemnie uzupełniają się. Spójność zapewni szybsze działania i kompleksowość w osiąganiu celów i wskaźników wykazanych w LSR. Komplementarność działań umożliwi powiązanie ze sobą projektów,

co przełoży się na wzmocnienie efektów jakie zostaną osiągnięte po ich realizacji, kompleksowość rezultatów jakie zostaną wypracowane oraz osiąganie wspólnych celów. Dla jak najlepszego rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność, niezbędne są działania opierające się na synergii, gdyż całość efektów wdrażania LSR, będzie większa aniżeli suma poszczególnych, niepowiązanych ze sobą działań. Osiągnięcie efektów to jedno, należy mieć jednak na uwadze to, żeby te efekty wzmacniać, aby jak najdłużej mogły pozytywnie oddziaływać na lokalną społeczność i rozwój obszaru. Istotną kwestią jest skupienie się na oddolności działania LEADER, które docenia wagę i ważność współpracy i partnerstwa na obszarze działania. Wspólne działania i nawiązywanie współpracy z lokalnymi podmiotami, jak organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa, instytucje publiczne, osoby fizyczne pozwalają na skonsolidowanie zasobów, wiedzy, doświadczenia, co pozwoli na skuteczniejszą realizację celów. Animacja lokalnej społeczności oraz inwestowanie w jej rozwój poprzez szkolenia, warsztaty, zachęci ją do aktywnego udziału w procesie planowania i realizacji strategii, umożliwi lepsze zrozumienie lokalnych problemów, dzięki czemu możliwa będzie bardziej kompleksowa diagnoza i zaplanowanie działań, które w bardziej wyczerpujący sposób będą odpowiadały na potrzeby lokalnej społeczności. Jeżeli mowa o wzmacnianiu efektu, nie sposób nie wspomnieć o monitorowaniu i ewaluacji wdrażania LSR, dzięki któremu możliwe jest śledzenie osiągnięć, identyfikacja obszarów, które wymagają większego wsparcia oraz dostosowanie działań w trakcie procesu realizacji strategii. Działania te pozwalają na wychwycenie obszarów, które wyjątkowo potrzebują wsparcia, ale też skupienie się na istniejących już zasobach lokalnych, takich jak np. dziedzictwo kulturowe, tradycja, przyroda, infrastruktura, kapitał ludzki. Nieustanne monitorowanie pozwala na najpełniejszą realizację celów, a następnie zwiększenie osiągniętych efektów.

Wdrażanie LSR będzie odbywać się zgodnie z harmonogramem, a nabór wniosków prowadzony będzie w zakresach wyznaczonych przez cztery cele szczegółowe wskazane w dokumencie. Ilość przedsięwzięć w każdym celu, komplementarność i synergia zaplanowanych działań pozwoli na jak najbardziej efektywne wdrażanie LSR na obszarze LGD „Kraina Nafty”.

W LSR zostały przewidziane dwie procedury wyboru projektów do dofinansowania - w ramach konkursu i projektu grantowego:

1. W ramach konkursu LGD ogłasza otwarty nabór projektów, na który mogą aplikować zainteresowane podmioty. Po zakończeniu naboru projektów, LGD dokonuje oceny i wybiera projekty, które spełniają określone kryteria i otrzymują dofinansowanie. Konkurs to bardziej skomplikowana forma uzyskania dofinansowania, wiążąca się z dużą samodzielnością, organem bezpośrednio nadzorującym jest Samorząd Województwa Podkarpackiego.
2. Projekty grantowe to również otwarty nabór, na dany zakres wyrażony w LSR. Nie ulega jednak wątpliwości, że możliwość uzyskania wsparcia jest dużo bardziej prosta, przyjazna beneficjentom. LGD „Kraina Nafty” zdecydowało się na taki sposób wdrażania LSR (w tym EFS+), aby umożliwić uzyskanie dofinansowania podmiotom, które posiadają potencjał, zasoby, pomysł, ale brakuje im doświadczenia w realizacji projektów. Projekt grantowy jest korzystny w szczególności dla organizacji pozarządowych. Kwoty możliwego wsparcia, są co prawda niższe, ale odpowiadają początkowym potrzebom beneficjentów, istnieje możliwość prefinansowania, a rozliczenie zadania odbywa się na niższym poziomie - to Lokalna Grupa Działania bezpośrednio nadzoruje, ale i wspiera grantobiorców.

Istotnym elementem, który należy podkreślić to korzyści jakie niesie za sobą zaplanowanie działań, które są komplementarne i charakteryzują się synergią oraz spójnością, w odniesieniu do źródeł finansowania wdrażania LSR LGD „Kraina Nafty”, którymi w okresie programowania 2023-2027 będą: Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), w ramach którego realizowany będzie program Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 oraz Europejski Fundusz Społeczny + (EFS+) – z którego finansowany będzie program regionalny Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027, w ramach którego w Priorytecie 8, zostały przewidziane działania dedykowane lokalnym grupom działania z terenu Województwa Podkarpackiego. **Dzięki komplementarności i synergii pomiędzy funduszami a wdrażaną LSR, zostanie umożliwione lepsze wykorzystanie dostępnych na terenie LGD „Kraina Nafty” zasobów takich jak kapitał społeczny, turystyka, lokalne dziedzictwo kulturowe, przyrodnicze, zabytki, infrastruktura publiczna, przedsiębiorczość, usługi społeczne, integracja społeczna, a także zwiększenie zakresu i skali działań,**

np. wykorzystanie wszystkich dostępnych źródeł finansowania przy wdrażaniu LSR w ramach danego celu, umożliwi to wsparcie wszystkich sektorów określonych w dokumencie, równocześnie pozytywnie rzutując na rozwój przedsiębiorczości, integrację społeczną i ochronę środowiska na obszarze LGD. Przedsięwzięcia, które są ze sobą tożsame, sprzyjają koordynacji działań na różnych poziomach, co pozwala na koncentrację na priorytetach określonych w LSR i osiągnięcie spójności w planowaniu i wdrażaniu działań. Zaplanowane w LSR działania przyczynią się do wzmocnienia efektów i rezultatów, które są wyszczególnione w programach oraz dokumentach planistycznych obszaru województwa podkarpackiego. Spójność między PS WPR, a EFS+, w ramach realizacji LSR przyniesie korzyści społeczne, gospodarcze i ekologiczne dla terenu działania LGD „Kraina Nafty”. **Zarówno PS WPR jak i EFS+ odnoszą się częściowo do tych samych zagadnień, odpowiadają na te same potrzeby i problemy m.in.: wykluczenie społeczne i włączenie społeczne, działania na rzecz osób młodych, rodzin, ale poprzez realizację różnych działań. Dzięki czemu działania te nie pokrywają się, ale doskonale uzupełniają.** PS WPR ma na celu wspieranie rozwoju obszarów wiejskich, w tym rolnictwa, infrastruktury, ochrony środowiska, turystyki i dziedzictwa kulturowego. EFS+ natomiast koncentruje się na poprawie sytuacji społecznej, gospodarczej i zatrudnienia w społecznościach, w tym na obszarach wiejskich. Poprzez współpracę między tymi dwoma instrumentami możliwe jest zintegrowane podejście do rozwoju obszarów wiejskich, uwzględniające aspekty społeczne, ekonomiczne i środowiskowe. EFS+ skupia się na tworzeniu miejsc pracy, wsparciu przedsiębiorczości, podnoszeniu kwalifikacji zawodowych, rozwoju usług społecznych i integracji społecznej. PS WPR może wzmocnić te działania poprzez promowanie innowacji, tworzenie nowych działalności gospodarczych (nowe miejsca pracy, w tym samozatrudnienie). Połączenie tych dwóch instrumentów może przyczynić się do poprawy warunków życia mieszkańców obszarów wiejskich, poprzez stworzenie nowych miejsc pracy, zwiększenie dochodów i rozwój lokalnych społeczności. Oba programy mają za cel promowanie zrównoważonego rozwoju. WPR zachęca do zrównoważonego zarządzania zasobami naturalnymi, ochrony środowiska, ochrony różnorodności biologicznej i rolnictwa ekologicznego; EFS+ natomiast wspiera projekty związane z ochroną środowiska, efektywnością energetyczną, odnawialnymi źródłami energii i ochroną dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, co przełoży się na większe korzyści w zakresie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. LGD „Kraina Nafty” w ramach LSR wykazuje synergiczne podejście do realizacji zaplanowanych w strategii działań, integrując cele i działania w powiązaniu z PS WPR i EFS+.

Wielofunduszowość pozwoli na kompleksowy rozwój społeczno-gospodarczy obszaru wiejskiego LGD „Kraina Nafty”, rozwój turystyki, ochronę dziedzictwa kulturowego, zwiększenie szans na zatrudnienie, poprawę jakości życia, dostępu do usług publicznych, wsparcia osób wykluczonych społecznie, rozwoju edukacji pozaformalnej i ochrony środowiska naturalnego.

DYWERSYFIKACJA ŹRÓDEŁ FINANSOWANIA

Rozszerzone podejście do RLKS uwzględniające wielofunduszowość jest jednym z priorytetów nowej perspektywy finansowej rekomendowanym przez Unię Europejską do wdrażania na szczeblu lokalnym i regionalnym. Dywersyfikacja źródeł finansowania LSR LGD „Kraina Nafty” jest uzasadniona stwierdzonymi potrzebami lokalnej społeczności, wskazanym w LSR zakresem wsparcia. Możliwość finansowania działań LGD „Kraina Nafty” z dwóch funduszy to niewątpliwie zaleta, dzięki której oddolnie mieszkańcy obszaru działania LGD będą mogli skorzystać z wcześniej niedostępnych dla nich środków. Działania zaplanowane w ramach środków PS WPR 2023-2027, jak i z FEP 2021-2027 tworzą spójną całość, odpowiadają w sposób bardziej dogłębny na potrzeby lokalnej społeczności, mobilizują do podjęcia konkretnych działań, a przede wszystkim wynikają z przeprowadzonej diagnozy. Wielofunduszowość to szansa dla mieszkańców na pozyskanie dofinansowania w zakresie, który do tej pory nie był możliwy w ramach PROW 2014-2020 i nie byłby możliwy w ramach PS WPR 2023-2027 - dzięki „połączeniu” środków z PS WPR oraz EFS+ zostaną zaspokojone najbardziej pożądane potrzeby społeczne na obszarze.

LGD „Kraina Nafty” bazując na doświadczeniu i predyspozycjach pracowników Biura, zamierza ubiegać się o środki zewnętrzne, niebędące podstawowym i bezpośrednim źródłem finansowania działalności LGD. Dodatkowe środki pozwolą na realizację większej ilości operacji w ramach przedsięwzięć w zakresie

wszystkich celów szczegółowych LSR (cel 1, 2, 3, 4), ale pozwolą również na realizację zadań wykraczających poza możliwe do objęcia obszary wsparcia z PS WPR i EFS+.

LGD „Kraina Nafty” zamierza korzystać m.in. z następujących programów:

- Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich - w zakresie m.in.: działania edukacyjne, wsparcie działalności LGD. Realizacja projektów z takiego zakresu będzie wpisywać się w działalność statutową oraz w LSR LGD „Kraina Nafty”. Działania edukacyjne jak i wsparcie działalności LGD, umożliwią wsparcie mieszkańców w nabywaniu jak i polepszaniu umiejętności, wymianę dobrych praktyk, współpracę podmiotów, przyczynią się do promocji lokalnych produktów i miejsc, będą promować ekologiczne i chroniące środowisko rozwiązania, przyczynią się do większej aktywności społecznej i rozwoju lokalnego.

- Fundacja Orleń/Fundacja Santander - w zakresie m.in.: inwestycji związanych z rozwojem kultury i sportu dla dzieci oraz młodzieży. Realizacja projektów z takiego zakresu będzie wpisywać się w działalność statutową oraz w LSR LGD „Kraina Nafty”. Inwestycje związane z rozwojem kultury i sportu dla dzieci i młodzieży pozwolą na zapewnienie dostępu do różnorodnych form kultury i sportu na obszarze działania LGD, pomogą rozwijać umiejętności i talent najmłodszych mieszkańców terenu działania LGD, umożliwią zachowanie i promocję lokalnego dziedzictwa kulturowego, zostaną stworzone odpowiednie warunki do uprawiania różnorodnych dyscyplin sportowych oraz promowania aktywnego trybu życia bez uzależnień.

- Fundacja BGK/Fundacja PZU - w zakresie m.in.: działań aktywizujących i edukacyjnych dla dzieci i młodzieży. Realizacja projektów z takiego zakresu będzie wpisywać się w działalność statutową oraz w LSR LGD „Kraina Nafty”. Działania aktywizujące i edukujące dzieci i młodzież umożliwią zwiększenie ich świadomości, umiejętności w przeróżnych dziedzinach, będą okazją do zdobycia nowych kompetencji, wiedzy, motywacją do rozwijania własnego siebie jak i podejmowania działań na rzecz rozwoju swojego własnego obszaru, usprawnią proces integracji społecznej.

Pozyskanie w/w środków uzależnione jest od punktacji, oceny wniosku o dofinansowanie i pomysłu planowanego do realizacji.

Każde LGD zawdzięcza swoje istnienie oddolnemu działaniu, lokalnej społeczności, która jest częścią stowarzyszenia i z tego tytułu opłaca składki członkowskie. Środki pochodzące ze składek członkowskich pozwalają na finansowanie wkładu własnego do zewnętrznych projektów realizowanych przez LGD, ale przede wszystkim umożliwiają szerszą działalność LGD w zakresie społeczno-kulturalnym, np. udzielanie darowizn czy wydawanie materiałów promocyjnych. Bardzo istotnym działaniem jest odpowiednio zaplanowane Zarządzenie LSR, które będzie dawało możliwość jeszcze szerszego dotarcia do lokalnej społeczności i rozwoju obszaru działania LGD, poprzez organizację szkoleń, działania aktywizujące, promocyjne, a także działania uzupełniające dedykowane włączeniu społecznemu i promocji obszaru i jego walorów turystycznych.

Mając na uwadze doświadczenie z poprzednich okresów programowania, tj. 2007-2013, 2014-2020, aby zapewnić jak największą skuteczność planowanych działań, rozwój obszaru działania oraz lokalnej społeczności, integrację różnych grup interesów, partnerów, zasobów czy branż niezbędna jest spójność, komplementarność i synergia Lokalnej Strategii Rozwoju „Krainy Nafty” z celami określonymi w programach, z których finansowana będzie LSR, z których możliwe będzie pozyskanie wsparcia dla LGD, z innymi dokumentami planistycznymi/strategiami dotyczącymi obszaru działania LGD. Cele oraz przedsięwzięcia wykazane w LSR pozwolą na osiągnięcie wspólnych i komplementarnych celów nie tylko przez LGD, ale także w wyniku działań innych podmiotów, które będą spójne z LSR. Wszystkie zaplanowane przez LGD „Kraina Nafty” przedsięwzięcia wykazują synergii tj. współdziałanie w osiąganiu wyznaczonego celu oraz komplementarność tj. wzajemne uzupełnianie się, dopełnianie, co przełoży się na osiągnięcie wszystkich celów wykazanych w LSR.

LSR łączy się z programami oraz dokumentami strategicznymi na wyższym poziomie, ze szczególnym uwzględnieniem najważniejszych obszarowo dokumentów planistycznych województwa podkarpackiego, w celu jak najbardziej kompleksowego, spójnego i synergicznego wdrażania oddolnego podejścia LEADER w nowej perspektywie finansowej.

Spójność celów oraz przedsięwzięć została przedstawiona w poniższych tabelach.

Tabela 12 Zgodność celów i przedsięwzięć LSR LGD „Kraina Nafty” z celami określonymi w dokumentach strategicznych

<p>Zgodność z Planem Strategicznym Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 - cele określone w LSR LGD „Kraina Nafty” wpisują się w szczególności w cel 8 PS WPR - <i>promowanie zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa</i>, poprzez działania w zakresie podejmowania dział. gosp. tworzenia miejsc pracy, działania zmniejszające wykluczenie społeczne, włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych, wsparcie dla grup w niekorzystnej sytuacji oraz rozwój infrastruktury i dziedzictwa kulturowego.</p>
<p>CELE LSR</p>
<p>Cel szczegółowy nr 1: Rozwój turystyczny obszaru LGD „Kraina Nafty” z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i kulturowych obszaru LSR oraz podnoszenie jakości oferty turystycznej i tworzenie warunków do jej dalszego funkcjonowania i rozwoju, poprzez zwiększenie dostępności do infrastruktury publicznej i usług dla ludności, innowacje i wykorzystanie istniejącego potencjału.</p> <p>Przedsięwzięcie 1.1: Kształtowanie przestrzeni publicznej i bazy turystycznej, poprzez rozwój infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej (publicznej). Przedsięwzięcie 1.2: Wsparcie przedsiębiorczości z branży turystycznej oraz rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych, poprzez tworzenie warunków do szeroko pojętego rozwoju turystycznego obszaru LGD „Kraina Nafty” i tworzenie zintegrowanych produktów turystyki wiejskiej, w tym opartych na innowacji.</p> <p>Przedsięwzięcie 1.3: Ochrona i zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego obszaru LSR, poprzez innowacje i wykorzystanie potencjału endogenicznego w oparciu o zasoby lokalne, poszanowanie środowiska i klimatu.</p>
<p>Zgodność z Planem Strategicznym Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 1, wpisuje się w następujące zakresy wsparcia Planu Strategicznego Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027: rozwój przedsiębiorczości, poprzez: podejmowanie pozarolniczej dział. gosp. przez osoby fizyczne lub rozwój firm z branży turystycznej; wsparcie gosp. agroturystycznych, poprawę dostępu do małej infrastruktury publicznej oraz ochronę dziedzictwa kulturowego, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcia są zgodne z wymienionymi zakresami wsparcia. Szczegółowo zakres wsparcia z PS WPR w odniesieniu do poszczególnych przedsięwzięć został określony w rozdz. VI.</p>
<p>Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030</p> <p>Cel szczegółowy 1.3.6: Podnoszenie konkurencyjności gospodarki regionalnej w sektorze turystyki; Cel szczegółowy 2.3.1: Tworzenie warunków dla upowszechniania kultury, rozwijania form działalności kulturalnej i interpretacji dziedzictwa wraz ze zwiększeniem kompetencji kulturowych mieszkańców; Cel szczegółowy 2.3.3: Infrastruktura kultury i zwiększenie atrakcyjności dziedzictwa kulturowego; Cel szczegółowy 2.7.2: Promocja aktywnego stylu życia; Cel główny 3: Rozbudowa infrastruktury służącej rozwojowi oraz optymalizacja wykorzystania zasobów naturalnych i energii przy zachowaniu dbałości o stan środowiska przyrodniczego; Cel szczegółowy 3.5.2: Rozwój infrastruktury służącej prowadzeniu turystyki.</p> <p>LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 1 i działania wspierające szeroko pojęty rozwój turystyczny i kulturowy obszaru, wpisuje się w cele Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2030: podnoszenie konkurencyjności gosp. regionalnej w sektorze turystyki, tworzenie warunków dla upowszechniania kultury, rozwijania form działalności kulturalnej i interpretacji dziedzictwa wraz ze zwiększeniem kompetencji kulturowych mieszkańców, infrastruktura kultury i zwiększenie atrakcyjności dziedzictwa kulturowego oraz rozbudowa infrastruktury służącej rozwojowi, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcia są zgodne z powyżej wymienionymi celami dokumentu planistycznego.</p>

Strategia Rozwoju Powiatu Krośnieńskiego na lata 2021-2027

Cel operacyjny 1.15: Zwiększenie poczucia tożsamości lokalnej poprzez kulturę; **Cel strategiczny 2:** Poprawa gospodarki przestrzennej w powiecie z zachowanymi walorami środowiskowymi oraz rozwiniętą infrastrukturą techniczną; **Cel operacyjny 2.6:** Ochrona zasobów naturalnych Powiatu; **Cel operacyjny 2.7:** Poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych; **Cel strategiczny 3:** Wzrost potencjału gospodarczego powiatu - wysoka atrakcyjność powiatu, jako miejsca prowadzenia aktywności gospodarczej oraz przyjaznego miejsca do życia; **Cel operacyjny 3.2:** Rozwój turystyki na terenie Powiatu.

LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 1 i działania wspierające szeroko pojęty rozwój turystyczny i kulturowy obszaru, wpisuje się w cele Strategii Rozwoju Powiatu Krośnieńskiego na lata 2021-2027: w szczególności zwiększenie poczucia tożsamości lokalnej poprzez kulturę, ochronę zasobów naturalnych Powiatu, poprawę stanu zachowania obiektów zabytkowych, rozwój turystyki na terenie Powiatu, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcia są zgodne z powyżej wymienionymi celami w/w dokumencie.

Strategia Rozwoju Gminy Chorkówka do roku 2030 - PROJEKT

Cel operacyjny 1.9: Zwiększona atrakcyjność oferty sportowo-rekreacyjnej; **Cel strategiczny 4:** Poprawa stanu zachowania dziedzictwa kulturowego; **Cel operacyjny 4.1:** Poprawa stanu zabytków; **Cel operacyjny 4.2:** Ochrona i wykorzystanie dziedzictwa lokalnych tradycji i zwyczajów ludowych; **Cel operacyjny 7.2:** Wzrost znaczenia turystyki w gminie.

LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 1 i działania wspierające szeroko pojęty rozwój turystyczny i kulturowy obszaru, wpisuje się w szczególności w cele Strategii Rozwoju Gminy Chorkówka: wzrost znaczenia turystyki w gminie, poprawa stanu zachowania dziedzictwa kulturowego, poprawa stanu zabytków, ochrona i wykorzystanie dziedzictwa lokalnych tradycji i zwyczajów ludowych, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcia są zgodne z powyżej wymienionymi celami dokumentu planistycznego.

Strategia Rozwoju Gminy Dukla na lata 2023-2030 - PROJEKT

Obszar tematyczny I: GOSPODARKA I TURYSTYKA; **Cel operacyjny I.1:** Stymulowanie rozwoju przedsiębiorczości; **Cel operacyjny I.2:** Zwiększenie ruchu turystycznego. **Obszar tematyczny II: KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY;** **Cel operacyjny II.3:** Zwiększenie atrakcyjności oferty kulturalnej; **Cel operacyjny II.5:** Upowszechnienie i promocja aktywnego stylu życia. **Obszar tematyczny III: INFRASTRUKTURA DLA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU I ŚRODOWISK;** **Cel operacyjny III.4:** Poprawa systemu ochrony środowiska wobec działań wywołanych czynnikami naturalnymi oraz wpływem człowieka.

LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 1 i działania wspierające szeroko pojęty rozwój turystyczny i kulturowy obszaru, wpisuje się w szczególności w cele Strategii Rozwoju Gminy Dukla: stymulowanie rozwoju przedsiębiorczości, zwiększenie ruchu turystycznego, zwiększenie atrakcyjności oferty kulturalnej, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcia są zgodne z powyżej wymienionymi celami dokumentu planistycznego.

Strategia Rozwoju Gminy Iwonicz-Zdrój na lata 2022-2031 - PROJEKT

Cel operacyjny 1.12: Rozwinięta, nowoczesna infrastruktura sportowo-rekreacyjna i turystyczna; **Cel operacyjny 1.13:** Zachowane lokalne tradycje i zwyczaje; **Cel strategiczny 2:** Poprawa rozwoju zasobów technicznych dostosowanych do potrzeb mieszkańców i gości; **Cel operacyjny 2:5:** Rozwinięta i atrakcyjna infrastruktura sportowo-rekreacyjna i turystyczna; **Cel strategiczny 4:** Poprawa stanu zachowania dziedzictwa kulturowego; **Cel operacyjny 4.1:** Poprawa stanu zachowania i eksponowania obiektów zabytkowych; **Cel operacyjny 6.2:** Rozpoznawalna, atrakcyjna oferta turystyczna.

LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 1 i działania wspierające szeroko pojęty rozwój turystyczny i kulturowy obszaru, wpisuje się w cele Strategii Rozwoju Gminy Iwonicz-Zdrój, w szczególności: rozpoznawalna, atrakcyjna oferta turystyczna, rozwinięta, nowoczesna infrastruktura sportowo-rekreacyjna i turystyczna, zachowane lokalne tradycje i zwyczaje,

poprawa stanu zachowania i eksponowania obiektów zabytkowych, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcia są zgodne z powyżej wymienionymi celami dokumentu planistycznego.
Strategia Rozwoju Gminy Jaślicka na lata 2016-2023
Działanie strategiczne 12: Przedsiębiorczość i rynek pracy; Działanie strategiczne 13: Turystyka. LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 1 i działania wspierające szeroko pojęty rozwój turystyczny i kulturowy obszaru, wpisuje się w cele Strategii Gminy Jaślicka: przedsiębiorczość i rynek pracy; turystyka, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcia są zgodne z celami dok.
Strategia Rozwoju Gminy Jedlicze na lata 2021-2030
Cel operacyjny 1.4: Zwiększona dostępność i wykorzystanie obiektów zabytkowych; Cel operacyjny 1.5: Ochrona i kształtowanie środowiska naturalnego wraz z dostosowywaniem się do zmian klimatu; Cel operacyjny 2.2: Dostępna szeroka, atrakcyjna oferta kulturalna, sportowa i rekreacyjna; Cel operacyjny 3.1: Wzrost przedsiębiorczości mieszkańców. LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 1 i działania wspierające szeroko pojęty rozwój turystyczny i kulturowy obszaru, wpisuje się w cele Strategii Rozwoju Gminy Jedlicze na lata 2021-2030, m.in. dostępna szeroka, atrakcyjna oferta kulturalna, sportowa i rekreacyjna oraz wzrost przedsiębiorczości mieszkańców, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcia są zgodne z powyżej wymienionymi celami dokumentu planistycznego.
Strategia Rozwoju Gminy Miejsce Piastowe na lata 2021-2027
Cel operacyjny III.3: Kształtowanie atrakcyjnych przestrzeni publicznych; Obszar IV: Turystyka i promocja; Cel strategiczny IV: Wysoka atrakcyjność turystyczna i rekreacyjna Gminy oparta na dziedzictwie kulturowym i przyrodniczym oraz poprawa ochrony środowiska naturalnego; Cel operacyjny IV.1: Wzmocnienie promocji i turystyki Gminy Miejsce Piastowe; Cel operacyjny IV.2: Zachowanie dziedzictwa kulturowego w Gminie Miejsce Piastowe; Cel operacyjny IV.3: Zwiększenie wykorzystywania odnawialnych źródeł energii na terenie Gminy Miejsce Piastowe. LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 1 i działania wspierające szeroko pojęty rozwój turystyczny i kulturowy obszaru, wpisuje się w cele Strategii Gminy Miejsce Piastowe na lata 2021-2027, w szczególności turystyka i promocja, wysoka atrakcyjność turystyczna i rekreacyjna Gminy oparta na dziedzictwie kulturowym i przyrodniczym oraz poprawa ochrony środowiska naturalnego, wzmocnienie promocji i turystyki Gminy Miejsce Piastowe; zachowanie dziedzictwa kulturowego w Gminie Miejsce Piastowe, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcia są zgodne z wymienionymi celami w/w dokumentu.
CELE LSR
Cel szczegółowy nr 2: Włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji, zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osób starszych, osób z niepełnosprawnościami lub szczególnymi potrzebami, poprzez poprawę dostępności i kształtowanie integracji społecznej. Przedsięwzięcie 2.1: Zwiększenie dostępności, poprzez rozwój infrastruktury publicznej, zapobiegającej wykluczeniu społecznemu, w tym dla osób starszych, osób z niepełnosprawnościami. Przedsięwzięcie 2.2: Rozwój przedsiębiorczości i usług w zakresie srebrnej gospodarki - usługi dla osób starszych i z niepełnosprawnościami. Przedsięwzięcie 2.3: Stymulowanie rozwoju lokalnego i integracja społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym poprzez cyfryzację i aktywizację społeczności lokalnej. Przedsięwzięcie 2.4: Działania ukierunkowane na zwiększenie dostępu do usług społecznych zgłaszanych na obszarze LGD „Kraina Nafty”.
Zgodność z Planem Strategicznym Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 - LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 2 i działania w zakresie włączenia społecznego osób starszych i z niepełnosprawnościami, wpisuje się w następujące zakresy wsparcia Planu Strategicznego Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027: rozwój przedsiębiorczości, poprzez: podejmowanie pozarolniczej dział. gosp. przez osoby fizyczne lub rozwój firm z branży senioralnej; poprawę dostępu do małej infrastruktury publicznej oraz włączenie społeczne seniorów a zaplanowane w LSR przedsięwzięcia są zgodne z wymienionymi zakresami wsparcia. Szczegółowo zakres wsparcia

z PS WPR w odniesieniu do poszczególnych przedsięwzięć został określony w rozdz. VI.

Zgodność z programem Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027 – EFS+; PRIORYTET 8 – ROZWÓJ LOKALNY KIEROWANY PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ – cel 2 LSR LGD „Kraina Nafty” wpisuje się w **Cel szczegółowy 4(k) (EFS+):** *zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej.*

LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 2 i działania w zakresie włączenia społecznego osób starszych i z niepełnosprawnościami, wpisuje się w priorytet 8, działanie 8.5 Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej, z uwagi na wsparcie skierowane do osób starszych i zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Szczegółowo zakres wsparcia z FEP w odniesieniu do przedsięwzięcia 2.4 został określony w rozdz. VI.

Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2030

Cel szczegółowy 2.6.1: Działania zmierzające do zmniejszenia poziomu ubóstwa i wykluczenia społecznego w województwie; **Cel szczegółowy 2.6.2:** Aktywizacja społeczna; **Cel główny 4:** Zwiększenie dostępu obywateli do usług publicznych i podniesienie standardu ich świadczenia dla poprawy jakości życia i wzmacniania procesów rozwojowych; **Cel szczegółowy 4.2.3:** Lokalne działania aktywizujące społeczność regionu. **LGD „Kraina Nafty”** poprzez cel szczegółowy nr 2 i działania w zakresie włączenia społecznego osób starszych i z niepełnosprawnościami, wpisuje się w cele Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2030, w szczególności: działania zmierzające do zmniejszenia poziomu ubóstwa i wykluczenia społecznego w województwie, aktywizacja społeczna, zwiększenie dostępu obywateli do usług publicznych i podniesienie standardu ich świadczenia dla poprawy jakości życia i wzmacniania procesów rozwojowych, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcia są zgodne z powyżej wymienionymi celami dokumentu planistycznego.

Strategia Rozwoju Powiatu Krośnieńskiego na lata 2021-2027

Cel strategiczny 1: Podwyższony poziom integracji oraz aktywizacji społecznej i zawodowej mieszkańców bezpiecznego Powiatu Krośnieńskiego; **Cel operacyjny 1.1:** Podniesienie poziomu poczucia tożsamości społeczności lokalnej z Powiatem; **Cel operacyjny 1.7:** Wdrożona kompleksowa polityka senioralna; **Cel operacyjny 1.12:** Poprawa jakości usług medycznych; **Cel operacyjny 3.1:** Poprawa warunków sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości na terenie Powiatu.

LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 2 i działania w zakresie włączenia społecznego osób starszych i z niepełnosprawnościami, wpisuje się w cele Strategii Rozwoju Powiatu Krośnieńskiego na lata 2021-2027, m.in.: podwyższony poziom integracji oraz aktywizacji społecznej i zawodowej mieszkańców bezpiecznego Powiatu Krośnieńskiego; wdrożona kompleksowa polityka senioralna, podniesienie poziomu poczucia tożsamości społeczności lokalnej z Powiatem, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcia są zgodne z powyżej wymienionymi celami dokumentu planistycznego.

Strategia Rozwoju Gminy Chorkówka do roku 2030 - PROJEKT

Cel strategiczny 1: Poprawa warunków i jakości życia mieszkańców; **Cel operacyjny 1.5:** Rozszerzenie oferty opieki nad seniorami oraz osobami z niepełnosprawnościami; **Cel operacyjny 1.10:** Zwiększenie aktywności społecznej mieszkańców; **Cel operacyjny 1.12:** Zmniejszenie marginalizacji cyfrowej; **Cel strategiczny 6:** Aktywizacja mieszkańców – wzmocnienie kapitału ludzkiego; **Cel operacyjny 6.2:** Wzmocnienie lokalnej społeczności jako społeczeństwa obywatelskiego. **LGD „Kraina Nafty”** poprzez cel szczegółowy nr 2 i działania w zakresie włączenia społecznego osób starszych i z niepełnosprawnościami, wpisuje się w cele Strategii Rozwoju Gminy Chorkówka, w szczególności rozszerzenie oferty opieki nad seniorami oraz osobami z niepełnosprawnościami; zwiększenie aktywności społecznej mieszkańców, zmniejszenie marginalizacji cyfrowej, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcia są zgodne z powyżej wymienionymi celami dokumentu planistycznego.

Strategia Rozwoju Gminy Dukla na lata 2023-2030 – PROJEKT
<p>Obszar tematyczny II: KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY; Cel strategiczny II: Tworzenie warunków wszechstronnego rozwoju i poprawy jakości życia mieszkańców. Cel operacyjny II.4: Poprawa jakości życia oraz aktywizacja i integracja społeczna; Obszar tematyczny IV – DOSTĘPNOŚĆ PRZESTRZENNA I TECHNOLOGICZNA; Cel operacyjny IV.3: Zwiększenie dostępu i podniesienie standardu usług publicznych.</p> <p>LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 2 i działania w zakresie włączenia społecznego osób starszych i z niepełnosprawnościami, wpisuje się w cele Strategii Rozwoju Gminy Dukla, m.in.: poprawa jakości życia oraz aktywizacja i integracja społeczna oraz zwiększenie dostępu i podniesienie standardu usług publicznych, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcia są zgodne z powyżej wymienionymi celami dokumentu planistycznego.</p>
Strategia Rozwoju Gminy Iwonicz-Zdrój na lata 2022-2031 - PROJEKT
<p>Cel strategiczny 1: Poprawa warunków i jakości życia, pracy oraz rozwoju mieszkańców; Cel operacyjny 1.4: Poprawa standardu mieszkań i obiektów użyteczności publicznej; Cel operacyjny 1.7: Rozszerzenie oferty opieki dla seniorów; Cel operacyjny 1.9: Włączenie społeczne osób z niepełnosprawnościami; Cel strategiczny 2: Poprawa rozwoju zasobów technicznych dostosowanych do potrzeb mieszkańców i gości; Cel operacyjny 2.1: Poprawa stanu zachowania i funkcjonalności budynków użyteczności publicznej.</p> <p>LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 2 i działania w zakresie włączenia społecznego osób starszych i z niepełnosprawnościami, wpisuje się w cele Strategii Rozwoju Gminy Iwonicz-Zdrój, w szczególności: poprawa warunków i jakości życia, pracy oraz rozwoju mieszkańców, rozszerzenie oferty opieki dla seniorów, włączenie społeczne osób z niepełnosprawnościami, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcia są zgodne z powyżej wymienionymi celami dokumentu planistycznego.</p>
Strategia Rozwoju Gminy Jaślika na lata 2016-2023
<p>Działanie strategiczne 8: Społeczeństwo informacyjne.</p> <p>LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 2 i działania w zakresie włączenia społecznego osób starszych i z niepełnosprawnościami, wpisuje się w cele Strategii Gminy Jaślika, społeczeństwo informacyjne, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcia są zgodne z celami w/w dokumentu.</p>
Strategia Rozwoju Gminy Jedlicze na lata 2021-2030
<p>Cel strategiczny 2: Rozwój społecznie wrażliwy oparty na integracji i dialogu; Cel operacyjny 2.4: Wysokiej jakości usługi społeczne i zdrowotne; Cel operacyjny 2.5: Integracja i budowanie tożsamości lokalnej mieszkańców gminy.</p> <p>LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 2 i działania w zakresie włączenia społecznego osób starszych i z niepełnosprawnościami, wpisuje się w cele Strategii Rozwoju Gminy Jedlicze m.in: rozwój społecznie wrażliwy oparty na integracji i dialogu; wysokiej jakości usługi społeczne i zdrowotne, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcia są zgodne z powyżej wymienionymi celami dokumentu planistycznego</p>
Strategia Rozwoju Gminy Miejsce Piastowe na lata 2021-2027
<p>Obszar II: Infrastruktura i usługi społeczno-edukacyjne; Cel strategiczny II: Wysoka jakość usług społeczno-edukacyjnych dostosowana do potrzeb mieszkańców. Cel operacyjny II.3: Rozwój potencjału edukacyjnego Gminy Miejsce Piastowe oraz rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu mieszkańców; Cel operacyjny I.2: Poprawa efektywności energetycznej oraz dostępności obiektów użyteczności publicznej na terenie Gminy Miejsce Piastowe.</p> <p>LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 2 i działania w zakresie włączenia społecznego osób starszych i z niepełnosprawnościami, wpisuje się w cele Strategii Gminy Miejsce Piastowe m.in. wysoka jakość usług społeczno-edukacyjnych dostosowana do potrzeb mieszkańców oraz poprawa efektywności energetycznej oraz dostępności obiektów użyteczności publicznej na terenie Gminy Miejsce Piastowe, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcia są zgodne z celami w/w dokumentu.</p>

CELE LSR

Cel szczegółowy nr 3: Podnoszenie jakości życia mieszkańców, w tym poprzez działania zmierzające do poprawy sytuacji ekonomicznej osób w niekorzystnej sytuacji, zagrożonych ubóstwem (dzieci, młodzieży i rodzin) i wykluczeniem społecznym (os. z niepełnosprawnościami, bezrobotni, kobiety) oraz działania skierowane na zatrzymanie odpływu ludzi młodych z obszaru LSR.

Przedsięwzięcie 3.1: Wsparcie usług świadczonych w społeczności lokalnej w zakresie opieki nad dziećmi i usług czasu wolnego dla młodzieży.

Przedsięwzięcie 3.2: Wsparcie działalności gospodarczej skierowanej na zagospodarowanie lokalnego kapitału społecznego i zatrzymanie odpływu ludzi młodych z obszaru LSR, w tym zakładanie firm dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (os. młodych do 25 r.ż., os. z niepełnosprawnościami, kobiet, bezrobotnych).

Przedsięwzięcie 3.3: Wsparcie kapitału społecznego, aktywności społecznej mieszkańców, rozwój wiedzy i umiejętności, w tym angażowanie ludzi młodych, poprzez aktywizację zawodową osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Przedsięwzięcie 3.4: Integracja społeczna na obszarze LGD „Kraina Nafty”.

Zgodność z Planem Strategicznym Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 - LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 3 i działania w zakresie podnoszenia jakości życia, aktywizacji ludzi młodych, wsparcie osób z grup w niekorzystnej sytuacji, rodzin i dzieci, integrację społeczną, wpisuje się w następujące zakresy wsparcia Planu Strategicznego Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2021-2027: **rozwój przedsiębiorczości, poprzez: podejmowanie pozarolniczej dział. gosp. przez osoby fizyczne; poprawę dostępu do usług lokalnych oraz włączenie społeczne osób młodych, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcia są zgodne z wymienionymi zakresami wsparcia. Szczegółowo zakres wsparcia z PS WPR w odniesieniu do poszczególnych przedsięwzięć został określony w rozdz. VI.**

Zgodność z programem Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027 – EFS+; PRIORYTET 8 – ROZWÓJ LOKALNY KIEROWANY PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ - cele 3 LSR LGD „Kraina Nafty” wpisuje się w Cel szczegółowy 4(1) (EFS+): *wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci.*

LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 3 i działania w zakresie podnoszenia jakości życia, aktywizacji ludzi młodych, wsparcia osób z grup w niekorzystnej sytuacji, rodzin i dzieci, integrację społeczną, wpisuje się w priorytet 8, działanie 8.6 Integracja społeczna, z uwagi na wsparcie skierowane do rodzin i dzieci zagrożonych wykluczeniem społecznym lub przeżywających trudności wychowawcze.

Szczegółowo zakres wsparcia z FEP w odniesieniu do przedsięwzięcia 3.4 został określony w rozdz. VI.

Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2030

Cel główny 2: Wzmacnianie kapitału ludzkiego i społecznego jako podstawy umożliwiającej rozwój regionu oraz podnoszenie poziomu życia mieszkańców; **Cel szczegółowy 2.1.2:** Rozwój oferty edukacyjnej, jakości kształcenia i wspierania potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dzieci i młodzieży z uwzględnieniem potrzeb regionalnego rynku pracy; **Cel szczegółowy 2.4.1:** Aktywizacja zawodowa i utrzymanie zatrudnienia; **Cel szczegółowy 2.6.1:** Działania zmierzające do zmniejszenia poziomu ubóstwa i wykluczenia społecznego w województwie; **Cel szczegółowy 2.6.2:** Aktywizacja społeczna; **Cel szczegółowy 2.6.5:** Wspieranie rodzin i system pieczy zastępczej; **Cel główny 4:** Zwiększenie dostępu obywateli do usług publicznych i podniesienie standardu ich świadczenia dla poprawy jakości życia i wzmacniania procesów rozwojowych.

LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 3 i działania w zakresie podnoszenia jakości życia, aktywizacji ludzi młodych, wsparcia osób z grup w niekorzystnej sytuacji, rodzin i dzieci, integracji społecznej, wpisuje się w cele Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2030, w szczególności: **wzmacnianie kapitału ludzkiego i społecznego jako podstawy umożliwiającej rozwój regionu, aktywizacja zawodowa i utrzymanie zatrudnienia, wspieranie rodzin i system pieczy zastępczej, zwiększenie dostępu obywateli do usług publicznych podniesienie standardu ich świadczenia, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcia są zgodne z celami w/w dokumentu planistycznego.**

<p>Strategia Rozwoju Powiatu Krośnieńskiego na lata 2021-2027</p> <p>Cel strategiczny 1: Podwyższony poziom integracji oraz aktywizacji społecznej i zawodowej mieszkańców bezpiecznego Powiatu Krośnieńskiego; Cel operacyjny 1.6: Polityka Powiatu i samorządów gminnych ukierunkowana na wsparcie rodziny; Cel operacyjny 1.13: Wdrożona polityka społeczna uwzględniająca potrzeby mieszkańców w zakresie pomocy społecznej, przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. Cel operacyjny 1.14: Wzmacnianie powiatu jako miejsca atrakcyjnego do pozostania i osiedlania się ludzi młodych; Cel operacyjny 1.18: Zmniejszenie zjawiska bierności zawodowej.</p> <p>LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 3 i działania w zakresie podnoszenia jakości życia, aktywizacji ludzi młodych, wsparcia osób z grup w niekorzystnej sytuacji, rodzin i dzieci, integracji społecznej, wpisuje się w cele Strategii Rozwoju Powiatu Krośnieńskiego m.in: podwyższony poziom integracji oraz aktywizacji społecznej i zawodowej mieszkańców bezpiecznego Powiatu Krośnieńskiego; wdrożona polityka społeczna uwzględniająca potrzeby mieszkańców w zakresie pomocy społecznej, przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, wzmacnianie powiatu jako miejsca atrakcyjnego do pozostania i osiedlania się ludzi młodych, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcia są zgodne z wymienionymi celami w/w dokumencie.</p>
<p>Strategia Rozwoju Gminy Chorkówka do roku 2030 - PROJEKT</p> <p>Cel strategiczny 1: Poprawa warunków i jakości życia mieszkańców; Cel operacyjny 1.1: Aktywizacja zawodowa mieszkańców; Cel operacyjny 6.1: Zahamowanie niekorzystnych trendów demograficznych; Cel operacyjny 6.3: Zmniejszenie zjawiska bierności zawodowej.</p> <p>LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 3 i działania w zakresie podnoszenia jakości życia, aktywizacji ludzi młodych, wsparcia osób z grup w niekorzystnej sytuacji, rodzin i dzieci, integracji społecznej, wpisuje się w cele Strategii Rozwoju Gminy Chorkówka m.in: poprawa warunków i jakości życia mieszkańców; aktywizacja zawodowa mieszkańców, zahamowanie niekorzystnych trendów demograficznych, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcia są zgodne z powyżej wymienionymi celami dokumentu planistycznego.</p>
<p>Strategia Rozwoju Gminy Dukla na lata 2023-2030 - PROJEKT</p> <p>Cel operacyjny I.1: Stymulowanie rozwoju przedsiębiorczości; Cel strategiczny II: Tworzenie warunków wszechstronnego rozwoju i poprawy jakości życia mieszkańców; Cel operacyjny II.4: Poprawa jakości życia oraz aktywizacja i integracja społeczna.</p> <p>LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 3 i działania w zakresie podnoszenia jakości życia, aktywizacji ludzi młodych, wsparcia osób z grup w niekorzystnej sytuacji, rodzin i dzieci, integracji społecznej, wpisuje się w cele Strategii Rozwoju Gminy Dukla m.in.: tworzenie warunków wszechstronnego rozwoju i poprawy jakości życia mieszkańców, poprawa jakości życia oraz aktywizacja i integracja społeczna, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcia są zgodne z powyżej wymienionymi celami dokumentu planistycznego.</p>
<p>Strategia Rozwoju Gminy Iwonicz-Zdrój na lata 2022-2031 - PROJEKT</p> <p>Cel strategiczny 1: Poprawa warunków i jakości życia, pracy oraz rozwoju mieszkańców; Cel operacyjny 1.1: Aktywizacja zawodowa osób zagrożonych zawodowo; Cel operacyjny 1.4: Poprawa standardu mieszkań i obiektów użyteczności publicznej.</p> <p>LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 3 i działania w zakresie podnoszenia jakości życia, aktywizacji ludzi młodych, wsparcia osób z grup w niekorzystnej sytuacji, rodzin i dzieci, integracji społecznej, wpisuje się w cele Strategii Rozwoju Gminy Iwonicz-Zdrój m.in: poprawa warunków i jakości życia, pracy oraz rozwoju mieszkańców, aktywizacja zawodowa osób zagrożonych zawodowo, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcia są zgodne z powyżej wymienionymi celami dokumentu planistycznego.</p>
<p>Strategia Rozwoju Gminy Jaślika na lata 2016-2023</p> <p>Działanie strategiczne 3: Demografia. Działanie strategiczne 17: Opieka przedszkolna.</p> <p>LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 3 i działania w zakresie podnoszenia jakości życia, aktywizacji ludzi młodych, wsparcia osób z grup w niekorzystnej sytuacji, rodzin i dzieci, integracji</p>

społecznej, wpisuje się w cele Strategii Rozwoju Gminy Jaśliska: demografia, opieka przedszkolna.
Strategia Rozwoju Gminy Jedlicze na lata 2021-2030
Cel strategiczny 2: Rozwój społecznie wrażliwy oparty na integracji i dialogu; Cel operacyjny 2.4: Wysokiej jakości usługi społeczne; Cel operacyjny 3.1: Wzrost przedsiębiorczości mieszkańców. LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 3 i działania w zakresie podnoszenia jakości życia, aktywizacji ludzi młodych, wsparcia osób z grup w niekorzystnej sytuacji, rodzin i dzieci, integracji społecznej, wpisuje się w cele Strategii Rozwoju Gminy Jedlicze na lata 2021-2030: rozwój społecznie wrażliwy oparty na integracji i dialogu; wysokiej jakości usługi społeczne, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcia są zgodne z powyżej wymienionymi celami dokumentu planistycznego.
Strategia Rozwoju Gminy Miejsce Piastowe na lata 2021-2027
Cel strategiczny II: Wysoka jakość usług społeczno-edukacyjnych dostosowana do potrzeb mieszkańców; Cel operacyjny III.2: Wzmacnianie i promocja przedsiębiorczości lokalnej oraz aktywizacja zawodowa mieszkańców. LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 3 i działania w zakresie podnoszenia jakości życia, aktywizacji ludzi młodych, wsparcia osób z grup w niekorzystnej sytuacji, rodzin i dzieci, integracji społecznej, wpisuje się w cele Strategii Gminy Miejsce Piastowe m.in.: wysoka jakość usług społeczno-edukacyjnych dostosowana do potrzeb mieszkańców, wzmacnianie i promocja przedsiębiorczości lokalnej oraz aktywizacja zawodowa mieszkańców, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcia są zgodne z powyżej wymienionymi celami dokumentu planistycznego.
CELE LSR
Cel szczegółowy nr 4: Inspirowanie dzieci i młodzieży do działania wykraczającego poza ramy tradycyjnej edukacji, poprzez rozwijanie umiejętności, kompetencji, uzdolnień i zainteresowań uczniów poza edukacją formalną. Przedsięwzięcie 4.1: Inicjatywy w obszarze edukacji pozaformalnej wynikające z potrzeb społeczności lokalnych na obszarze LGD „Kraina Nafty”.
Zgodność z programem Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027 – EFS+; PRIORYTET 8 – ROZWÓJ LOKALNY KIEROWANY PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ – cel 4 LSR LGD „Kraina Nafty” wpisuje się w Cel szczegółowy 4(f) (EFS+): <i>wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnościami.</i> LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 4 i działania w zakresie edukacji pozaformalnej dzieci i młodzieży, wpisuje się w priorytet 8, działanie 8.1 Rozwój zdolności uczniów poza edukacją formalną, z uwagi na wsparcie skierowane do dzieci w zakresie rozwijania ich umiejętności i zainteresowań. Szczegółowo zakres wsparcia z FEP w odniesieniu do przedsięwzięcia 4.1 został określony w rozdz. VI.
Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2030
Cel szczegółowy 2.1.5: Rozwój edukacji nieformalnej. LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 4 i działania w zakresie edukacji pozaformalnej dzieci i młodzieży, wpisuje się w cel Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2030: wzmacnianie kapitału ludzkiego i społecznego oraz rozwój edukacji nieformalnej, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcie jest zgodne z powyżej wymienionym celem dokumentu planistycznego.
Strategia Rozwoju Gminy Chorkówka do roku 2030 - PROJEKT
Cel operacyjny 1.7: Poprawa jakości kształcenia. LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 4 i działania w zakresie edukacji pozaformalnej, wpisuje się w cel Strategii Rozwoju Gminy Chorkówka poprawa jakości kształcenia, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcie jest zgodne z powyżej wymienionym celem dokumentu planistycznego.
Strategia Rozwoju Gminy Dukla na lata 2023-2030 - PROJEKT

<p>Cel strategiczny II: Tworzenie warunków wszechstronnego rozwoju i poprawy jakości życia mieszkańców. Cel operacyjny II.1: Rozwój potencjału intelektualnego mieszkańców.</p> <p>LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 4 i działania w zakresie edukacji pozaformalnej, wpisuje się w cel Strategii Rozwoju Gminy Dukla: tworzenie warunków wszechstronnego rozwoju i poprawy jakości życia mieszkańców i rozwój potencjału intelektualnego mieszkańców, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcie jest zgodne z powyżej wymienionym celem dokumentu planistycznego.</p>
<p>Strategia Rozwoju Gminy Iwonicz-Zdrój na lata 2022-2031 - PROJEKT</p>
<p>Cel operacyjny 1.10: Poprawa jakości oferty edukacyjnej.</p> <p>LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 4 i działania w zakresie edukacji pozaformalnej, wpisuje się w cel Strategii Rozwoju Gminy Iwonicz-Zdrój poprawa jakości oferty edukacyjnej, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcie jest zgodne z powyżej wymienionymi celami dokumentu planistycznego.</p>
<p>Strategia Rozwoju Gminy Jaślicka na lata 2016-2023</p>
<p>Działanie strategiczne 16: Edukacja.</p> <p>LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 4 i działania w zakresie edukacji pozaformalnej, wpisuje się w cele Strategii Rozwoju Gminy Jaślicka edukacja, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcia są zgodne z celami dok.</p>
<p>Strategia Rozwoju Gminy Jedlicze na lata 2021-2030</p>
<p>Cel operacyjny 2.1: Poprawa warunków i jakości kształcenia.</p> <p>LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 4 i działania w zakresie edukacji pozaformalnej, wpisuje się w cel Strategii Rozwoju Gminy Jedlicze na lata 2021-2030: poprawa warunków i jakości kształcenia, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcie jest zgodne z powyżej wymienionym celem dokumentu planistycznego.</p>
<p>Strategia Rozwoju Gminy Miejsce Piastowe na lata 2021-2027</p>
<p>Cel operacyjny II.3: Rozwój potencjału edukacyjnego Gminy Miejsce Piastowe oraz rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu mieszkańców.</p> <p>LGD „Kraina Nafty” poprzez cel szczegółowy nr 4 i działania w zakresie edukacji pozaformalnej, wpisuje się w cel Strategii Rozwoju Gminy Miejsce Piastowe na lata 2021-2027: rozwój potencjału edukacyjnego Gminy Miejsce Piastowe, a zaplanowane w LSR przedsięwzięcie jest zgodne z powyżej wymienionym celem dokumentu planistycznego.</p>

Rozdział VI CELE I WSKAŹNIKI

Na podstawie diagnozy i analizy sytuacji przestrzennej, gospodarczej i społecznej oraz uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych, a także dążąc do osiągnięcia określonej misji LGD „Kraina Nafty” – sformułowano 3 cele szczegółowe, obejmujące 3 zakresy tematyczne w ramach PS WPR, w tym dwa odnoszące się zarówno do działań w ramach PS WPR oraz EFS+. Ponadto sformułowano został 4 cel szczegółowy odnoszący się wyłącznie do przedsięwzięć planowanych do realizacji w ramach EFS+.

Poniższe cele wynikają z uwarunkowań obszaru objętego LSR oraz przeprowadzonych badań ankietowych i konsultacji społecznych. Są także efektem przeprowadzonej analizy SWOT. Stanowią odpowiedź na zidentyfikowane podczas konsultacji potrzeby społeczności lokalnej oraz mają charakter długofalowy i umożliwiają realizację działań.

Cel szczegółowy nr 1. Rozwój turystyczny obszaru LGD „Kraina Nafty” z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i kulturowych obszaru LSR oraz podnoszenie jakości oferty turystycznej i tworzenie warunków do jej dalszego funkcjonowania i rozwoju, poprzez zwiększenie dostępności do infrastruktury publicznej i usług dla ludności, innowacje i wykorzystanie istniejącego potencjału

Przedsięwzięcia:

1.1 Kształtowanie przestrzeni publicznej i bazy turystycznej, poprzez rozwój infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej (publicznej)

Kształtowanie przestrzeni publicznej i bazy turystycznej, poprzez rozwój infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej (publicznej) - podnoszącej atrakcyjność turystyczną obszaru LGD „Kraina Nafty” oraz uzupełniającej komercyjną ofertę turystyczną i zwiększającej komfort pobytu i bezpieczeństwo turystów.

Zakres wsparcia obejmuje m.in.: punkty widokowe, zagospodarowanie terenu, skwery, parki, ścieżki rowerowe, ścieżki przyrodnicze, parkingi, chodniki, oświetlenia, bezpieczne przejścia dla pieszych, place zabaw, siłownie plenerowe, place rekreacyjne, skateparki, baseny, punkty informacji turystycznej itp.

Przedsięwzięcie 1.1 odpowiada zakresowi z PS WPR nr 6 - poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej.

Wskaźnik produktu: **Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury publicznej - turystycznej lub rekreacyjnej – 6 szt.**

Wskaźnik rezultatu: **Liczba ludności wiejskiej korzystająca z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR – 300 os.**

1.2 Wsparcie przedsiębiorczości z branży turystycznej oraz rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych, poprzez tworzenie warunków do szeroko pojętego rozwoju turystycznego obszaru LGD „Kraina Nafty” i tworzenie zintegrowanych produktów turystyki wiejskiej, w tym opartych na innowacji

Zakres obejmuje wsparcie na podejmowanie lub rozwój działalności gospodarczej z branży turystycznej, okołoturystycznej, usługi dla ludności, w tym turystów, np.: gastronomia, miejsca noclegowe, rekreacja, spa, transport, wypożyczalnie różnego typu sprzętu dla turystów, biura turystyczne, pamiątkarstwo, przewodnictwo, kręgielnie, organizacje wycieczek, atrakcje dla turystów, usługi czasu wolnego dla mieszkańców i turystów, itp. oraz rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych, w szczególności w zakresie: gospodarstw agroturystycznych lub zagród edukacyjnych, wpływających na zwiększenie atrakcyjności obszaru, poszerzenie oferty turystycznej oraz zwiększenie liczby turystów odwiedzających obszar LGD.

Przedsięwzięcie 1.2 odpowiada zakresowi z PS WPR:

- nr 1 rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki, poprzez

a) podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne,

b) rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej;

- nr 2 rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych w zakresie tworzenia lub rozwijania:

a) gospodarstw agroturystycznych,

b) zagród edukacyjnych.

Wskaźnik produktu: **Liczba operacji objętych wsparciem w ramach WPR – 12 szt.**

Wskaźnik rezultatu:

Liczba nowych miejsc pracy objętych wsparciem w ramach projektów WPR (w tym samozatrudnienie) - 8 szt.

Liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR – 4 szt.

1.3 Ochrona i zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego obszaru LSR, poprzez innowacje i wykorzystanie potencjału endogenicznego w oparciu o zasoby lokalne, poszanowanie środowiska i klimatu

Zakres obejmuje: dziedzictwo kulturowe LGD „Kraina Nafty” tj. zabytki, prace konserwatorskie, zachowanie dziedzictwa lokalnego, folklor i tradycja – zakup wyposażenia dla lokalnych organizacji, tj. stroje ludowe, instrumenty, kultywowanie tradycji lokalnych, wyposażenie izb pamięci, zagród edukacyjnych, działania wspierające środowisko naturalne i bogactwo przyrodnicze, sadzenie lasów, sprzątanie świata, promocja walorów kulturowych, przyrodniczych, wydarzenia, wydawnictwa, publikacje, mapy, przewodniki oznakowanie tras turystycznych, wystawy, warsztaty dla turystów itp.

Przedsięwzięcie 1.3 odpowiada zakresowi PS WPR nr 9 ochrona dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego polskiej wsi.

Wskaźnik produktu: **Liczba operacji w zakresie ochrony i zachowania lokalnego dziedzictwa – 6 szt.**

Wskaźnik rezultatu: **Liczba ludności wiejskiej korzystająca z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR – 180 os.**

Liczba operacji przyczyniających się do realizacji na obszarach wiejskich celów w zakresie zrównoważenia środowiskowego oraz osiągnięcia celów w dziedzinie łagodzenia zmiany klimatu i przystosowania do niej - 2 szt.

Działania związane z poszerzeniem oferty turystycznej, rekreacyjnej i kulturowej są ważnym elementem, który dodatkowo prowadzi do integracji mieszkańców. **Zaplanowane w ramach tego celu zadania obejmują działania inwestycyjne, ukierunkowane na tworzenie nowej, innowacyjnej bazy turystycznej i rekreacyjnej, komercyjnej i niekomercyjnej, tworzenie zaplecza do rozwoju turystyki i rekreacji**, w tym również rozwój infrastruktury rowerowej, miejsc obsługi rowerzystów, integrację tras oraz ich oznakowanie i promocję.

Przeprowadzone badania ankietowe wskazały na niedobór tego typu infrastruktury (49%) i duże zapotrzebowanie na rozwój turystyczny obszaru (ponad 70% ankietowanych uznało, iż ten zakres powinien zostać objęty wsparciem).

Rosnąca popularność turystyki aktywnej wymaga zrównoważonych inwestycji w infrastrukturę rekreacyjno-turystyczną na terenie LGD. **Ważne znaczenie ma organizacja i promocja kompleksowej, zrównoważonej oferty turystycznej opartej na lokalnych zasobach i walorach oraz innowacyjności. Zwiększenie rozpoznawalności obszaru LGD „Kraina Nafty” wymaga unowocześnienia form promocji opartej na nowoczesnej marce turystycznej, zintegrowanym produkcie turystycznym i innowacji – definicja innowacyjności zawarta jest w rozdz. VII Sposób wyboru i oceny operacji...** Bardzo ważną rolę w przyciąganiu turystów pełnić będzie współpraca podmiotów, które mogą oferować komplementarną ofertę dla odwiedzających (np. aktywność fizyczna, nocleg, wyżywienie, produkty lokalne, warsztaty aktywizujące, twórczość lokalna, rękodzieło). Z tego punktu widzenia ważne jest kształtowanie współpracy wielopłaszczyznowej i relacji między władzami terytorialnymi i przedsiębiorstwami turystycznymi, wspólna komunikacja w zakresie tworzenia oferty turystyki aktywnej i kulturowej, rozwoju produktów lokalnych, organizacji wydarzeń kulturalno-turystycznych. Działania w zakresie rozwoju turystycznego obszaru, muszą iść w parze z działaniami obejmującymi procesy informacyjne, szkoleniowe i promocyjne wśród mieszkańców dotyczące ochrony środowiska, ograniczenia emisji substancji szkodliwych oraz efektywnego wykorzystania zasobów naturalnych. W ramach tego działania możliwa jest także realizacja różnorodnych przedsięwzięć, kampanii na rzecz czystego środowiska, w tym publikacja wydawnictw tematycznych oraz działań edukacyjnych.

Zakres ten wynika z diagnozy - Rozdział IV Analiza potrzeb i potencjału LSR, część: Gospodarka lokalna i rynek pracy, przedsiębiorczość oraz Kultura, rekreacja, turystyka, przestrzeń publiczna i infrastruktura.

Cel szczegółowy nr 2. Włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji, zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osób starszych, osób z niepełnosprawnościami lub szczególnymi potrzebami, poprzez poprawę dostępności i kształtowanie integracji społecznej

Przedsięwzięcia:

2.1 Zwiększenie dostępności, poprzez rozwój infrastruktury publicznej, zapobiegającej wykluczeniu społecznemu, w tym dla osób starszych, osób z niepełnosprawnościami

Zakres obejmuje inwestycje w zakresie infrastruktury dla osób ze specjalnymi potrzebami: podjazdy, poręcze, windy np. w obiektach użyteczności publicznej, urzędach, szkołach, przedszkolach, bibliotekach itp., rozwiązania dla osób ze specjalnymi potrzebami (niedowidzących, niedosłyszących) itp.

Przedsięwzięcie 2.1 odpowiada zakresowi z PS WPR nr 6 poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej.

Wskaźnik produktu: **Liczba operacji w zakresie poprawy dostępności dla osób starszych lub z niepełnosprawnościami – 6 szt.**

Wskaźnik rezultatu: **Liczba ludności wiejskiej korzystająca z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR – 300 os.**

2.2 Rozwój przedsiębiorczości i usług w zakresie srebrnej gospodarki - usługi dla osób starszych i z niepełnosprawnościami

Zakres obejmuje wsparcie na podejmowanie lub rozwijanie działalności gospodarczej ukierunkowanej na świadczenie usług lub oferowanie produktów skierowanych do osób starszych i z niepełnosprawnościami - tzw. **usługi w zakresie srebrnej gospodarki, zwanej również gospodarką senioralną** – jest to system wytwarzania, dystrybucji i konsumpcji dóbr i usług ukierunkowany na wykorzystanie potencjału nabywczego osób starszych i starzejących się oraz zaspokajający ich potrzeby konsumpcyjne, bytowe oraz zdrowotne. W związku ze zmieniającą się strukturą społeczeństwa, w ciągu najbliższych kilku lat pojawi się zapotrzebowanie na usługi skierowane do osób starszych i to one będą stanowić główny trzon odbiorców usług – klientów. Tak więc **zakłada się wsparcie dział. gosp. ukierunkowanych na zaspokajanie potrzeb osób starszych i z niepełnosprawnościami oraz świadczących usługi skierowane do tej grupy docelowej** np.: mobilne usługi dla osób starszych, usługi opiekuńcze, rehabilitacja, usługi medyczne, pielęgniarstwo, transport, rozwiązania cyfrowe dla osób starszych, e-wypożyczalnie, e-zakupy, usługi sprzątnięcia, usługi pielęgnacji ogrodów itp.

Przedsięwzięcie 2.2 odpowiada zakresowi z PS WPR - nr 1 rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki, poprzez:

a) podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne,

b) rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej;

Wskaźnik produktu: **Liczba operacji w zakresie rozwoju przedsiębiorczości objętych wsparciem w ramach WPR - 5 szt.**

Wskaźnik rezultatu: **Liczba nowych miejsc pracy objętych wsparciem w ramach projektów WPR (w tym samozatrudnienie) – 5 szt.**

2.3 Stymulowanie rozwoju lokalnego i integracja społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym poprzez cyfryzację i aktywizację społeczności lokalnej

Zakres obejmuje **inicjatywy w zakresie integracji społecznej osób starszych i zagrożonych wykluczeniem społecznym**, tj. organizacja wydarzeń kulturalnych i edukacyjnych, warsztaty, wizyty studyjne, spotkania integracyjne, międzypokoleniowe, działalność animacyjna i integracyjna, warsztaty budujące kompetencje cyfrowe dla osób starszych, wyposażenie świetlic wiejskich służących integracji społecznej itp.

Przedsięwzięcie 2.3 odpowiada zakresowi z PS WPR - nr 8 włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych lub osób w niekorzystnej sytuacji.

Wskaźnik produktu: **Liczba operacji w zakresie włączenia społecznego objętych wsparciem – 6 szt.**

Wskaźnik rezultatu: **Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego – 120 os.**

2.4 Działania ukierunkowane na zwiększenie dostępu do usług społecznych zgłaszanych na obszarze LGD „Kraina Nafty”

Przedsięwzięcie 2.4 odpowiada zakresowi w ramach EFS+, Fundusze Europejskie dla Podkarpacia na lata 2021-2027, Priorytet 8, Działanie 8.5 Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej.

Zakres obejmuje:

- **wsparcie skierowane do osób starszych** poprzez działania na rzecz zwiększenia ich zaangażowania w życie społeczności lokalnych, w tym w szczególności działania na rzecz samopomocy, tworzenie lub wsparcie już istniejących placówek wsparcia seniorów,
- wsparcie w zakresie tworzenia wypożyczalni sprzętu wspomagającego, pielęgnacyjnego i rehabilitacyjnego wraz z doradztwem i treningami w zakresie obsługi w warunkach domowych,
- wsparcie skierowane do osób potrzebujących pomocy w codziennym funkcjonowaniu oraz osób z niepełnosprawnościami poprzez zwiększenie dostępu do usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej, w tym w szczególności rozwój usług opiekuńczych, specjalistycznych usług opiekuńczych, asystenckich, wsparcie, w tym wytechnieniowe, opiekunów faktycznych (nieformalnych) osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu w zakresie niezbędnym do opieki nad w/w osobą,
- wsparcie tworzenia i funkcjonowania mieszkań o charakterze chronionym i wspomaganim lub rozwój mieszkalnictwa adoptowalnego, działania w zakresie poprawy warunków mieszkaniowych oraz inne rozwiązania łączące wsparcie społeczne i mieszkaniowe,
- podnoszenie kompetencji i kwalifikacji kandydatów i kadry, w tym szczególnie pracowników pomocy społecznej.

Wskaźnik produktu: **Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego - 90 os.**

Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność – 1 szt.

Wskaźnik rezultatu: **Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług w społeczności lokalnej – 6 szt.**

Z uwagi na zmieniającą się sytuację demograficzną i społeczną, działania władz lokalnych i organizacji społecznych, a tym samym działania LGD, muszą być ukierunkowane na osoby starsze czy z niepełnosprawnościami – zakres ten za konieczny do objęcia wsparciem uznało ponad 50% biorących udział w badaniu. Istniejąca infrastruktura społeczna, kulturalna, sportowo-rekreacyjna powinna wychodzić naprzeciw potrzebom starszych mieszkańców obszaru, którzy z roku na rok stanowią coraz liczniejszą społeczność poszczególnych gmin, a tym samym obszaru LSR. Wiąże się to m.in. z dostosowywaniem obiektów użyteczności publicznej do potrzeb osób starszych i z różnego typu niepełnosprawnościami np. ruchowymi (windy, podjazdy), ale także niedowidzącymi czy niedosłyszącymi. Liczba osób z tego typu, różnymi potrzebami stale wzrasta i wymaga podjęcia szeregu działań, które ułatwią funkcjonowanie w społeczeństwie tym osobom, umożliwią poruszanie się i korzystanie z ofert obiektów kulturalnych czy sportowych, a tym samym zmniejszą wykluczenie społeczne tych grup.

Ze względu na obserwowane trendy demograficzne na terenie LGD wysoka jakość usług społecznych będzie pełniła niezwykle istotną funkcję. Ważne będzie zapewnienie usług specjalistycznych, opiekuńczych, psychologicznych dedykowanych osobom starszym i z niepełnosprawnościami, klubów seniora i innych placówek wsparcia, ale także innych różnego typu usług komercyjnych, których podstawową grupę docelową odbiorców, będą stanowiły osoby starsze czy z niepełnosprawnościami.

Celem rozwijania i podwyższania jakości usług społecznych na obszarze LSR, działania będą w dużej mierze skoncentrowane wokół prężnie działających na obszarze każdej z gmin - ośrodków pomocy społecznej, które stanowią niejako w środowisku lokalnym centrum usług społecznych. Oferta usług OPS-ów jest bogata i szeroka, jednak wymaga stałego rozwoju i wsparcia, w związku ze zmianami zachodzącymi w społeczeństwie i środowisku lokalnym. W związku z sytuacją demograficzną konieczne jest wdrażanie

kompleksowych i systemowych rozwiązań wsparcia seniorów, poprzez umożliwienie im korzystania nie tylko z usług opiekuńczych, ale także z dodatkowej oferty aktywizującej np. zajęć kulturalnych, edukacyjnych, rekreacyjnych a także niwelowanie wykluczenia cyfrowego.

Kolejnym istotnym, wyzwaniem LGD, na najbliższy okres programowania, będzie także walka z samotnością osób starszych i działania aktywizujące osoby starsze i z niepełnosprawnościami. Osamotnienie osób w podeszłym wieku stanowi dość duży problem w tej grupie społeczeństwa. Działania w ramach LSR powinny umożliwiać tworzenie odpowiedniej bazy dla osób starszych wymagających wsparcia w codziennej egzystencji, np. poprzez tworzenie domów i klubów seniora lub poszerzanie oferty istniejących instytucji, a także kreować ofertę edukacyjno-szkoleniowo-wypoczynkową skierowaną na integrację osób starszych.

Zakres ten wynika z diagnozy - Rozdział IV Analiza potrzeb i potencjału LSR, część: Sytuacja demograficzna i struktura społeczna oraz Włączenie i integracja społeczna, pomoc społeczna.

Cel szczegółowy nr 3. Podnoszenie jakości życia mieszkańców, w tym poprzez działania zmierzające do poprawy sytuacji ekonomicznej osób w niekorzystnej sytuacji, zagrożonych ubóstwem (dzieci, młodzieży i rodzin) i wykluczeniem społecznym (os. z niepełnosprawnościami, bezrobotni, kobiety) oraz działania skierowane na zatrzymanie odpływu ludzi młodych z obszaru LSR

Przedsięwzięcia:

3.1 Wsparcie usług świadczonych w społeczności lokalnej w zakresie opieki nad dziećmi i usług czasu wolnego dla młodzieży

Zakres obejmuje wsparcie **usług świadczonych na obszarze LGD „Kraina Nafty” w zakresie opieki nad dziećmi i usług czasu wolnego dla dzieci i młodzieży** tj. żłobki, przedszkola, przedszkola integracyjne, świetlice wiejskie i środowiskowe, zajęcia dodatkowe dla dzieci i młodzieży, w ramach wsparcia przewiduje się powstanie nowych usług lub wsparcie istniejących placówek.

Przedsięwzięcie 3.1 odpowiada zakresowi z PS WPR - nr 4 poprawa dostępu do usług dla lokalnych społeczności, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych oraz operacji w zakresach wymienionych w pkt. 1-3 PS WPR.

Wskaźnik produktu: **Liczba usług dla społeczności lokalnej objętych wsparciem – 6 szt.**

Wskaźnik rezultatu: **Liczba ludności wiejskiej korzystająca z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR – 150 os.**

3.2 Wsparcie działalności gospodarczej skierowanej na zagospodarowanie lokalnego kapitału społecznego i zatrzymanie odpływu ludzi młodych z obszaru LSR, w tym zakładanie firm dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (os. młodych do 25 r.ż., os. z niepełnosprawnościami, kobiet, bezrobotnych)

Zakres obejmuje **wsparcie działalności gospodarczej** skierowanej na zagospodarowanie lokalnego kapitału społecznego, w zakresie podejmowania działalności gospodarczej dla osób z grup w niekorzystnej sytuacji lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, **w szczególności dla osób młodych do 25 r.ż., bezrobotnych (osób poszukujących zatrudnienia), osób z niepełnosprawnościami, kobiet** - umożliwiające godzenie życia zawodowego z opieką nad dzieckiem, chałupnictwo, rękodzieło, itp., a także mające na celu **zatrzymanie odpływu ludzi młodych z obszaru LSR**, a własna działalność gospodarcza może pozytywnie wpłynąć na niekorzystny trend związany z migracjami zarobkowymi.

Przedsięwzięcie 3.2 odpowiada zakresowi z PS WPR - nr 1 rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki, poprzez:

a) podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne.

Wskaźnik produktu: **Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa - 9 szt.**

Wskaźnik rezultatu: **Liczba nowych miejsc pracy objętych wsparciem w ramach projektów WPR (w tym samozatrudnienie) – 9 szt.**

3.3 Wsparcie kapitału społecznego, aktywności społecznej mieszkańców, rozwój wiedzy i umiejętności, w tym angażowanie ludzi młodych, poprzez aktywizację zawodową osób zagrożonych wykluczeniem społecznym

Zakres obejmuje **wsparcie aktywności społecznej mieszkańców obszaru**, w tym poprzez aktywizację zawodową: warsztaty, szkolenia cyfrowe, szkolenia podnoszące kwalifikacje zawodowe, wsparcie psychologiczne, działania integracyjne dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Działania skierowane są do osób z grup w niekorzystnej sytuacji lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, w szczególności dla młodzieży, osób młodych do 25 r.ż., kobiet, bezrobotnych (osób poszukujących zatrudnienia), osób z niepełnosprawnościami.

Przedsięwzięcie 3.3 odpowiada zakresowi z PS WPR - nr 8 włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych lub osób w niekorzystnej sytuacji.

Wskaźnik produktu: **Liczba operacji w zakresie włączenia społecznego objętych wsparciem – 6 szt.**

Wskaźnik rezultatu: **Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego – 60 os.**

3.4 Integracja społeczna na obszarze LGD „Kraina Nafty”

Przedsięwzięcie 3.4 odpowiada zakresowi w ramach EFS+, Fundusze Europejskie dla Podkarpacia na lata 2021-2027, Priorytet 8, Działanie 8.6 Integracja społeczna.

Zakres obejmuje:

- **działania skierowane do dzieci i młodzieży** zagrożonych wykluczeniem społecznym wymagających wsparcia, przebywających w rodzinach oraz różnego rodzaju placówkach całodobowych itp.,
- działania skierowane do rodzin wychowujących dzieci, w tym rodzin przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze lub doświadczających kryzysu oraz otoczenia ww. osób / rodzin (w zakresie jaki jest niezbędny dla udzielanego wsparcia),
- podnoszenie kompetencji i kwalifikacji kadry niezbędnej do realizacji projektu w zakresie świadczenia wysokiej jakości usług społecznych na poziomie lokalnym, w tym szkolenia kadry na rzecz dzieci, młodzieży i rodziny.

Wskaźnik produktu: **Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego – 60 os.**

Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność – 1 szt.

Wskaźnik rezultatu: **Liczba utworzonych w programie miejsc świadczenia usług wspierania rodziny i pieczy zastępczej istniejących po zakończeniu projektu – 6 szt.**

Działania zaplanowane w tym celu to działania zmierzające do poprawy sytuacji ekonomicznej osób w niekorzystnej sytuacji, zagrożonych ubóstwem (dzieci, młodzieży i rodzin) i wykluczeniem społecznym (os. z niepełnosprawnościami, bezrobotni, kobiety) oraz działania skierowane na zatrzymanie odpływu ludzi młodych z obszaru LSR. Wynikają one ze zmian demograficznych i potrzeb lokalnej społeczności – ujętych w Rozdziale IV. Są to działania szczególnie istotne w kontekście starzejącego się społeczeństwa i mają na celu zachęcenie ludzi młodych do pozostania na tym obszarze, poprzez stworzenie im warunków do rozwoju osobistego, zawodowego i rodzinnego. Dla osób młodych, wkraczających w życie zawodowe i rodzinne, szukających swojego miejsca na ziemi, ważne jest umożliwienie podejmowania działalności gosp., dostęp do dobrze płatnych miejsc pracy, możliwość rozwoju zawodowego i kształtowania kwalifikacji, ale także zapewnienie dostępu do dobrej jakości opieki na dziećmi, przedszkoli i szkół. W zakresie pomocy społecznej szczególne wsparcie kierowane będzie do dzieci, młodzieży i rodzin, znajdujących się w trudnej sytuacji lub dotkniętych poważnymi problemami (ubóstwo, choroba, niepełnosprawność, uzależnienia, przemoc domowa itp.). Dotychczasowa oferta ośrodków pomocy społecznej poszerzona zostanie, poprzez realizację projektów ze środków EFS+, o dodatkowe usługi opiekuńcze, usługi dla dzieci i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym, lub zmagających się z trudnościami opiekuńczo-wychowawczymi, adresowana będzie do mieszkańców poszukujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu.

Zakres ten wynika z diagnozy - Rozdział IV Analiza potrzeb i potencjału LSR, część: Sytuacja demograficzna i struktura społeczna oraz Włączenie i integracja społeczna, pomoc społeczna.

Cel szczegółowy nr 4. Inspirowanie dzieci i młodzieży do działania wykraczającego poza ramy tradycyjnej edukacji, poprzez rozwijanie umiejętności, kompetencji, uzdolnień i zainteresowań uczniów poza edukacją formalną

Przedsięwzięcie:

4.1 Inicjatywy w obszarze edukacji pozaformalnej wynikające z potrzeb społeczności lokalnych na obszarze LGD „Kraina Nafty”

Przedsięwzięcie 4.1 odpowiada zakresowi w ramach EFS+, Fundusze Europejskie dla Podkarpacia na lata 2021-2027, Priorytet 8, Działanie 8.1 Rozwój zdolności uczniów poza edukacją formalną.

Wsparcie w ramach tego zakresu obejmuje, w szczególności:

- wsparcie różnych form rozwijających kompetencje, uzdolnienia, umiejętności, wiedzę oraz zainteresowania uczniów (np. poprzez zajęcia realizowane w obszarze bezpośrednio związanym z tematem rozwijanych kompetencji umiejętności, uzdolnień i wiedzy; korepetycje, szkolenia, warsztaty, wyjazdy studyjne i szkoleniowe, półkolonie tematyczne);
- wsparcie działań służących pomocy uczniom w radzeniu sobie w trudnych sytuacjach, rozwiązywaniu problemów (np. związanych z pandemią COVID-19; stresem, wymaganiami i obowiązkami, presją społeczną);
- zajęcia dydaktyczno-wychowawcze skierowane do uczniów z trudnościami edukacyjnymi.

Wskaźnik produktu: **Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego – 150 os.**

Wspierane strategię rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność – 1 szt.

Wskaźnik rezultatu: **Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu – 150 os.**

Dokonana analiza potrzeb mieszkańców i obszaru LGD „Kraina Nafty” wykazała, iż na obszarze objętym LSR widoczne są duże dysproporcje, a jednocześnie potrzeby w obszarze edukacji. W niektórych miejscowościach (obszar gminy Miejsce Piastowe, Jedlicze, Chorkówka) jest dostępna, bezpłatna lub odpłatana oferta zajęć dodatkowych, pozaszkolnych, skierowana do uczniów o określonych zainteresowaniach: tanecznych, sportowych, wokalnych, artystycznych, natomiast są obszary, miejscowości, gdzie takiej oferty wspierającej edukację pozaszkolną brakuje lub jest niedostosowana do potrzeb i oczekiwań dzieci i młodzieży – ponad 40% badanych uznało to za zakres wymagający wsparcia.

W ramach wsparcia z LSR konieczne jest stworzenie atrakcyjnej i elastycznej oferty edukacyjnej i szkoleniowej poza edukacją formalną, skierowanej do dzieci i młodzieży z obszaru LGD „Kraina Nafty”. Dynamika zmian i nieustająca konieczność aktualizacji umiejętności wymusza potrzebę szybkiego i ciągłego uczenia się. Proces edukacji przebiega naprzemiennie w zorganizowanych i niezorganizowanych formach. System edukacji nieformalnej to edukacja poza szkołą instytucjonalną, tworzona przez podmioty z nakierowaniem na odbiorcę i realizację określonego celu. Z uwagi na nieustający postęp technologiczny i cywilizacyjny niezbędne jest wdrażanie niekonwencjonalnych ścieżek, projektów i zajęć edukacyjnych na rzecz rozwoju umiejętności przekrojowych uczniów, które są kształtowane głównie poprzez zajęcia i aktywności podejmowane poza edukacją formalną. Wsparcie uczniów poza edukacją formalną niesie za sobą szereg pozytywnych cech w tym większe zaangażowanie ucznia, rozwój wartości, szybką reakcję na zmiany, indywidualizację potrzeb, naukę poprzez praktykę, rozwój kompetencji i umiejętności także społecznych, które są niezbędne przy wyborze ścieżki zawodowej. Kluczowe jest zatem wspieranie umiejętności osób zdolnych w kierunku pełnego wykorzystania ich talentów, które nie jest możliwe w standardowych formach pracy szkolnej. Ważne jest tym samym tworzenie warunków społecznych, w których uczniowie będą mogli realizować różne aktywności, których efektem będzie rozwój umiejętności. Przewiduje się wsparcie ukierunkowane na rozwijanie kompetencji, umiejętności, uzdolnień, zainteresowań uczniów poza edukacją formalną. Dodatkowa, dostępna i atrakcyjna oferta edukacyjna czy sportowa, jest niezwykle ważna w kontekście zagrożeń spowodowanych długotrwałą egzystencją dzieci i młodzieży w sieci.

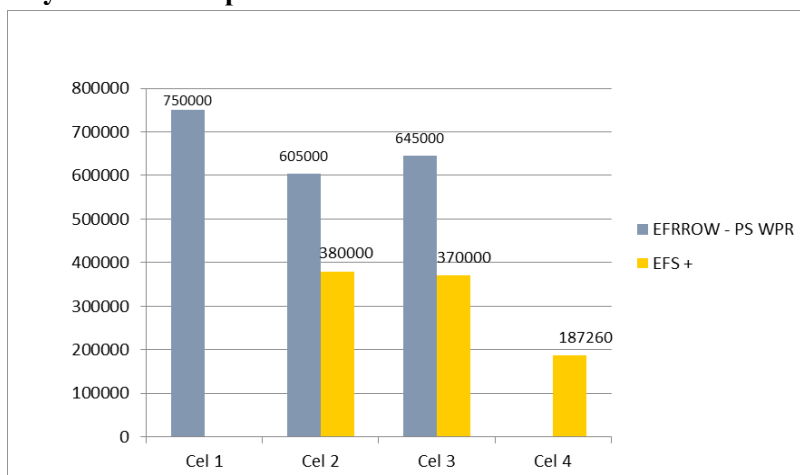
Przedsięwzięcia podejmowane w ramach tego działania mają zapewnić wsparcie dzieciom i młodzieży, posiadającej szczególne predyspozycje, zdolności, talenty i zainteresowania, które chcą podnosić swoje umiejętności i rozwijać się w wybranej dziedzinie, a które czasem ze względu na trudną sytuację materialną,

problemy komunikacyjne, odległość od większych ośrodków miejskich czy inne obiektywne przesłanki nie mogą rozwijać swoich pasji i kształtować umiejętności. Wsparciem objęte będą inicjatywy społeczne oparte na potrzebach lokalnej społeczności, w tym przypadku dzieci i młodzieży.

W ramach działania mającego na celu inspirowanie dzieci i młodzieży do działania wykraczającego poza ramy tradycyjnej edukacji oraz pobudzanie chęci do rozwijania własnych zainteresowań wśród dzieci i młodzieży planowane jest wprowadzenie systemu wdrażania innowacyjnych form i metod nauczania, ze szczególnym uwzględnieniem nauczania opartego na narzędziach multimedialnych. Działanie ma sprzyjać również podwyższaniu umiejętności komunikacyjnych, nabywaniu kluczowych kompetencji społecznych i obywatelskich, kształtowaniu tolerancji i promowaniu postaw przedsiębiorczych.

Zakres ten wynika z diagnozy - Rozdział IV Analiza potrzeb i potencjału LSR, część: Edukacja.

Wykres 5 Cele z podziałem na źródła finansowania

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Matryca logiczna celów, przedsięwzięć, z podziałem na budżet, grupy docelowe oraz sposób realizacji została ujęta w tabeli Cele i przedsięwzięcia, stanowiącej załącznik nr 1 do LSR.

Harmonogram osiągnięcia poszczególnych wskaźników produktu oraz rezultatu został określony w Planie działania stanowiącym załącznik nr 2 do LSR.

W sytuacji, kiedy nie ma adekwatnych do przedsięwzięć i działań wskazanych w LSR wskaźników dla FEP 2021-2027 w zał. 3 do Regulaminu konkursu na wybór LSR, to dobór wskaźników przez LGD odbędzie się przed ogłoszeniem naborów w ramach poszczególnych działań na podstawie SZOP.

Rozdział VII

SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU

Kluczowym dokumentem określającym zasady i sposób wyboru operacji w ramach Wdrażania LSR będzie niedyskryminująca i przejrzysta **Procedura oceny i wyboru operacji/projektów** wyznaczająca zasady i sposób oceny i wyboru projektów pod względem zgodności z LSR i kryteriów wyboru dedykowanych dla poszczególnych zakresów, pozwalająca uniknąć konfliktu interesów i zapewniająca, aby żadna pojedyncza grupa interesu nie kontrolowała decyzji w sprawie wyboru (zgodnie z art. 33 ust. 3 lit. b. rozporządzenia 2021/1060). Celem Procedury będzie terminowe i prawidłowe przeprowadzanie postępowania w sprawie wyboru operacji realizujących cele LSR, zgodnie z ustawą o RLKS, w tym dokonywania wyboru operacji dla których przewidziano wsparcie na wdrażanie LSR z EFS+ lub EFRROW, zgodnie z wytycznymi i programem regionalnym. Ponadto sposób funkcjonowania i kompetencje organu decyzyjnego określał będzie **Regulamin Rady**. Na potrzeby dokonywania oceny operacji opracowana zostanie **procedura ustalania i zmiany** niebudzących wątpliwości interpretacyjnych **kryteriów wyboru operacji**.

Celem niniejszej procedury jest rzetelny, otwarty, konkurencyjny, przejrzysty i bezstronny wybór operacji, w ramach realizacji LSR, a także zapewnienie przestrzegania zasad horyzontalnych, w tym przejrzystości, rzetelności, bezstronności, równego traktowania wnioskodawców, równego dostępu do informacji o warunkach i sposobie oceny i wyboru projektów. Zapewnia to komplementarność udzielonego wsparcia.

Przyjęte regulacje i poszczególne etapy procedury oceny i wyboru projektów wynikają z ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 2022 r. poz. 943) oraz ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027 (Dz.U. 2022 poz. 1079), a także wytycznych Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi – odpowiednio do zakresów realizowanych w ramach PS WPR na lata 2023-2027 oraz Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej dla działań finansowanych w ramach FEP 2021-2027 (EFS+).

Procedury oceny i wyboru operacji wdrażane przez LGD oraz **Procedura ustalania i zmiany kryteriów wyboru operacji** opracowane zostaną z zachowaniem zasady partycypacyjności i inkluzywności tj. zapewniony zostanie udział społeczności w procesie przygotowywania i ewentualnej zmiany procedur i kryteriów poprzez konsultacje społeczne.

Wniosek dotyczący zmiany kryteriów może złożyć:

- Rada LGD, Zarząd LGD lub Komisja Rewizyjna (w wyniku prowadzonego monitoringu i ewaluacji LSR);
- członkowie LGD (w liczbie minimum 5 członków podpisanych pod wnioskiem);
- mieszkańcy obszaru objętego realizacją LSR.

Zgłaszanie wniosków i uwag od mieszkańców lub uprawnionych organów w zakresie zmian kryteriów wyboru będzie prowadzone w trybie ciągłym. Wnioski można składać elektronicznie na adres poczty e-mailowej stowarzyszenia oraz w Biurze LGD. Zakres zmian może dotyczyć zarówno dodania nowych kryteriów, usunięcia lub modyfikacji obecnych lub zmiany zakresu punktowego. Modyfikacja kryteriów nie może prowadzić do usunięcia kryteriów kluczowych dla poszczególnych zakresów z punktu widzenia realizacji LSR m.in. ukierunkowanie na zachowanie dziedzictwa kulturowego, **zintegrowanie i komplementarność, partnerstwo w realizacji projektów**, ukierunkowanie na zaspokojenie potrzeb grup szczególnie istotnych z punktu widzenia LSR, dostępność dla osób z niepełnosprawnościami, **innowacyjność**.

Weryfikacji zasadności otrzymanych propozycji będzie dokonywał Zarząd LGD. W przypadku uznania zasadności proponowanych zmian kryteriów, Biuro LGD zobligowane będzie do opracowania ostatecznego brzmienia kryterium, które w kolejnej fazie będą konsultowane ze społecznością lokalną w trybie konsultacji społecznych za pośrednictwem strony internetowej, badań ankietowych lub spotkań z mieszkańcami.

LGD w ramach monitoringu i ewaluacji przewidziało przeprowadzenie badania ankietowego wśród społeczności lokalnej, dotyczącej oceny wdrażania LSR i funkcjonowania LGD, w tym oceny kryteriów wyboru. Wyniki badania mogą także stanowić podstawę do wdrożenia procedury zmiany kryteriów, które w ocenie społeczności lokalnej nie spełniają oczekiwań potencjalnych Wnioskodawców, zainteresowanych składaniem wniosków. Aktualizacja kryteriów wyboru będzie dokonywana w zakresie niezbędnym do

prawidłowego wdrażania LSR i osiągnięcia założonych celów przedsięwzięć i wskaźników, przy zachowaniu zgodności z przepisami prawa powszechnie obowiązującego, w tym programami PS WPR, FEP 2021-2027, oraz wytycznymi MRiRW i MFiPR. LGD będzie stosować te same kryteria wyboru dla naborów dotyczących tych samych przedsięwzięć tematycznych. Zmiana kryteriów nie będzie możliwa w trakcie procedury naboru.

Zatwierdzenia i zmian procedur dokonuje Zarząd LGD po przeprowadzeniu konsultacji społecznych.

Regulamin Rady oraz Kryteria wyboru zatwierdzane będą przez WZC - jest to także forma partycypacji społeczności w procesie aktualizacji LSR, gdyż członkowie LGD stanowią reprezentatywną grupę mieszkańców obszaru LGD i mają prawo do zgłaszania uwag i wniosków odnośnie do zakresu podejmowanych uchwał.

Każda zmiana procedur i kryteriów wyboru operacji wymagać będzie uzasadnienia przez LGD i zatwierdzenia przez SW.

Procedury oceny i wyboru operacji/ projektów sformułowane będą w sposób zrozumiały i przejrzysty. Dokument określać będzie sposób postępowania w przypadku oceny i wyboru operacji/ projektu do dofinansowania oraz podjętych rozstrzygnięć. Procedura zapewni będzie rzetelność oceny w odniesieniu do regulacji prawnych i trybu określonego w Ogłoszeniu o naborze, Regulaminie konkursu, czego potwierdzeniem będzie uzyskany wynik oceny operacji/ projektu wraz z uzasadnieniem wyniku/oceny. Rzetelność ta przejawiać się będzie w zachowanych terminach proceduralnych.

Procedura wyboru operacji zapewnia równy dostęp do informacji o warunkach i sposobie wyboru operacji/ projektów do dofinansowania, a także gwarantuje możliwość uzyskania wyjaśnień w kwestiach budzących wątpliwość wnioskodawcy. LGD „Kraina Nafty” zapewnia tą możliwość poprzez upublicznienie na stronie internetowej wszystkich dokumentów związanych z naborem, w tym Procedury wyboru operacji/projektów oraz kryteriów wyboru operacji.

Procedury oceny i wyboru operacji/ projektów, odnoszą się do:

- operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD w ramach procedury konkursowej (tj. os. fizyczne, os. prowadzące dział. gosp., j.s.t., os. prawne i jednostki nieposiadające os. prawnej, którym ustawa przyznaje zdolność prawną);
- **Grantów, czyli operacji realizowanych przez LGD w formie Projektów Grantowych, w tym realizowanych w partnerstwie.**

Proces oceny i wyboru operacji/ projektów

W procesie oceny i wyboru operacji/projektów uczestniczą Wnioskodawcy, Biuro LGD, Rada oraz SW.

Wnioskodawcy – przygotowują dokumentację aplikacyjną w postaci wniosku o przyznanie pomocy/ wniosku o dofinansowanie za pośrednictwem udostępnionego systemu teleinformatycznego. Przed złożeniem w/w wniosku wnioskodawca otrzymuje wyczerpującą pomoc ze strony pracowników Biura LGD w zakresie możliwości i warunków ubiegania się o dofinansowanie operacji (doradztwo, szkolenia).

Biuro LGD – ogłasza konkurs i prowadzi nabór wniosków o przyznanie pomocy/ wniosków o dofinansowanie, tj. przygotowuje dokumenty niezbędne do ogłoszenia naboru/konkursu, w terminach uzgodnionych z SW i wynikających z przyjętych procedur, przyjmuje wnioski złożone w systemie teleinformatycznym oraz dokonuje wstępnej weryfikacji złożonych wniosków. Ogłoszenie o naborze wniosków wraz z regulaminem konkursu podawane są do publicznej wiadomości, poprzez publikację na stronie internetowej oraz tablicy ogłoszeń w biurze LGD „Kraina Nafty”, a także w zwyczajowo przyjęty sposób na terenie każdej gminy tworzącej LGD (tablice ogłoszeń lub informacja na stronach internet. gmin). Przed przystąpieniem do oceny wstępnej, pracownicy Biura podpisują oświadczenie o bezstronności. Następnie badane są powiązania kapitałowe i osobowe pracowników z wnioskodawcami.

Biuro dokonuje wstępnej oceny wniosku w zakresie:

1. złożenia wniosku w miejscu i terminie oraz formie, zgodnie ze wskazaniem w ogłoszeniu o naborze,
2. poprawności wypełnienia dokumentacji aplikacyjnej,

3. zgodności operacji z zakresem tematycznym, wskazanym w ogłoszeniu o naborze,
4. zgodności operacji z Programem, w ramach którego ma być realizowana oraz w zakresie warunków przyznania pomocy.

LGD może wezwać wnioskodawcę do złożenia wyjaśnień lub przedłożenia innych dokumentów mogących mieć wpływ na ocenę wniosku. Po zakończeniu wstępnej oceny przez Biuro LGD wnioski zostają przekazane do oceny organowi decyzyjnemu, którym jest Rada LGD.

Wszelkie rozstrzygnięcia w odniesieniu do złożonych do LGD wniosków o przyznanie pomocy powinny być podejmowane przez odpowiedzialny organ tj. Radę, co nie wyklucza możliwości realizacji określonych czynności przez Biuro LGD, dotyczy to w szczególności wstępnej oceny wniosków, która będzie dokonywana przez Biuro LGD, zaś wynik tej oceny będzie przekazywany Radzie. Posiłkując się efektem wstępnej oceny Biura oraz mając na uwadze odpowiedzialność – Rada będzie dokonywać wyboru operacji zachowując warunki określone w Procedurze oraz wytycznych.

Rada LGD (organ decyzyjny) dokonuje obiektywnej i rzetelnej oceny operacji/projektów:

- pod względem zgodności operacji z LSR (z celem, przedsięwzięciem, wskaźnikami produktu i rezultatu),
- pod względem spełniania lokalnych kryteriów,
- oraz dokonuje wyboru operacji do dofinansowania i przyznaje kwotę wsparcia.

Ustalenie kwoty wsparcia odbywa się przez sprawdzenie czy prawidłowo zastosowano wskazaną w wytycznych lub LSR intensywność pomocy, prawidłowo wskazano maksymalną kwotę pomocy dla danego typu operacji, oraz czy kwota pomocy jest racjonalna poprzez weryfikację kosztów kwalifikowanych operacji.

Podczas dokonywania oceny i wyboru operacji stosowana jest procedura zapewniająca odpowiedni skład Rady (art. 31 ust. 2 lit. b rozporządzenia 2021/1060) pozwalająca uniknąć konfliktu interesów, a także gwarantująca, aby żadna pojedyncza grupa interesu nie kontrolowała decyzji w sprawie wyboru operacji (art. 33 ust. 3 lit. b rozporządzenia 2021/1060).

Na początku posiedzenia Rady badane są powiązania kapitałowe i osobowe członków Rady z wnioskodawcami, za pomocą dostępnych rejestrów i ewidencji. Ocena Rady powinna wyłączać konflikt interesów, w związku z czym przed przystąpieniem do oceny operacji/ projektów członkowie podlegają Rejestrowi interesów członków Rady LGD, a także składają oświadczenie o bezstronności członka Rady LGD, będące podstawą wyłączenia z oceny danego wniosku. Natomiast w przypadku wystąpienia konfliktu interesów lub stwierdzenia powiązań - wyklucza się członka z udziału w posiedzeniu. Ocena wniosków dokonywana jest indywidualnie przez członków Rady biorących udział w posiedzeniu. Ocena może także być dokonywana w 3-osobowych zespołach roboczych, zgodnie z zasadą, iż żadna pojedyncza grupa interesów nie kontroluje decyzji w sprawie wyboru operacji – o wyborze sposobu oceny decyduje Przewodniczący Rady. Zasada ta może mieć zastosowanie także w przypadku, gdy z przepisów wynikać będzie konieczność rozpatrzenia protestu, przez inny skład niż dokonujący oceny.

Rada dokonuje wyboru operacji na podstawie kryteriów wyboru określonych w LSR oraz spośród operacji, które są zgodne z LSR. Przez operację zgodną z LSR rozumie się operację, która jest zgodna z zakresem tematycznym, zakłada realizację celów, przedsięwzięć oraz zaplanowanych wskaźników, jest zgodna z programem.

Wyboru operacji dokonuje Rada spośród operacji, które:

- a) są objęte wnioskami o wsparcie złożonymi w terminie, miejscu oraz formie, o których mowa w ogłoszeniu o naborze wniosków o wsparcie,
  - b) spełniają warunki udzielenia wsparcia na wdrażanie LSR,
- przy zastosowaniu kryteriów wyboru operacji i dokonuje ustalenia kwoty wsparcia.

Wyboru operacji dokonuje się w oparciu o kryteria wyboru. Oceny dokonuje się poprzez wypełnienie kart oceny. Każde kryterium ma określoną nazwę, definicję i opis zawierający wyszczególnienie liczby punktów rzutujących na wynik oceny. Ocena operacji odbywa się na podstawie wniosku i załączonych załączników tj. danych, informacji i oświadczeń. Punkty uwzględnia się poprzez wypełnienie kart ocen. Aby mogła

zostać przyznana pomoc w wyniku oceny zgodności operacji z kryteriami wyboru, wniosek musi otrzymać co najmniej minimalną liczbę tj. 30 % ogólnej liczby punktów dla odpowiedniego zakresu. Operacja uzyskuje ocenę będącą średnią arytmetyczną ocen członków Rady biorących udział w ocenie wniosku. Jeżeli rozbieżność oceny wniosku jest rażąca poddawany on jest pod dyskusję. Szczegółowe postępowanie w takim przypadku będzie określał Regulamin Rady.

Regulamin Rady określa przypadki stosowania środków dyscyplinujących wobec członków Rady przez Przewodniczącą Rady. Środkami tymi mogą być nagana lub wniosek do WZC o dokonanie zmian w składzie Rady. Narzędzie to ma zapewnić unikanie konfliktu interesu, rzetelne stosowanie zatwierdzonych Procedur oceny i wyboru operacji/projektów oraz kryteriów. Ponadto Przewodnicząca Rady czuwa nad sprawnym przebiegiem i przestrzeganiem porządku posiedzeń.

Kolejność przysługiwania pomocy ustalona będzie na podstawie listy rankingowej do limitu środków dla danego naboru. Decyzje Rady podejmowane będą w formie uchwały, zawierającej uzasadnienie dokonanej oceny, zgodnie z Regulaminem Rady. Z posiedzeń Rady sporządzany będzie przez sekretarza protokół odzwierciedlający faktyczny przebieg posiedzenia. Wszystkie dokumenty dotyczące procesu oceny i wyboru powinny stanowić syntetyczną i spójną całość (brak rozbieżności pomiędzy protokołem, uchwałami Rady, kartami oceny, wynikiem głosowania, listą obecności).

Dokumenty z oceny przekazywane są do biura LGD. Biuro informuje o wyniku oceny wnioskodawcę oraz upublicznia listy rankingowe na stronie internetowej LGD. Dokumentacja z naboru i oceny wniosków przekazywana jest do SW w celu przeprowadzenia oceny ostatecznej kwalifikowalności i podpisania umowy.

Procedura odwoławcza

Wnioskodawcy przysługuje środek odwoławczy w postaci wniesienia protestu, o czym zostaje pouczony wraz z informacją o wyniku oceny, jeżeli:

- 1) nie są spełnione warunki udzielenia wsparcia na wdrażanie LSR albo
- 2) operacja nie została wybrana albo
- 3) operacja została wybrana, ale nie mieści się w limicie środków przeznaczonych na udzielenie wsparcia na wdrażanie LSR w ramach danego naboru wniosków o wsparcie lub LGD ustaliła kwotę wsparcia na wdrażanie LSR niższą niż wnioskowana.

Szczegółowe zasady dokonywania oceny i wyboru operacji, w tym procedury odwoławczej, zawarte będą w Procedurze wyboru operacji/projektów oraz Regulaminie Rady.

Projekty Grantowe

W ramach celów szczegółowych LSR przewidziane są do realizacji przedsięwzięcia realizowane w formule projektów grantowych. Projektem grantowym jest projekt, którego beneficjent (LGD) udziela grantów na realizację zadań służących osiągnięciu celu tego projektu przez grantobiorców.

Grantobiorcą jest podmiot publiczny albo prywatny, inny niż beneficjent projektu grantowego, wybrany w drodze otwartego naboru ogłoszonego przez LGD w ramach realizacji projektu grantowego.

Grantem są środki finansowe, które LGD (beneficjent projektu grantowego) przekazał grantobiorcy na realizację zadań służących osiągnięciu celu projektu.

Celem postępowania jest rzetelny, otwarty, konkurencyjny, przejrzysty i bezstronny wybór Grantobiorców w ramach Projektów Grantowych realizowanych przez LGD oraz zapewnienie równego dostępu do informacji o warunkach i sposobie wyboru projektów.

Podstawą realizacji grantu jest zawarcie Umowy o powierzenie grantu między LGD a grantobiorcą. Określa ona w szczególności:

- cel projektu grantowego i zadania grantobiorcy objęte grantem,
- kwotę grantu i wkładu własnego grantobiorcy,
- warunki przekazania i rozliczenia grantu, w tym warunki rozliczania wydatków przez grantobiorcę,
- zobowiązanie do zwrotu grantu w przypadku wykorzystania go niezgodnie z celami projektu grantowego,

- zobowiązanie do poddania się kontrolom lub audytom prowadzonym przez LGD lub uprawnione podmioty.

LGD odpowiada w szczególności za:

- realizację projektu grantowego zgodnie z założonym celem, przygotowanie i przekazanie właściwej instytucji propozycji kryteriów wyboru grantobiorców,
- dokonywanie wyboru grantobiorców w oparciu o określone kryteria, z uwzględnieniem zasady przejrzystości, rzetelności, bezstronności i równego traktowania podmiotów,
- zawieranie z grantobiorcami umów o powierzenie grantu,
- rozliczanie wydatków poniesionych przez grantobiorców;
- monitorowanie realizacji zadań przez grantobiorców;
- kontrolę realizacji zadań przez grantobiorców,
- odzyskiwanie grantów w przypadku ich wykorzystania niezgodnie z umową o powierzenie grantu.

Rozliczenie grantu odbywa się za pośrednictwem LGD.

Zastosowanie Procedury wyboru Grantów odbywa się na zasadach stosowanych do wyboru operacji, przy czym ocena wyboru Grantów dokonywana jest przez Radę LGD w 3-osobowych zespołach roboczych, zgodnie z zasadą, iż żadna pojedyncza grupa interesów nie kontroluje decyzji w sprawie wyboru operacji. Tak by w rozpatrzeniu protestu, nie brały udziału osoby, które były zaangażowane w jego ocenę.

LGD ogłasza nabór/ konkurs wniosków realizowanych w ramach procedury Grantowej, który określa w szczególności kwotę przeznaczoną na Projekt Grantowy, maksymalny poziom dofinansowania grantu, kryteria wyboru grantów, termin i sposób składania grantów, wskazanie właściwego systemu teleinformatycznego, w którym składa się wniosek, procedurę wyboru Grantu.

LGD planuje realizację Projektów Grantowych w ramach WPR dotyczących następujących zakresów:

- włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji,
- ochrona dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego polskiej wsi.

W formule Projektów Grantowych będą także realizowane projekty w ramach EFS+.

Zakres celów i przedsięwzięć planowanych projektów grantowych oraz wskaźniki produktu i rezultatu wskazane zostały w rozdz. VIII Plan działania, rozdz. VI – Cele i wskaźniki oraz w zał. nr 1 i 2 do LSR

Wybór Grantów dokonany zostanie w oparciu o:

- zgodność z zakresem tematycznym Projektu Grantowego,
- zgodność z LSR (z celem, przedsięwzięciem, wskaźnikami produktu i rezultatu),
- oraz według lokalnych kryteriów wyboru operacji określonych dla Grantów
- ostatnim etapem oceny będzie weryfikacja kwalifikowalności kosztów i przyznania kwoty wsparcia.

Do wniosku należy przedłożyć niezbędne dokumenty wskazane w regulaminie naboru, a także inne potwierdzające spełnienie kryteriów wyboru Grantu.

Podobnie jak w przypadku wyboru projektów – ocena Rady zostanie poprzedzona wstępną oceną Grantów dokonaną przez Biuro, w zakresie:

1. złożenia Grantu w miejscu i terminie oraz formie, zgodnie z wskazaniem w ogłoszeniu o naborze,
2. poprawności wypełnienia dokumentacji aplikacyjnej,
3. zgodności Grantu z zakresem tematycznym, wskazanym w ogłoszeniu o naborze,
4. zgodności Grantu z Programem, w ramach którego ma być realizowana oraz w zakresie warunków przyznania pomocy.

LGD może wezwać Grantobiorcę do złożenia wyjaśnień lub przedłożenia innych dokumentów mogących mieć wpływ na ocenę Grantu. Po zakończeniu wstępnej oceny przez Biuro LGD wnioski zostaną przekazane do oceny organowi decyzyjnemu, którym jest Rada LGD.

Ocena Grantów dokonywana będzie przy zachowaniu zasady bezstronności i unikania konfliktu interesu, dotyczy to zarówno pracowników, jak i członków Rady.

Grantobiorcy przysługuje prawo wniesienia protestu/odwołania od:

- 1) negatywnego wyniku oceny spełnienia warunków udzielenia wsparcia na wdrażanie LSR albo
- 2) wyniku oceny spełnienia kryteriów wyboru operacji, na skutek której operacja nie została wybrana, albo
- 3) wyniku wyboru operacji, na skutek którego operacja nie mieści się w limicie środków przeznaczonych na udzielenie wsparcia na wdrażanie LSR w ramach danego naboru wniosków o wsparcie, lub ustalenia przez LGD kwoty wsparcia na wdrażanie LSR niższej niż wnioskowana. O czym zostaje pouczony wraz z informacją o wyniku.

Procedura wyboru i oceny grantobiorców, opracowana zostanie z zachowaniem zasady partycypacyjności i inkluzywności tj. zapewniony zostanie udział społeczności w procesie przygotowywania i ewentualnej zmiany procedur i kryteriów poprzez konsultacje społeczne.

Nabór Grantów odbywał się będzie zgodnie z Harmonogramem naborów, w terminach uzgodnionych z SW. Nad prawidłowością stosowania procedur czuwać będzie Biuro LGD i przewodniczący Rady.

Wszystkie zaplanowane w ramach LSR operacje i działania będą wybierane i wdrażane przy zapewnieniu poszanowania Karty praw podstawowych Unii Europejskiej, zgodnie z odpowiednimi przepisami zawartymi w rozporządzeniu (UE) 2021/1060.

Tabela 13 Zasady wsparcia i intensywność pomocy

Zakres	Wysokość wsparcia	Intensywność pomocy
Podejmowanie pozarolniczej dział gosp. przez os. fiz.	do wysokości 150 tys. zł; min. 30 tys. zł	Ryczałt na bazie budżetu projektu: - do 65% kosztów kwalifikowalnych
Rozwój pozarolniczych funkcji małych gosp. rolnych		Ryczałt na bazie budżetu projektu: - do 85% kosztów kwalifikowalnych
Rozwijanie pozarolniczej dział. gosp.	do wysokości 500 tys. zł, min. 30 tys. zł	Refundacja na bazie projektu budżetu - do 65% kosztów kwalifikowalnych
Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej	brak limitu	Refundacja - do 75% kosztów kwalifikowalnych na operacje obejmujące inwestycje nieprodukcyjne w przypadku j.s.f.p., z czego pomoc finansowa z EFRROW wynosi maksymalnie 55% kosztów kwalifikowalnych, pozostałe 20% pochodzi ze środków budżetu państwa, 25% to wkład własny
Granty z PS WPR	wys. grantu ustalana będzie na bazie budżetu projektu, min. wartość zgodnie z PS WPR	-dofinansowanie do 100% kosztów kwalifikowalnych, na operacje obejmujące inwestycje nieprodukcyjne, w przypadku podmiotów innych niż jednostki sektora finansów publicznych, -przewiduje się prefinansowanie ze środków LGD
Granty z EFS+	wysokość zgodnie z wytycznymi Programu oraz SZOP	-dofinansowanie 95 %, wkład własny 5%

KRYTERIA WYBORU OPERACJI/PROJEKTÓW/GRANTÓW

W/w kryteria wyboru operacji zostały sformułowane z zachowaniem zasady rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność przy użyciu partycypacyjnych metod, **tj. w sposób oddolny przy udziale mieszkańców obszaru i są adekwatne do diagnozy obszaru.**

Podczas pierwszego cyklu spotkań moderatorzy spotkania przedstawili podstawowe założenia RLKS z wskazaniem, iż LSR będzie finansowane ze środków EFRROW oraz EFS +, tworząc RLKS

wielofunduszowy. W odpowiedzi na przedstawione informacje uczestnicy określili potrzeby rozwojowe i potencjał obszaru, co pozwoliło na wskazanie i określenie wstępnej misji i celów LSR. Jako grupy docelowe szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR wskazano w szczególności: seniorów, os. starsze powyżej 60 r. ż., osoby młode do 25 r. ż., osoby z niepełnosprawnościami, osoby bezrobotne, kobiety. Na potrzeby organizacji drugiego cyklu spotkań została opracowana ankieta dotycząca kryteriów dostępu i wyboru operacji celem odzwierciedlenia oczekiwań społecznych. Ankieta wskazywała kryteria wyboru operacji oraz określała wagę kryteriów ze wskazaniem czy są one istotne z punktu widzenia uczestników spotkań – przedstawiciele grup interesu różnych sektorów, w tym mieszkańców obszaru. Ponadto ankieta odnosiła się do zakresów tematycznych i związanych z nimi kwot wsparcia i intensywności pomocy. Zebrane wnioski podczas drugiego cyklu spotkań pozwoliły na dobór trafnych kryteriów oceny operacji, dopasowanych do poszczególnych grup zidentyfikowanych na obszarze LGD oraz określonych w LSR celów tematycznych. Przyjęte kryteria wyboru operacji zwiększą szansę na pozyskiwanie środków i wybór operacji, bezpośrednio skierowanych do konkretnych grup interesariuszy.

DEFINICJA INNOWACYJNOŚCI

Innowacyjność jest to wdrożenie nowego na obszarze objętym LSR lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych.

Innowacyjność w przedsiębiorczości określa produkty, usługi, procesy, sposoby i metody, które dany podmiot opracował jako pierwszy, oraz te, które zostały przyswojone od innych firm lub podmiotów. Jeżeli dane przedsięwzięcie nie spełnia warunków, aby można było uznać je za innowacyjne, jednak pewne jego części wskazują na powiązania produktu, usługi, procesu, sposobu, metody z pojęciem innowacyjności to można mówić o takim przedsięwzięciu jako zawierającym **elementy innowacyjne**. Operacje zawierające elementy innowacyjne to projekty oparte na nowych rozwiązaniach, nieznanymi lub niestosowanymi na obszarze LGD, technologiach, pozwalających na efektywniejszą pracę i nowatorskie rozwiązania.

W odniesieniu do pozostałych zakresów to wykorzystanie nowego sprzętu, nowych zasobów, zastosowanie lepszego, efektywniejszego sposobu promocji obszaru lub usług lokalnych, nowe rozwiązania np. zintegrowanie różnych środowisk przy realizacji zadania, wykorzystanie lokalnych zasobów, tworzenie zintegrowanych ofert.

Promowanie innowacyjności znajduje swój wyraz w kryteriach lokalnych LSR „Kraina Nafty”, poprzez punktowanie operacji odpowiadających w/w definicji. Dodatkowym instrumentem pozwalającym na indukowanie innowacyjności może być wdrażanie projektów opartych na koncepcji smart village (lub innych ponadlokalnych), które są ukierunkowane na rozwiązania innowacyjne, także w zakresie technologii i cyfryzacji. LGD „Kraina Nafty” dąży do wyboru operacji nowatorskich, niestandardowych, o eksperymentalnym charakterze, w nietypowy sposób podchodzących do lokalnych zasobów, tradycji, przyczyniających się do pozytywnych zmian na obszarze. Zachęca również do wyboru innowacyjnych operacji w obszarze dziedzictwa kulturowego i ochrony środowiska. Odzwierciedla to stworzone kryterium, które premiuje projekty innowacyjne oraz w mniejszym stopniu projekty, które zawierają elementy innowacyjne. W ramach kryterium ocenie podlegać będzie stopień oryginalności zmian:

- kreatywne – powstają w wyniku autorskiego pomysłu, dotyczą nowych produktów, usług, procesów lub organizacji;
- imitujące - wzorowane na wcześniej powstałych produktach, usługach, procesach lub organizacji. Dotyczące nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych.
- pozorne w rzeczywistości nie są to innowacje w skali LSR. Są to jedynie drobne zmiany oferujące rzekome nowości.

W celu wyboru projektów najlepiej wpisujących się w cele i wskaźniki LSR rekomenduje się zastosowanie następujących premiujących kryteriów wyboru operacji:

Kryterium	Powiązanie z diagnozą / wynik badania ankietowego	Odniesienie do celu LSR	Odniesienie do Przedsięwzięcia LSR / Wskaźnik
Innowacyjność	Branża turystyczna i okołoturystyczna (str. 39-40); 87,5% uczestników badania ankietowego uznało kryterium za ważne	Cel ogólny 1	P. 1.2
Powiązanie z obszarem objętym LSR - w ramach kryterium punktowany będzie okres zamieszkania lub prowadzenia działalności gospodarczej na obszarze LSR	Sytuacja demograficzna i struktura społeczna; 30 % ankietowanych	Cel ogólny 1 Cel ogólny 2 Cel ogólny 3	P. 1.2, P. 2.2, P.3.2
Udział w szkoleniach organizowanych przez LGD	Partycypacyjny charakter LSR; 85 % ankietowanych		
Doświadczenie wnioskodawcy w realizacji projektów lub kwalifikacje związane z zakresem planowanej działalności gospodarczej	Partycypacyjny charakter LSR; 85 % ankietowanych	Cel ogólny 1 Cel ogólny 2 Cel ogólny 3 Cel ogólny 4	P. 1.1, P.1.2, P. 2.1, P. 2.2, P. 2.4, P. 3.1, P.3.2, P. 3.4, P. 4.1
Tworzenie miejsc pracy	Sytuacja demograficzna, Gospodarka lokalna i przedsiębiorczość; 95 % ankietowanych	Cel ogólny 1, Cel ogólny 2	P. 1.2, P. 2.2 Liczba nowych miejsc pracy objętych wsparciem w ramach projektów WPR (w tym samozatrudnienie)
Projekty skierowane do grup w niekorzystnej sytuacji tj. osób z niepełnosprawnościami, bezrobotnych, kobiet	Włączenie, integracja społeczna, pomoc społeczna, Partycypacyjny charakter LSR; 85 % ankietowanych	Cel ogólny 2 Cel ogólny 3	P. 2.3, P.3.3 Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego

Ukierunkowanie na zachowanie dziedzictwa lokalnego, racjonalne gospodarowanie zasobami lub ochrona środowiska i klimatu	Kultura, rekreacja, turystyka ...; ok. 55 % ankietowanych	Cel ogólny 1	P. 1.1, P.1.2, P.1.3 Liczba operacji w zakresie promowania lokalnego dziedzictwa, Liczba operacji przyczyniających się do realizacji na obszarach wiejskich celów w zakresie zrównoważenia środowiskowego oraz osiągnięcia celów w dziedzinie łagodzenia zmiany klimatu i przystosowania do niej
Rozwój cyfryzacji	Gospodarka lokalna i rynek pracy (str. 39); 77,5 % ankietowanych	Cel ogólny 2	P.2.3
Zintegrowanie i komplementarność - wsparcie projektów zapewniających wzajemne powiązania i synergię, ukierunkowane na zaspokojenie potrzeb, łączące różne dziedziny, tematyki, gospodarki	Branża turystyczna i okołoturystyczna; 85 % ankietowanych	Cel ogólny 1	P. 1.1, P.1.2, P.1.3
Partnerstwo z innymi podmiotami z obszaru LSR	Kultura, rekreacja, turystyka ...; 90 % ankietowanych	Cel ogólny 1 Cel ogólny 2 Cel ogólny 3	P. 1.3, P.2.3, P.3.3
Wpisywanie się projektu w koncepcję Smart Village lub w inne koncepcje lokalne	Kultura, rekreacja, turystyka ...;	Cel ogólny 1 Cel ogólny 2	P. 1.1, P.2.1 Liczba ludności wiejskiej korzystająca z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR
Spełnienie wybranych kryteriów horyzontalnych np. zasada równości kobiet i mężczyzn, równości szans i niedyskryminacji	Włączenie, integracja społeczna, pomoc społeczna	Cel ogólny 2 Cel ogólny 3 Cel ogólny 4	P.2.4, P.3.4, P.4.1
Kryteria wyboru dla projektów realizowanych w ramach EFS+ zostaną dostosowane do kryteriów określonych dla programu w SZOP			

Projekty wskazane w LSR będą wybierane zgodnie z zasadami i warunkami obowiązującymi dla EFS+ w tym SZOP. Promowane będą projekty wpisujące się w inicjatywę Nowy Europejski Bauhaus.

Rozdział VIII

PLAN DZIAŁANIA

Planując proces wdrażania LSR, Lokalna Grupa Działania „Kraina Nafty” zakłada, iż:

- proces ten odbywał się będzie z najszerszym udziałem partnerów LGD i mieszkańców obszaru, wszystkie działania LGD dotyczące wdrażania i aktualizacji LSR będą jawne, LGD prowadzić będzie intensywne działania informacyjno-promocyjne, które zapewnią szerokie upowszechnianie informacji na temat LGD i realizowanych działań,
- LGD monitorować będzie na bieżąco prowadzone przez siebie działania, wyniki monitorowania podległy będą dokładnej analizie i będą wykorzystywane w przypadku wprowadzenia zmian w LSR,
- informacje o postępach we wdrażaniu LSR będą aktualizowane i rozpowszechniane,
- wszystkie zmiany w LSR przeprowadzane będą w oparciu o opinie mieszkańców i partnerów z uwzględnieniem ich uwag i wniosków.

Harmonogram osiągnięcia poszczególnych celów i wskaźników określono tabelarycznie, z wykorzystaniem obligatoryjnego formularza - **Plan działania**, stanowiącego załącznik nr 2 do LSR.

Przyjęty przez LGD Plan działania zawiera szczegółowe wskazanie harmonogramu osiągnięcia poszczególnych wskaźników produktu i rezultatu, w układzie rocznym, dla określonych w strategii przedsięwzięć, co przełoży się na realizację celów szczegółowych. Planuje się, iż większość wskaźników osiągnięta będzie w jednym przedziale czasowym. Realizacja strategii rozpocznie się w I półroczu 2024 r.

W tabeli **Plan wykorzystania budżetu LSR** przedstawiono założenia w zakresie stanu wykorzystania budżetu LSR, czyli zakontraktowania środków przez Beneficjentów LGD, w poszczególnych latach. Założony poziom wykorzystania środków dostosowano, w zakresie realizowania przez LGD tzw. „kamieni milowych”, do wymogów określonych w programach PS WPR i FEP, w ramach, których będą realizowane działania dotyczące Wdrażania LSR.

Przedstawiony Plan działania i Plan wykorzystania budżetu LSR – są ze sobą spójne, racjonalne, zostały przygotowane w oparciu o terminy planowanych naborów i realizacji projektów, z uwzględnieniem okresu potrzebnego na weryfikację wniosku, podpisanie umowy i realizację operacji.

W ramach wdrażania strategii możliwe będą dofinansowania następujących operacji:

- projekty realizowane przez Beneficjentów innych niż LGD - **projekty konkursowe**, w tym w ramach rozwoju przedsiębiorczości;
- **Projekty Grantowe**, w których Beneficjentem jest LGD, która dokonywać będzie wyboru Grantów w ramach ogłoszonego konkursu, LGD planuje realizację 3 Projektów Grantowych w ramach PS WPR oraz 5 Projektów Grantowych w ramach EFS+.

Granty realizowane będą w ramach projektów w partnerstwie. LGD będzie animowało i zachęcało poprzez organizację szkoleń i spotkań do wspólnej realizacji projektów przez kilku partnerów z obszaru LGD, dzięki czemu zaspokojone będą potrzeby większej liczby organizacji lokalnych i większa liczba podmiotów zaangażuje się w realizację Proj. Grantowego, co przyczyni się do zintegrowania i komplementarności. LGD będzie platformą do kojarzenia partnerów.

- **Zarządzanie LSR** – realizowane przez LGD, zapewniające sprawne i efektywne wdrażanie LSR.

W ramach przedsięwzięć w LSR – zaplanowano działania ukierunkowane w sposób szczególny na aktywizację ludzi młodych do 25 r.ż. (przedsięwzięcie 3.2; 3.3 w ramach celu ogólnego 3) oraz osób starszych pow. 60 r.ż. (przedsięwzięcie 2.3 w ramach celu ogólnego 2).

Monitoring osiągniętych wskaźników pozwoli na analizę postępów w osiągnięciu kluczowych efektów wdrażania LSR. Każdy nabór wniosków zostanie poprzedzony szeroką kampanią informacyjną w zakresie możliwości pozyskania wsparcia finansowego w ramach LSR. Ważnym elementem wpływającym na prawidłową realizację Planu działania i wdrażania LSR, jest komunikacja - informowanie o programach, formach wsparcia i grupach docelowych, oczekiwanych rezultatach i wpływie LSR na rozwój regionu. Kanały i narzędzia komunikacji będą dobierane do grupy docelowej i wynikają z analizy bieżących trendów, zostaną szczegółowo określone w Planie komunikacji.

Rozdział IX

PLAN FINANSOWY LSR

W okresie programowania 2023-2027 Lokalna Strategia Rozwoju LGD „Kraina Nafty” będzie realizowana z udziałem dwóch funduszy, tworząc RLKS wielofunduszowy. Podstawowym i bezpośrednim źródłem finansowania Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Kraina Nafty” w okresie programowania 2023-2027, będzie:

- **Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), w ramach którego realizowany będzie program Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 (2 462 500 Euro)**
- **oraz Europejski Fundusz Społeczny + (EFS+) - 1 150 012,27 Euro – z którego finansowany będzie program regionalny Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027, w ramach którego w Priorytecie 8, zostały przewidziane działania dedykowane lokalnym grupom działania z terenu Województwa Podkarpackiego.** Zastosowanie instrumentu RLKS w ramach programu regionalnego, wpisuje się w Strategię Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030, gdzie wskazano kierunek: integracji i aktywizacji społeczności wiejskiej w aspekcie społecznym i kulturowym. Istotą RLKS jest skupienie na oddolnym zaangażowaniu się społeczności lokalnej w planowanie i realizowanie wspólnych działań i wyzwań rozwojowych określonych w Lokalnych Strategiach Rozwoju (LSR).

Wszystkie kwoty w budżecie LSR oraz w planie działania zostały określone w walucie Euro.

Budżet LSR składa się z 2 wyodrębnionych grup działań, na które przypadają następujące kwoty:

- **Wdrażanie LSR** (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060) - **2 937 260,00 Euro** – środki przeznaczone na realizację operacji w ramach LSR, będą odbywały się w formule konkursowej lub grantowej (Projekty Grantowe),

- **Zarządzanie LSR** (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060) - **675 252,27 Euro** – środki przeznaczone na funkcjonowanie LGD i realizację zadań animacyjnych na rzecz społeczności lokalnej, pozwalające na realizację zadań wynikających z Wdrażania LSR.

Łącznie budżet LSR opiewa na kwotę: **3 612 512,27 Euro**.

Budżet na Wdrażanie LSR w ramach PS WPR wynosi: 2 mln Euro. Poza środkami z EFRROW, środki na ten cel stanowią środki z budżetu państwa oraz wkład własny jednostek sektora finansów publicznych.

Budżet na Wdrażanie LSR w ramach EFS+ wynosi: 937 260 Euro, budżet ten zostanie powiększony o 5% wkład własny podmiotów ubiegających się o wsparcie, może to być zarówno wkład finansowy, rzeczowy lub wkład w formie pracy własnej.

Budżet LSR w wersji tabelarycznej został określony w załączniku nr 3 do LSR.

W ramach wdrażania strategii możliwe będą dofinansowania następujących operacji:

- projekty realizowane przez Beneficjentów innych niż LGD - **projekty konkursowe**, w tym w ramach rozwoju przedsiębiorczości;

- **Projekty Grantowe**, w których Beneficjentem jest LGD, która dokonywać będzie wyboru Grantów w ramach ogłoszonego konkursu, LGD planuje realizację 3 Projektów Grantowych w ramach PS WPR oraz 5 Projektów Grantowych w ramach EFS+.

Granty realizowane będą w ramach projektów w partnerstwie. LGD będzie animowało i zachęcało poprzez organizację szkoleń i spotkań do wspólnej realizacji projektów przez kilku partnerów z obszaru LGD, dzięki czemu zaspokojone będą potrzeby większej liczby organizacji lokalnych i większa liczba podmiotów zaangażuje się w realizację Proj. Grantowego, co przyczyni się do zintegrowania i komplementarności. LGD będzie platformą do kojarzenia partnerów.

- **Zarządzanie LSR** – realizowane przez LGD, zapewniające sprawne i efektywne wdrażanie LSR.

W ramach przedsięwzięć w LSR – zaplanowano działania ukierunkowane w sposób szczególny na aktywizację ludzi młodych do 25 r.ż. (przedsięwzięcie 3.2; 3.3 w ramach celu ogólnego 3) oraz osób starszych pow. 60 r.ż. (przedsięwzięcie 2.3 w ramach celu ogólnego 2).

Źródła finansowania i plan działania są w bezpośredni sposób powiązane z celami i przedsięwzięciami i odpowiadają na zakresy możliwe do wsparcia w ramach w/w programów, tj. PS WPR na lata 2023-2027 oraz FEP, co znajduje odzwierciedlenie także w Rozdziałach: IV, VI, VIII oraz tabelach stanowiących załączniki do LSR.

Budżet Lokalnej Strategii Rozwoju przedstawia stronę finansową przyjętych celów operacyjnych oraz zaplanowanych do realizacji przedsięwzięć. Budżet został skalkulowany w odniesieniu do zaplanowanych w LSR wskaźników, realizujących poszczególne cele i przedsięwzięcia.

Cel 1 jest finansowany wyłącznie w ramach EFRROW.

Cel 2 i 3 są realizowane w ramach obu programów PS WPR oraz FEP. Przedsięwzięcia 2.1-2.3 oraz 3.1-3.3 są finansowane z EFRROW, natomiast przedsięwzięcia 2.4 i 3.4 są finansowane z EFS+.

Cel 4 jest finansowany wyłącznie w ramach EFS+.

Harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników produktu oraz rezultatu został zawarty w załączniku nr 2 do LSR – Plan działania.

Harmonogram realizacji budżetu LSR i stanu zakontraktowania środków z LSR z podziałem na poszczególne lata, został określony w załączniku nr 4 do LSR - Plan wykorzystania budżetu LSR.

Przedstawiony **Plan działania i Plan wykorzystania budżetu LSR** – są ze sobą spójne, racjonalne, zostały przygotowane w oparciu o terminy planowanych naborów i realizacji projektów, z uwzględnieniem okresu potrzebnego na weryfikację wniosku, podpisanie umowy i realizację operacji, a także obowiązkowych „kamieni milowych”, do osiągnięcia których zobowiązana jest LGD.

W/w załączniki zostały opracowane w oparciu o formularz nr 3: Budżet LSR i formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR, które stanowią część dokumentacji konkursowej.

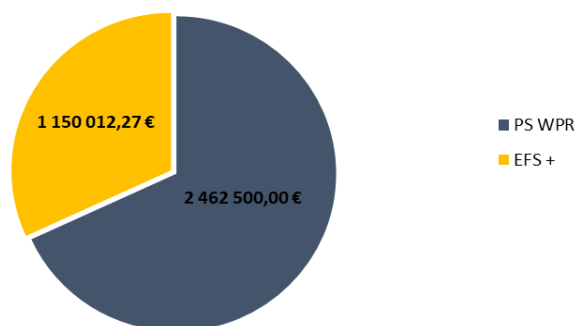
LGD „Kraina Nafty”, podobnie jak w latach ubiegłych, zamierza ubiegać się także o środki zewnętrzne, inne niż wymienione powyżej, na realizację celów statutowych i wspierające rozwój lokalny obszaru. Środki te pozwolą na realizację celów i zadań wykraczających poza możliwe obszary wsparcia z PS WPR i EFS+.

LGD planuje pozyskanie środków z następujących programów:

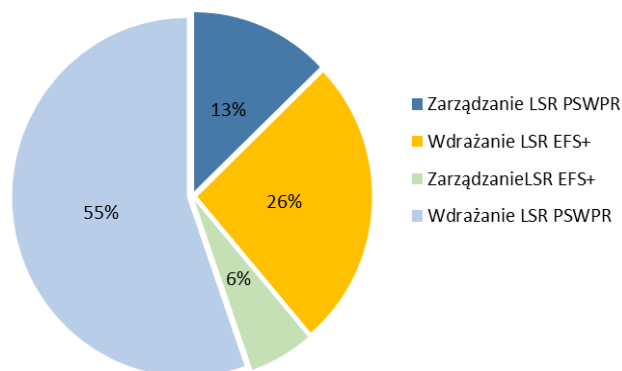
- KSOW - działania edukacyjne, wsparcie działalności LGD,
- Fundacja Orlen /Fundacja Santander - inwestycje związane z rozwojem kultury i sportu dla dzieci i młodzieży,
- Fundacja BGK/ Fundacja PZU - działania aktywizujące i edukacyjne dla dzieci i młodzieży.

Pozyskanie w/w środków uzależnione jest od punktacji, oceny wniosku o dofinansowanie i pomysłu planowanego do realizacji. Wysokość środków możliwa do pozyskania w ramach tych programów nie wpływa znacząco na budżet LGD.

Wykres 6 Podział środków ze względu na fundusze / źródła finansowania LSR

Wykres 7 Podział środków ze względu na grupę działań

Rozdział X MONITORING I EWALUACJA

Na podstawie *ROZPORZĄDZENIA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej*, państwa członkowskie zostały zobowiązane do monitorowania i ewaluacji wykonania programów, celem pozyskania danych o wykonaniu Funduszy.

Art. 33 Rozporządzenia 2021/1060 nakłada na lokalne grupy działania wykonywanie zadań w zakresie monitorowania postępów w osiąganiu celów wyznaczonych w strategii oraz ewaluację realizacji strategii.

Zgodnie z pkt 22 i 23 porozumienia międzyinstytucjonalnego z dnia 13 kwietnia 2016 r. w sprawie lepszego stanowienia prawa „Fundusze powinny być poddane ewaluacji w oparciu o informacje zgromadzone zgodnie ze szczególnymi wymogami dotyczącymi monitorowania (...)”.

Proces tworzenia LSR a później jej wdrażania musi opierać się na zasadach horyzontalnych określonych w art. 9 rozporządzenia 2021/1060. Jedną z horyzontalnych zasad w procesie wdrażania Funduszy jest zapewnienie zapobiegania wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną podczas przygotowywania, wdrażania, monitorowania, sprawozdawczości i ewaluacji programów. W procesie przygotowywania i wdrażania programów należy w szczególności wziąć pod uwagę zapewnienie dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.

W celu zbadania czy LGD „Kraina Nafty” prawidłowo i zgodnie z wytycznymi programów realizuje zadania polegające na przygotowaniu i wdrażaniu Lokalnej Strategii Rozwoju, LGD zobowiązuje się do dokonywania bieżącego monitorowania i podda się ewaluacji wdrażania LSR. Wyzwanie to ma na celu podnoszenie jakości i efektywności podejmowanych działań oraz sprawnego wydatkowania środków publicznych. Bieżący monitoring oraz ewaluacja pozwolą na szybką reakcję w razie wystąpienia zmiennych warunków społeczno-gospodarczych obszaru LGD „Kraina Nafty”, a w przypadku uzyskania negatywnego wyniku oceny - wdrożenie programu naprawczego.

Monitoring jest procesem systematycznego zbierania i analizowania informacji ilościowych i jakościowych na temat Zarządzania LSR oraz stanu realizacji strategii, jej celów, przedsięwzięć i zaplanowanych wskaźników i budżetu. Celem prowadzonego monitoringu jest uzyskanie zwrotnej informacji na temat skuteczności i wydajności wdrażanej strategii, a także ocena zgodności realizacji operacji z wcześniej zatwierdzonymi założeniami i celami.

Proces monitoringu obejmował będzie monitorowanie rzeczowej realizacji LSR oraz monitorowanie wydatkowania środków na poszczególne operacje i działania LGD. Istotnym będzie wykorzystanie partycypacyjnych metod ewaluacji poprzez zaangażowanie społeczności lokalnej, a także zastosowanie bezpośredniego monitoringu operacyjnego (np. wizja lokalna, wywiad z beneficjentem operacji), ponadto istotna jest analiza stopnia realizacji wskaźników wskazujących na wykonalność celów strategii.

System monitoringu stanowi ważny element mechanizmu wdrażania LSR. Powinien on zapewnić skuteczną realizację procesów gromadzenia, przetwarzania, archiwizowania i udostępniania danych, obrazujących efekty realizacji LSR i podejmowanych w jej ramach projektów.

Proces monitoringu LSR jest częścią bieżących procesów zarządzania. Celem tego procesu jest dostarczenie informacji o przebiegu realizacji zaplanowanych działań tak, aby możliwe było szybkie reagowanie na pojawiające się podczas wdrażania problemy, rozwiązywanie ich, a także ocenianie postępów realizacji działań w stosunku do pierwotnych założeń. Monitorowanie oparte będzie na osiągniętych wskaźnikach, przeprowadzonych ankietach, otrzymanych sprawozdaniach, raportach, rejestrach itp.

Podstawą monitoringu będzie jego zaplanowanie poprzez:

- ❖ Wskazanie elementów/danych podlegających monitorowaniu.
- ❖ Wskazanie sposobu pozyskania danych, opracowania formularzy.

- ❖ Czas i okres przeprowadzenia oceny.
- ❖ Sposób zapewnienia przekazywania danych przez beneficjentów (np. oświadczenia).

LGD opracuje we własnym zakresie formularze niezbędne do pozyskania danych (np. ankiety, ankiety monitorujące, zestawienia, bazy danych).

Ewaluacja to systematyczne badanie wartości i cech konkretnego programu, planu, działania bądź obiektu z punktu widzenia przyjętych kryteriów, w celu jego usprawnienia, rozwoju lub lepszego zrozumienia. Jednym z głównych celów ewaluacji jest ocena rzeczywistych lub spodziewanych efektów realizacji danej interwencji publicznej. Ewaluacja zatem jest próbą odpowiedzi na pytanie „czy nasze działania przyniosły zamierzone efekty?” Nie może się ograniczać do pomiaru efektów realizacji interwencji, a powinna polegać na próbie ustalenia związków przyczynowo- skutkowych pomiędzy podjętymi działaniami, a osiągniętymi efektami.

Podstawowego podziału na poszczególne rodzaje ewaluacji dokonujemy ze względu na moment jej przeprowadzenia, wyróżniamy:

- ❖ **ewaluację ex-ante** (przed rozpoczęciem realizacji interwencji) – celem badania jest poprawa jakości planowanej do uruchomienia interwencji;
- ❖ **ewaluację on-going** (w trakcie realizacji interwencji) – celem badania jest oszacowanie stopnia osiągnięcia zakładanych celów w świetle wcześniej przeprowadzonej ewaluacji wstępnej, zwłaszcza pod względem efektywności i trafności zaplanowanych założeń;
- ❖ **ewaluację ex-post** (po zakończeniu realizacji interwencji) – celem badania jest określenie jego długotrwałych efektów, w tym wielkości zaangażowanych środków, skuteczności i efektywności zamierzonej pomocy.

W powszechnym zastosowaniu ze względu na sposób przeprowadzenia wyróżniamy:

- ❖ **ewaluację zewnętrzną** polegającą na zleceniu realizacji badania ewaluatorom zewnętrznym, zwykle po przeprowadzeniu procedury wyboru wykonawcy. Zaletą tego typu ewaluacji jest zapewnienie niezależności funkcjonalnej. Ponadto, zewnętrznym wykonawcy mogą dysponować doświadczeniem, kompetencjami, odpowiednim przygotowaniem metodologicznym i potencjałem organizacyjno-finansowym (pozwalającym m.in. na realizację rozległych badań terenowych, wykwalifikowany zespół).
- ❖ **ewaluację wewnętrzną** (bieżąca, realizowana samodzielnie) będącą serią przeprowadzanych corocznie badań, których celem jest bieżąca analiza procesu wdrażania i jego efektów oraz zmian w otoczeniu LSR. Jej celem jest poznanie osiągniętych rezultatów i porównanie ich z zamierzonymi celami. Podstawowym materiałem do pracy powinny być zestawienia i materiały z procesu realizacji LSR przygotowane przez pracowników LGD. Ich zalety ujawniają się przede wszystkim w znajomości kontekstu i uwarunkowań instytucjonalnych, administracyjnych oraz proceduralnych, w których realizowana jest dana interwencja (projekty, program, strategia). Wyniki ewaluacji wewnętrznej powinny być podstawą do podejmowania decyzji o ewentualnej zmianie kierunku działań oraz stanowić wkład w ewaluację zewnętrzną. Ewaluacja wewnętrzna powinna stanowić uzupełnienie monitoringu o konieczną interpretację (identyfikację przyczyn ewentualnych problemów), ocenę i rekomendacje działań.
- ❖ **ewaluację hybrydową** będącą kombinacją dwóch powyższych. W praktyce oznaczająca, że pracownicy instytucji samodzielnie planują i realizują badanie, ale jego elementy (np. realizacja ankiety, wywiadów) zlecane są na zewnątrz.

Podstawą ewaluacji będzie jej zaplanowanie poprzez:

- ❖ Wskazanie elementów/danych podlegających ocenie.
- ❖ Sformułowanie kryteriów zgodnie, z którymi będzie sporządzona ocena.
- ❖ Czas i okres przeprowadzenia oceny.
- ❖ Wskazanie sposobu pozyskania danych.
- ❖ Uwzględnienie wniosków i opinii pozyskanych podczas realizacji planu komunikacji.

Ewaluacja prowadzona będzie na podstawie kryteriów:

- ❖ **Trafność/ adekwatność/ odpowiedniość** – odpowiedniość przyjętych celów w odniesieniu do zidentyfikowanych na obszarze problemów i/lub realnych potrzeb beneficjentów.
- ❖ **Efektywność/ wydajność** – ocena ekonomiczności projektu poprzez stosunek nakładów do uzyskanych wyników.
- ❖ **Skuteczność** – stopień osiągnięcia założonych celów zidentyfikowanych na obszarze na etapie przygotowania strategii.
- ❖ **Użyteczność** – stopień zaspokojenia potrzeb beneficjentów w wyniku osiągnięcia zamierzonych efektów operacji.
- ❖ **Trwałość** – długofalowa ocena efektywności projektu.

Reasumując zadaniem monitoringu jest rejestrowanie najbardziej bezpośrednich efektów wdrażania. Ewaluacja pozwala z kolei na ustalenie związków pomiędzy podjętymi działaniami, a uzyskanymi efektami odnosząc się do kilkuletnich założeń (średnio i długookresowych rezultatów). Dane monitoringowe stanowią wstęp do realizacji ewaluacji. Ewaluacja uzupełnia też monitoring, odpowiada na pytania, które rodzą się, gdy badane są dane monitoringowe np. wyjaśnia, jakie są przyczyny określonego problemu i jak go rozwiązać.

LGD Kraina „Nafty” będzie prowadzić monitoring realizacji i wdrażania LSR począwszy od roku 2024. Kompleksowe badanie ewaluacyjne zostanie przeprowadzone na koniec okresu programowania, tj. w okresie 2027/29. Będzie to ewaluacja zewnętrzna lub wewnętrzna w zależności od wymogów Programów.

Badanie ewaluacyjne ma wspierać LGD w poprawie prowadzonej przez nią działalności oraz realizacji programów i projektów. Istotą bazową dla ewaluacji powinny być założone cele. LGD, dzięki prowadzonej ewaluacji będzie pozyskiwała dodatkowe źródło informacji potrzebnych do dostosowania działań i podejmowania decyzji dotyczących: kreowania i realizacji celów LSR, efektywnej działalności, metod i jakości świadczonej pracy, współpracy ze środowiskiem zewnętrznym, w tym lokalną społecznością i instytucjami, realizacji dobrych praktyk, dostosowania harmonogramu naboru wniosków, procesu wdrażania LSR do zmieniających się potrzeb. Dzięki ewaluacji LGD będzie miała szeroki obraz swoich działań, efektów, które zachodzą na całym obszarze objętym LSR. Wnioski z ewaluacji zostaną zebrane w Raporcie i będą służyć poprawie jakości realizacji projektów w ramach wdrażania LSR i poziomu wykorzystania budżetu w przyszłości. Wnioski, z przeprowadzonych badań ewaluacyjnych będą wykorzystywane w celu dokonywania zmian w obszarach, które wykazywać będą braki lub niski poziom realizacji, będą służyły także jako podstawa do zmiany wskaźników, procedur wyboru projektów, kryteriów oceny. Wnioski z ewaluacji będą także stanowiły swoistą ocenę efektywności pracy Biura i organów LGD, zaangażowanych w realizację LSR, i mogą tym samym wymuszać podejmowanie zmian w zakresie ich funkcjonowania oraz metod stosowanych w bieżącej działalności (formy doradztwa, szkolenia itp.).

Ocena powinna umożliwić poznanie stopnia wdrażania LSR oraz jej prawidłowości czy realizacja przebiega zgodnie z założeniami i czy sposób funkcjonowania stowarzyszenia przebiega w sposób gwarantujący wypełnienie wszystkich nałożonych na nie zadań. Kluczowymi kryteriami, które obejmie ewaluacja będzie ocena funkcjonowania LGD i wdrażania LSR podsumowująca przebieg realizacji LSR zgodnie z jej założeniami.

Zakończenie realizacji LSR jest momentem, w którym należy dokonać podsumowania osiągniętych efektów – wpływu LSR na rozwój lokalny, zaspokojenia potrzeb społecznych. Monitorowanie i ewaluacja potwierdzają zdolność LGD do realizacji strategii, a wnioski z badania ewaluacyjnego są podstawą do projektowania przyszłych interwencji w skali lokalnej i wspierania rozwoju lokalnego w sposób zdecentralizowany.

Dla czystości zapisu opracowano proces monitorowania i ewaluacji LSR, który przedstawia poniższa tabela.

Tabela 14 Proces monitorowania i ewaluacji LSR

Elementy badania	Podmiot wykonujący	Sposób pozyskania danych	Czas i okres pomiaru
ELEMENTY PODLEGAJĄCE EWALUACJI – ZARZĄDZANIE LSR			
- Efektywność pracy biura i organów LGD - Ocena pracowników	Kierownik biura, Zarząd, Komisja Rewizyjna	Analiza danych zastanych – metoda desk research: - ankiet dot. udzielonego doradztwa, - ankiet dot. jakości prowadzonych szkoleń przez LGD, - zestawień własnych/ewidencji danych, - realizacji Planu Szkoleń, - protokołów Komisji Rewizyjnej, - Informacji monitorujących/ Wniosków o płatność LGD	Co najmniej 1 raz w roku, okres objęty pomiarem – rok kalendarzowy.
- Ocena przebiegu konkursów/naborów - Realizacja harmonogramów naborów - Przestrzeganie procedur i regulaminów	Pracownicy biura LGD Zarząd LGD	Analiza danych zastanych – metoda desk research: - ankiet dot. udzielonego doradztwa, - zestawień własnych/ewidencji danych, - zestawień wdrażania LSR.	
- Sposób przepływu informacji - Efektywność promocji i aktywizacji lokalnej społeczności - Skuteczność Planu Komunikacji	Pracownicy biura, członkowie LGD	1. Analiza danych z monitoringu: - liczby osób odwiedzających stronę internetową, - zestawień własnych/ewidencji danych, - list uczestników działań aktywizacyjnych, - realizacji Planu Komunikacji, - Informacji monitorujących/ Wniosków o płatność. 2. Badania ankietowe.	Efektywność działań komunikacyjnych i zastosowanych środków przekazu będzie badana cyklicznie po naborach - co najmniej 1 raz w roku, okres objęty pomiarem – rok kalendarzowy.
Efektywność współpracy pomiędzy interesariuszami	Pracownicy biura LGD, Rada LGD	Ocena komplementarności i synergii wniosków w ramach kryteriów oceny operacji.	
Stopień wykorzystania budżetu Zarządzania LSR	Zarząd LGD	1. Analiza dokumentacji finansowo-księgowej. 2. Sprawozdanie finansowe.	I kwartał roku kolejnego, okres objęty pomiarem – poprzedni rok kalendarzowy.

ELEMENTY PODLEGAJĄCE EWALUACJI - WDRAŻANIE LSR			
- Stopień realizacji celów i wskaźników - Plan działania	Organy LGD, Pracownicy biura LGD	1. Analiza danych zastanych – metoda desk research: - zestawień SW dot. stanu realizacji wniosków, - zestawień własnych LGD, - liczby złożonych wniosków w ramach naborów. 2. Sprawozdanie z realizacji LSR 3. Spotkania/ warsztaty wykorzystujące narzędzia o charakterze refleksyjno-analitycznym.	I kwartał roku kolejnego, okres objęty pomiarem – poprzedni rok kalendarzowy.
Stopień wykorzystania budżetu LSR	Pracownicy biura LGD, organy LGD	1. Analiza danych zastanych – metoda desk research: - zestawień SW dot. stanu realizacji wniosków, - zestawień własnych LGD, - liczby złożonych wniosków w ramach naborów. 2. Sprawozdanie z realizacji LSR. 3. Informacje monitorujące Beneficjentów.	
Skuteczność działania biura LGD (działań animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)	Zarząd LGD, pracownicy biura LGD	Analiza danych monitoringowych: - liczby osób odwiedzających stronę internetową, - listy uczestników działań aktywizacyjnych, - zestawień własnych/ewidencji danych, - realizacji Planu Komunikacji. 2. Informacja monitorująca/ Wniosek o płatność LGD. 3. Badanie ankietowe.	Efektywność działań komunikacyjnych i zastosowanych środków przekazu będzie badana cyklicznie po naborach - co najmniej 1 raz w roku, okres objęty pomiarem – rok kalendarzowy.
Jakość stosowanych kryteriów wyboru operacji, procedur i regulaminów	Organy LGD, pracownicy biura LGD	1. Analiza danych zastanych – metoda desk research: - protestów dot. kryteriów wyboru, - kart oceny Rady, - wniosków o przyznanie pomocy. 2. Informacje z SW, wytyczne MRiRW. 3. Konsultacje społeczne i wnioski o dokonanie zmian w kryteriach wyboru	Jakość kryteriów i wniosków badana będzie cyklicznie po naborach - co najmniej 1 raz w roku, okres objęty pomiarem – rok kalendarzowy.
Jakość projektów wybieranych we wszystkich obszarach tematycznych	Pracownicy biura LGD, Rada LGD	1. Analiza danych zastanych – metoda desk research: - protestów dot. kryteriów wyboru,	Jakość kryteriów i wniosków badana będzie cyklicznie po naborach - co

		- kart oceny Rady, - wniosków o przyznanie pomocy. 2. Pisma wzywające do uzupełnień wniosków	najmniej 1 raz w roku, okres objęty pomiarem – rok kalendarzowy.
Harmonogram naborów	Pracownicy biura LGD, organy LGD	1. Analiza danych monitoringowych: - zestawień SW dot. stanu realizacji wniosków, - zestawień własnych LGD, - liczby złożonych wniosków w ramach naborów. 2. Sprawozdanie z realizacji LSR.	Co kwartał, okres objęty pomiarem – rok kalendarzowy.
Stosowanie zasad horyzontalnych Skuteczność interwencji strategii Potrzeby rozwojowe i potencjał obszaru	Pracownicy biura LGD, organy LGD	1. Analiza wniosków złożonych w naborach 2. Sprawozdanie z realizacji LSR 3. Badania ankietowe 4. Spotkania/ warsztaty wykorzystujące narzędzia o charakterze refleksyjno-analitycznym	I kwartał roku kolejnego, okres objęty pomiarem – poprzedni rok kalendarzowy.
Monitorowanie realizacji zobowiązań wynikających z zawartych umów przez Beneficjentów	Pracownicy biura LGD	1. Analiza umów o przyznanie pomocy i informacji monitorujących Beneficjenta. 2. Wizja lokalna/wywiad z Beneficjentami.	Badanie w okresie związania z celem
ELEMENTY PODLEGAJĄCE MONITORINGOWI - RZECZOWA REALIZACJA LSR I MONITOROWANIE WYDATKOWANIA ŚRODKÓW			
Wykorzystanie budżetu LSR	Pracownicy biura LGD, Organy LGD	- Zestawienia SW dot. stanu realizacji wniosków. - Zestawienia własne LGD. - Liczba złożonych wniosków w ramach naborów. - Listy uczestników spotkań/ szkoleń. - Ankieta dot. udzielonego doradztwa. - Ankieta dot. jakości prowadzonych szkoleń przez LGD. - Realizacja Planu Szkoleń. - Realizacja Planu Komunikacji. - Harmonogram naborów. - Informacje monitorujące/ Wnioski o płatność LGD. - Informacje monitorujące Beneficjentów.	Na bieżąco, okres objęty pomiarem: dane zbierane i aktualizowane na bieżąco od początku wdrażania LSR.
Realizacja wskaźników			
Realizacja działań animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych, szkoleniowych			
Harmonogram naborów			
Proces wdrażania LSR			

Sposób wykorzystania wyników przeprowadzonej analizy ewaluacji i danych monitoringowych - wyniki zostaną wykorzystane do:

- Sprawozdania rocznego z realizacji LSR,
- dokonywania oceny pracy Biura i pracowników Biura LGD oraz poziomu kompetencji pracowników biura i zaangażowania w realizację LSR, analiza potrzeb zatrudnieniowych,
- badania efektywności podjętych działań animacyjnych, jakości świadczonego doradztwa, stosowanych metod komunikacyjnych,
- aktualizowania Planu Szkoleń i dostosowywania do bieżących potrzeb edukacyjno-szkoleniowych,
- aktualizowania Planu Komunikacji i dostosowywania właściwych metod komunikacji do bieżących potrzeb związanych z wdrażaniem LSR, dostosowywanie do grup docelowych,
- dostosowywania działań animacyjnych i aktywizujących do oczekiwań społeczności lokalnej i badania wydatkowania środków na Zarządzanie LSR,
- dostosowywania metod i sposobów prowadzenia doradztwa pod kątem grup docelowych i Beneficjentów oraz oceny jakości wniosków składanych przez Beneficjentów,
- aktualizowania Harmonogramu naborów w odniesieniu do wykorzystanego budżetu oraz osiągniętych wskaźników, a także zainteresowania poszczególnymi zakresami tematycznymi,
- zwiększenia zaangażowania i partycypacyjnego udziału społeczności lokalnej w podejmowane inicjatywy oraz proces wdrażania LSR,
- analiza i wyznaczenie właściwych kierunków działań interwencji, diagnoza obszaru pod względem realizacji dobrych praktyk,
- oceny funkcjonowania partnerstwa społecznego i wdrażanych projektów z udziałem partnerów,
- oceny poziomu realizacji wskaźników i celów,
- badania wykorzystania budżetu LSR i stanu realizacji LSR,
- oceny jakości stosowanych kryteriów wyboru operacji i procedur, wdrażania ewentualnych zmian w tym zakresie,
- sporządzania sprawozdań z działalności i pracy organów LGD,
- zmiany i aktualizacji LSR w związku z pojawiającymi się trudnościami w jej realizacji bądź wdrażania programów naprawczych.

Dane zebrane w ramach monitoringu będą wykorzystywane w procesie ewaluacji, a także posłużą do:

- wdrożenia nowego pracownika/ członka organów w działania i zakres procesu wdrażania LSR,
- promowania dobrych praktyk w ramach wydawanych raportów, broszur informacyjnych,
- opracowania różnego typu sprawozdań i zestawień dot. LSR.

Celem sprawozdawczości jest zapewnienie wszystkim uczestnikom procesu wdrażania LSR realnego i równego wpływu na przebieg jego realizacji, a także transparentność i jawność procesu badania efektywności na każdym etapie realizacji LSR.

Ewaluacja jest użytecznym narzędziem społecznej mobilizacji, bowiem prezentacja pozytywnych efektów działań zwiększa poparcie społeczne dla danego typu interwencji publicznych.

Wykaz wykorzystanej literatury:

1. Badanie „Rynek pracy a osoby bezrobotne 50+. Szanse i bariery”, oprac. Barbara Rysz-Kowalczyk, Akademia Rozwoju Filantropii w Polsce, Warszawa 2007.
2. *Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027*.
3. <http://partycypacjaobywatelska.pl/>
4. http://www.decdujmyrazem.pl/partycypacja/baza_dobrych_praktyk.html
5. Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w 2006 r., weszła w życie w 2008.
6. *Partycypacja publiczna krok po kroku - antologia tekstów*, oprac. O. Chrzanowski, Warszawa 2014.
7. *Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027*.
8. *Poradnik dla lokalnych grup działania w zakresie opracowania lokalnych strategii rozwoju na lata 2014-2020*, Warszawa 2015, wydanie III uzupełnione i zaktualizowane.
9. *Prognoza demograficzna GUS na lata 2014 – 2050*, oprac. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014.
10. *Projekt Strategii Rozwoju Gminy Dukla na lata 2023 - 2030*.
11. *Projekt Strategii Rozwoju Gminy Iwonicz-Zdrój na lata 2022-2031*.
12. *Raport z badań ruchu turystycznego w Krośnie w roku 2020*, oprac. dr Rafał Kapica, dr hab. Piotr Łopatkiewicz, prof. KPU dr Łukasz Szmyd, Krosno 2021.
13. *Strategia Rozwoju Gminy Jaśliska na lata 2016-2023*.
14. *Strategia Rozwoju Gminy Jedlicze na lata 2021 – 2030*.
15. *Strategia Rozwoju Gminy Miejsce Piastowe na lata 2021-2027*.
16. *Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność Lokalną na lata 2014-2020*.
17. *Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2030*, Rzeszów, wrzesień 2020 r.
18. *Wytyczne dotyczące monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów na lata 2021-2027*, Warszawa 2022.
19. *Wytyczne podstawowe w zakresie pomocy finansowej w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027*, Warszawa 2023.

Tabela 15 Cele i przedsięwzięcia

Budżet (w EUR) 750 000	Przedsięwzięcia w ramach C.1 Rozwój turystyczny obszaru LGD „Kraina Nafty” z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i kulturowych obszaru LSR oraz podnoszenie jakości oferty turystycznej i tworzenie warunków do jej dalszego funkcjonowania i rozwoju, poprzez zwiększenie dostępności do infrastruktury publicznej i usług dla ludności, innowacje i wykorzystanie istniejącego potencjału	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp)
390 000	P.1.1 Kształtowanie przestrzeni publicznej i bazy turystycznej, poprzez rozwój infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej (publicznej)	Beneficjent: j.s.t. (jednostki sektora finansów publicznych), mające siedzibę lub oddział na obszarze LGD „Kraina Nafty”. Gr. docelowa: mieszkańcy, turyści.	Konkurs
300 000	P.1.2 Wsparcie przedsiębiorczości z branży turystycznej oraz rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych, poprzez tworzenie warunków do szeroko pojętego rozwoju turystycznego obszaru LGD „Kraina Nafty” i tworzenie zintegrowanych produktów turystyki wiejskiej, w tym opartych na innowacji.	Osoby fizyczne mające miejsce zamieszkania na obszarze LGD „Kraina Nafty” planujące rozpoczęcie dział. gosp. w zakresie usług turystycznych lub okołoturystycznych, lub/i firmy istniejące, mające siedzibę lub oddział na obszarze LGD „Kraina Nafty”, rozwijające działalność w zakresie usług turystycznych, oraz rolnicy prowadzący małe gospodarstwa rolne w zakresie rozwijania pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych (gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych).	Konkurs
60 000	P.1.3 Ochrona i zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego obszaru LSR, poprzez innowacje i wykorzystanie potencjału endogenicznego w oparciu o zasoby lokalne, poszanowanie środowiska i klimatu	Beneficjent: osoby prawne, w tym organizacje pozarządowe, mające siedzibę lub oddział na obszarze LGD „Kraina Nafty”. Gr. docelowa: mieszkańcy, turyści, lokalne organizacje, KGW.	Projekt Grantowy
Budżet (w EUR) 985 000	Przedsięwzięcia w ramach C.2 Włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji, zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osób starszych, osób z niepełnosprawnościami lub szczególnymi potrzebami, poprzez poprawę dostępności i kształtowanie integracji społecznej	grupy docelowe	sposób realizacji

420 000	P.2.1 Zwiększenie dostępności, poprzez rozwój infrastruktury publicznej, zapobiegającej wykluczeniu społecznemu, w tym dla osób starszych, osób z niepełnosprawnościami	Beneficjent: j.s.t. (jednostki sektora finansów publicznych), mające siedzibę lub oddział na obszarze LGD „Kraina Nafty”. Gr. docelowa: mieszkańcy, w tym osoby starsze i z niepełnosprawnościami.	Konkurs
125 000	P.2.2 Rozwój przedsiębiorczości i usług w zakresie srebrnej gospodarki - usługi dla osób starszych i z niepełnosprawnościami	Beneficjent: osoby fizyczne mające miejsce zamieszkania na obszarze LGD „Kraina Nafty” planujące rozpoczęcie dział. gosp. w zakresie usług dla osób starszych i z niepełnosprawnościami, lub firmy istniejące, mające siedzibę lub oddział na obszarze LGD „Kraina Nafty”, rozwijające działalność w zakresie usług dla osób starszych i z niepełnosprawnościami. Grupa docelowa usług: os. starsze i z niepełnosprawnościami.	Konkurs
60 000	P.2.3 Stymulowanie rozwoju lokalnego i integracja społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym poprzez cyfryzację i aktywizację społeczności lokalnej	Beneficjent: osoby prawne, w tym organizacje pozarządowe, mające siedzibę lub oddział na obszarze LGD. Gr. docelowa: osoby starsze i z niepełnosprawnościami.	Projekt Grantowy
380 000	P.2.4 Działania ukierunkowane na zwiększenie dostępu do usług społecznych zgłaszanych na obszarze LGD „Kraina Nafty”	Beneficjent: j.s.t. (jednostki sektora finansów publicznych), osoby prawne, mające siedzibę lub oddział na obszarze LGD „Kraina Nafty”. Gr. docelowa: osoby fizyczne potrzebujące wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, osoby starsze i z niepełnosprawnościami z obszaru LGD „Kraina Nafty”.	Projekt Grantowy (EFS+)
Budżet (w EUR) 1 015 000	Przedsięwzięcia w ramach C.3 Podnoszenie jakości życia mieszkańców, w tym poprzez działania zmierzające do poprawy sytuacji ekonomicznej osób w niekorzystnej sytuacji, zagrożonych ubóstwem (dzieci, młodzieży i rodzin) i wykluczeniem społecznym (os. z niepełnosprawnościami, bezrobotni, kobiety) oraz działania skierowane na zatrzymanie odpływu ludzi młodych z obszaru LSR	grupy docelowe	sposób realizacji
360 000	P.3.1 Wsparcie usług świadczonych w społeczności lokalnej w zakresie opieki nad dziećmi i usług czasu wolnego dla młodzieży	Beneficjent: j.s.t. (jednostki sektora finansów publicznych), mające siedzibę lub oddział na obszarze LGD „Kraina Nafty”. Gr. docelowa: dzieci, młodzieży, rodziny z obszaru LGD „Kraina Nafty”.	Konkurs

225 000	P.3.2 Wsparcie działalności gospodarczej skierowanej na zagospodarowanie lokalnego kapitału społecznego i zatrzymanie odpływu ludzi młodych z obszaru LSR, w tym zakładanie firm dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (os. młodych do 25 r.ż., os. z niepełnosprawnościami, kobiet, bezrobotnych).	Osoby fizyczne mające miejsce zamieszkania na obszarze LGD „Kraina Nafty”, zaliczające się do grupy docelowej: os. młode do 25 r.ż., os. z niepełnosprawnościami, kobiety, os. bezrobotne, planujące rozpoczęcie działalności gospodarczej.	Konkurs
60 000	P.3.3 Wsparcie kapitału społecznego, aktywności społecznej mieszkańców, rozwój wiedzy i umiejętności, w tym angażowanie ludzi młodych, poprzez aktywizację zawodową osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	Beneficjent: osoby prawne, w tym organizacje pozarządowe, mające siedzibę lub oddział na obszarze LGD „Kraina Nafty”. Gr. docelowa: osoby zaliczające się do grupy docelowej: os. młode do 25 r.ż., os. z niepełnosprawnościami, kobiety, os. bezrobotne.	Projekt Grantowy
370 000	P.3.4 Integracja społeczna na obszarze LGD „Kraina Nafty”	Beneficjent: j.s.t. (jednostki sektora finansów publicznych), osoby prawne, mające siedzibę lub oddział na obszarze LGD „Kraina Nafty”. Gr. docelowa: osoby fizyczne (dzieci, młodzież, rodziny), osoby zagrożone ubóstwem, wykluczeniem społecznym lub przeżywające trudności opiekuńczo-wychowawcze z obszaru LGD „Kraina Nafty”.	Projekt Grantowy (EFS+)
Budżet (w EUR) 187 260	Przedsięwzięcia w ramach C.4 Inspirowanie dzieci i młodzieży do działania wykraczającego poza ramy tradycyjnej edukacji, poprzez rozwijanie umiejętności, kompetencji, uzdolnień i zainteresowań uczniów poza edukacją formalną	grupy docelowe	sposób realizacji
187 260	P.4.1 Inicjatywy w obszarze edukacji pozaformalnej wynikające z potrzeb społeczności lokalnych na obszarze LGD „Kraina Nafty”	Beneficjent: j.s.t. (jednostki sektora finansów publicznych), osoby prawne, mające siedzibę lub oddział na obszarze LGD „Kraina Nafty”. Gr. docelowa: dzieci/uczniowie szkół i placówek systemu oświaty z obszaru LGD „Kraina Nafty”.	Projekt Grantowy (EFS+)
2 937 260	Razem BUDŻET celów0		

Tabela 16 Plan działania

CEL	Lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
C.1.	Rozwój turystyczny obszaru LGD "Kraina Nafty" z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i kulturowych obszaru LSR oraz podnoszenie jakości oferty turystycznej i tworzenie warunków do jej dalszego funkcjonowania i rozwoju, poprzez zwiększenie dostępności do infrastruktury publicznej i usług dla ludności, innowacje i wykorzystanie istniejącego potencjału													
Przedsięwzięcie P.1.1	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury publicznej - turystycznej lub rekreacyjnej	0 szt	0 %	0 szt	0 %	6 szt	100%	6 szt	100%	6 szt	100%	6 szt	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P.1.2	Liczba operacji objętych wsparciem w ramach WPR	0 szt	0 %	0 szt	0%	6 szt	50%	12 szt	100%	12 szt	100%	12 szt	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P.1.3	Liczba operacji w zakresie ochrony i zachowania lokalnego dziedzictwa	0 szt	0 %	0 szt	0%	0 szt	0%	6 szt	100%	6 szt	100%	6 szt	100%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.1(1)	Liczba ludności wiejskiej korzystająca z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	0 osób		0 osób		300 osób		480 osób		480 osób		480 osób		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.2(1)	Liczba nowych miejsc pracy objętych wsparciem w ramach projektów WPR (w tym samozatrudnienie)	0 szt		0 szt		4 szt		8 szt		8 szt		8 szt		PS WPR

Wskaźnik rezultatu W.1.2(2)	Liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR	0 szt	X	0 szt	X	2 szt	X	4 szt	X	4 szt	X	4 szt	X	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.3(1)	Liczba operacji przyczyniających się do realizacji na obszarach wiejskich celów w zakresie zrównoważenia środowiskowego oraz osiągnięcia celów w dziedzinie łagodzenia zmiany klimatu i przystosowania do niej	0 szt	X	0 szt	X	0 szt	X	2 szt	X	2 szt	X	2 szt	X	PS WPR
C.2.	Włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji, zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osób starszych, osób z niepełnosprawnościami lub szczególnymi potrzebami, poprzez poprawę dostępności i kształtowanie integracji społecznej													
Przedsięwzięcie P.2.1	Liczba operacji w zakresie poprawy dostępności dla osób starszych lub z niepełnosprawnościami	0 szt	0 %	0 szt	0 %	0 szt	0 %	6 szt	100%	6 szt	100%	6 szt	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P.2.2	Liczba operacji w zakresie rozwoju przedsiębiorczości objętych wsparciem w ramach WPR	0 szt	0 %	0 szt	0 %	0 szt	0 %	0 szt	0%	5 szt	100%	5 szt	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P.2.3	Liczba operacji w zakresie włączenia społecznego objętych wsparciem	0 szt	0 %	0 szt	0 %	0 szt	0 %	6 szt	100%	6 szt	100%	6 szt	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P.2.4	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	0 osób	0 %	0 osób	0%	90 osób	100 %	90 osób	100%	90 osób	100%	90 osób	100%	FEP
	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0 szt	0 %	0 szt	0%	1 szt	100 %	1 szt	100%	1 szt	100%	1 szt	100%	
Wskaźnik rezultatu W.2.1(1)	Liczba ludności wiejskiej korzystająca z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	0 osób	X	0 osób	X	0 osób	X	300 osób	X	300 osób	X	300 osób	X	PS WPR

Wskaźnik rezultatu W.2.2(1)	Liczba nowych miejsc pracy objętych wsparciem w ramach projektów WPR (w tym samozatrudnienie)	0 szt	X	0 szt	X	0 szt	X	0 szt	X	5 szt	X	5 szt	X	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.3(1)	Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	0 osób	X	0 osób	X	0 osób	X	120 osób	X	120 osób	X	120 osób	X	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.4(1)	Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług w społeczności lokalnej	0 szt	X	0 szt	X	6 szt	X	6 szt	X	6 szt	X	6 szt	X	FEP
C.3.	Podnoszenie jakości życia mieszkańców, w tym poprzez działania zmierzające do poprawy sytuacji ekonomicznej osób w niekorzystnej sytuacji, zagrożonych ubóstwem (dzieci, młodzieży i rodzin) i wykluczeniem społecznym (os. z niepełnosprawnościami, bezrobotni, kobiety) oraz działania skierowane na zatrzymanie odpływu ludzi młodych z obszaru LSR													
Przedsięwzięcie P.3.1	Liczba usług dla społeczności lokalnej objętych wsparciem	0 szt	0 %	0 szt	0 %	0 szt	0 %	6 szt	100 %	6 szt	100 %	6 szt	100 %	PS WPR
Przedsięwzięcie P.3.2	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	0 szt	0 %	0 szt	0 %	0 szt	0 %	9 szt	100 %	9 szt	100 %	9 szt	100 %	PS WPR
Przedsięwzięcie P.3.3	Liczba operacji w zakresie włączenia społecznego objętych wsparciem	0 szt	0 %	0 szt	0 %	0 szt	0 %	0 szt	0 %	6 szt	100 %	6 szt	100 %	PS WPR
Przedsięwzięcie P.3.4	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	0 osób	0 %	0 osób	0 %	0 osób	0 %	0 osób	0 %	60 osób	100 %	60 osób	100 %	FEP
	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0 szt	0 %	0 szt	0 %	0 szt	0 %	0 szt	0 %	1 szt	100 %	1 szt	100 %	
Wskaźnik rezultatu W.3.1(1)	Liczba ludności wiejskiej korzystająca z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	0 osób	X	0 osób	X	0 osób	X	150 osób	X	150 osób	X	150 osób	X	PS WPR

Wskaźnik rezultatu W.3.2(1)	Liczba nowych miejsc pracy objętych wsparciem w ramach projektów WPR (w tym samozatrudnienie)	0 szt	X	0 szt	X	0 szt.	X	9 szt	X	9 szt	X	9 szt	X	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.3.3(1)	Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	0 osób	X	0 osób	X	0 osób	X	0 osób	X	60 osób	X	60 osób	X	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.3.4(1)	Liczba utworzonych w programie miejsc świadczenia usług wspierania rodziny i pieczy zastępczej istniejących po zakończeniu projektu	0 szt	X	0 szt	X	0 szt	X	0 szt	X	6 szt	X	6 szt	X	FEP
C.4.	Inspirowanie dzieci i młodzieży do działania wykraczającego poza ramy tradycyjnej edukacji, poprzez rozwijanie umiejętności, kompetencji, uzdolnień i zainteresowań uczniów poza edukacją formalną.													
Przedsięwzięcie P.4.1	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	0 osób	0 %	0 osób	0%	0 osób	0%	150 osób	100%	150 osób	100%	150 osób	100%	FEP
	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0 szt	0 %	0 szt	0%	0 szt	0%	1 szt	100%	1 szt	100 %	1 szt	100%	
Wskaźnik rezultatu W.4.1(1)	Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu	0 osób	X	0 osób	X	0 osób	X	150 osób	X	150 osób	X	150 osób	X	FEP

Tabela 17 Budżet LSR

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	Program/Fundusz			Środki ogółem (EUR)
	PS WPR	EFRR*	EFS+*	
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	2 000 000,00	0,00	937 260,00	2 937 260,00
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	462 500,00	0,00	212 752,27	675 252,27
Razem	2 462 500,00	0,00	1 150 012,27	3 612 512,27
<p>* Wysokość środków danego funduszu na RLKS dostępnych dla LGD w danym województwie będzie wyższa o wartość wkładu krajowego, którego procentowy udział w tej kwocie jest określony dla danego FEW.</p> <p>** W wierszu odpowiadającemu danemu EFSI, z którego LSR nie będzie finansowana, należy wstawić wartość „0”.</p>				

Tabela 18 Plan wykorzystania budżetu LSR

Fundusz	środki zakontraktowane (w Euro) do:													
	31.12.2024		31.12.2025		30.06.2026		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
EFRR	0,00	0%	1 110 000	56%	1 395 000	70%	1 755 000	88%	2 000 000	100%	2 000 000	100%	2 000 000	100%
EFS+	0,00	0%	380 000	41%			752 260	80%	937 260	100%	937 260	100%	937 260	100%
EFRR	0,00	0%	0,00	0%			0,00	0%	0,00	0%	0,00	0%	0,00	0%
RAZEM	0,00	0%	1 490 000	51%			2 507 260	85%	2 937 260	100%	2 937 260	100%	2 937 260	100%